

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: Verslo skatinimas

(Galutinės vertinimo ataskaitos 2 priedas)

2019 m. vasario 1 d.
(2019 m. gegužės 2 d. redakcija)

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Dokumentą parengė UAB „PricewaterhouseCoopers“.
Vertinimas atliktas pagal 2018 m. liepos 31 d. paslaugų teikimo sutartį Nr.
14P-45 tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir ūkio subjektų
grupės UAB „PricewaterhouseCoopers“ UAB „ESTEP Vilnius“

TURINYS

1	TIKSLAI IR UŽDAVINIAI	3
1.1	DABARTINIAI VALSTYBĖS TIKSLAI	3
1.2	ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ	4
1.3	TIKSLŲ IR UŽDAVINIŲ TINKAMUMO IR TARPUSAVIO SUDERINAMUMO VERTINIMAS	20
1.4.	SIŪLOMI TIKSLAI IR UŽDAVINIAI LAIKOTARPIUI PO 2020 M.	29
2.	FINANSAVIMO MASTO ANALIZĖ	31
3.	INTERVENCIJŲ VERTINIMAS	38
3.1.	INTERVENCIJOS, SKIRTOS DIDINTI VERSLO KONKURENCINGUMĄ IR SUKURIAMĄ PRIDĖTINĘ VERTĘ	38
3.1.1.	<i>Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas</i>	38
3.1.2.	<i>ES fondų investicijų vertinimas</i>	48
3.4.	PASIŪLYMAI DĖL PRIKLAUSOMYBĖS NUO ES SF FINANSAVIMO MAŽINIMO 2021–2027 M. LAIKOTAPRIU	54
1	PRIEDAS. NPP RODIKLIŲ PASIEKIMAS	58
2	PRIEDAS. ES SF INVESTICIJOS, PRISIDEDANČIOS PRIE DIDESNIO VERSLO KONKURENCINGUMO IR SUKURIAMOS PRIDĖTINĖS VERTĖS	61

1 TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Šiame skyriuje pateikiama analizė pagal šiuos Techninėje specifikacijoje (toliau – TS) suformuluotus ir papildomus (toliau – P) vertinimo klausimus:

TS 9.1.1. Kokie valstybės tikslai yra nustatyti atskirose viešosios politikos srityse? Ar tikslai aktualūs ir atitinka ekonominę–socialinę Lietuvos situaciją ir demografines tendencijas? (1.1 ir 1.2 poskyriai)

TS 9.1.2. Ar nustatyti tikslai valstybės viešosios politikos srityse atitinka ES, EBPO ir kitų tarptautinių organizacijų rekomendacijas, direktyvas bei tarptautinių susitarimų tikslus? (1.2 ir 1.3 poskyriai)

TS 9.2.2. Kokie turėtų būti viešosios politikos sričių strateginiai tikslai, siekiant tvaraus visuomenės gyvenimo kokybės augimo užtikrinimo vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu? (analizė tik viešosios politikos srities lygiu – 1.3 ir 1.4 poskyriai; išvados šalies mastu bus pateiktos galutinės ataskaitos projekto bendrojoje dalyje)

P1. Kokios yra svarbiausios problemos, kylantys iššūkiai, kuriuos šalis turėtų spręsti ilguoju laikotarpiu atitinkamoje srityje? Kodėl? Problemų analizė turėtų būti pagrįsta statistiniais rodikliais, kiek įmanoma naudojant Lietuva 2030 ir NPP jau nustatytus rodiklius. (1.2 poskyris)

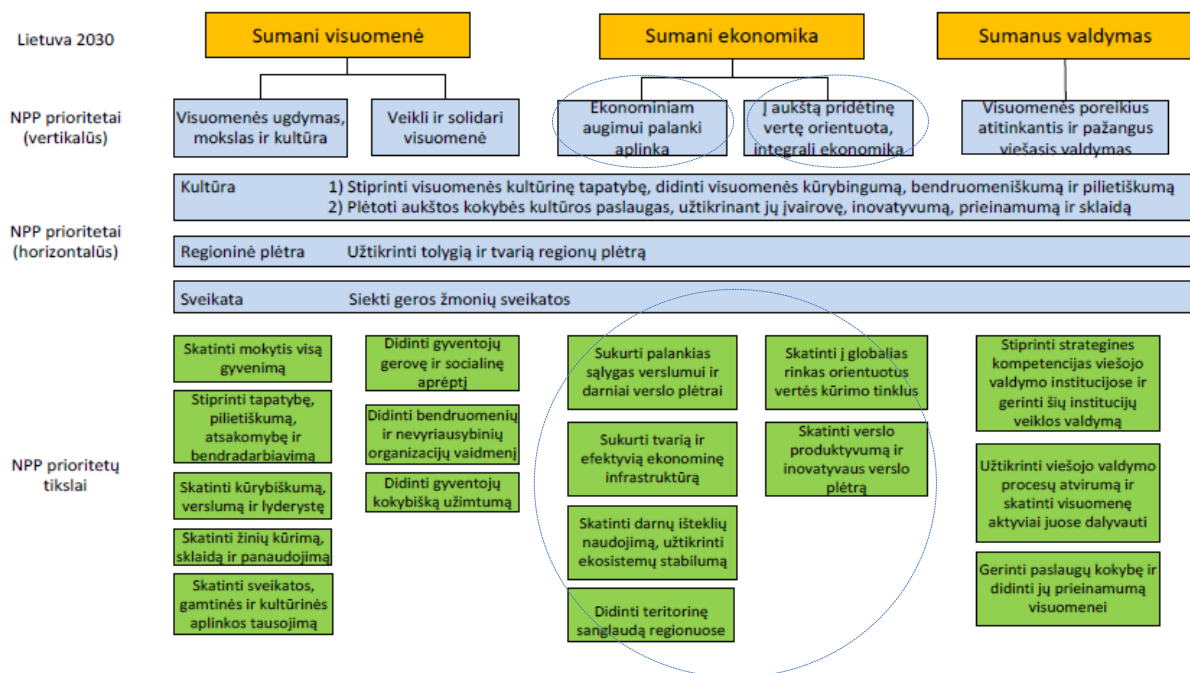
P2. Kokie yra svarbiausi veiksniai (priežastys), kurie sąlygoja nurodytas problemas, iššūkius atitinkamoje srityje? (1.2 poskyris)

P3. Ar ir kiek dabartiniai valstybės tikslai šioje viešosios politikos srityje yra tinkami siekiant išspręsti kylančius iššūkius ir problemas? Kodėl? Jeigu ne, kaip šie tikslai (įskaitant ir NPP nustatytus tikslus) turėtų būti koreguojami siekiant atspindėti siekiamą pokytį? (1.3 ir 1.4 poskyriai)

1.1 DABARTINIAI VALSTYBĖS TIKSLAI

Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ (toliau – Strategija) „Sumanios ekonomikos“ srities ilgalaikiai verslo politikos tikslai apima iniciatyvas trijose pagrindinėse kryptyse: (1) verslo aplinka, (2) socialinė verslo atsakomybė bei darnus išteklių panaudojimas ir (3) ekonomikos integralumas. Strategiją įgyvendinančioje Nacionalinėje 2014–2020 m. pažangos programoje (toliau – NPP) suformuotas prioritetas „Ekonominiam augimui palanki aplinka“. Vienas iš prioriteto tikslų siekia „sukurti palankias verslumo ir darnios verslo plėtros sąlygas“. Kitas aktualaus NPP prioritetas – „Į aukštą pridėtinę vertę orientuota, integrali ekonomika“. Juo siekiama didinti ekonomikos integraciją į pasaulines vertės kūrimo grandines bei skatinti verslo produktyvumą ir inovatyvaus verslo plėtrą.

1 pav. Strategijoje ir NPP nustatyti verslo srities prioritetai ir tikslai

2017 m. patvirtintame XVII Vyriausybės programos įgyvendinimo plane pasirinktas prioritetas „Darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra“. Jo kryptys apima inovatyvios ekonomikos plėtrą, verslo sąlygų ir investicinės aplinkos gerinimą, įskaitant investicijų pritraukimo veiksmus, reguliavimo naštos verslui mažinimą, mokesčių ir socialinio draudimo efektyvumo didinimą, šešėlinės ekonomikos mažinimą, infrastruktūros jungčių su ES plėtrą (įskaitant strateginės ekonominės infrastruktūros plėtojimą).

Be bendrųjų, šalies strateginius tikslus įtvirtinančių dokumentų, su verslo konkurencingumu ir pridėtinės vertės didinimu susiję tikslai keliami ir sektorinėse vidutinio laikotarpio strategijose.

Verslumo veiksmų 2014–2020 m. plano pagrindinis tikslas – padidinti verslumo lygį. Šiam tikslui įgyvendinti iškelti trys uždaviniai: (1) sukurti nuoseklią ir tęstinę verslumo ugdymo sistemą; (2) sukurti verslo pradžiai ir plėtrai palankią aplinką; (3) skatinti verslumą, užtikrinant viešųjų paslaugų verslui prieinamumą, išskiriant tikslinių grupių (jaunimo, moterų), pradedančiųjų įmonių ir socialinių verslumą, verslumą regionuose ir formuojant teigiamą verslininko įvaizdį visuomenėje. Numatomi ugdymo sistemos patobulinimai, finansavimo naujo verslo kūrimui ir plėtrai gerinimas, reguliacinės aplinkos tobulinimas ir verslo priežiūros efektyvumo didinimo veiksmai bei verslo tęstinumą ir kūrimą skatinančių priemonių diegimas.

Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014–2020 m. programos pirmas tikslas yra didinti tiesiogines investicijas į gamybos ir paslaugų sektorius. Šiam tikslui pasiekti numatyti uždaviniai apima: (1) investicinės aplinkos gerinimą; (2) laisvųjų ekonominių zonų plėtojimą. Antrasis programos tikslas – modernizuoti, integruoti ir plėtoti pramonę. Šiam tikslui pasiekti numatyti uždaviniai apima: (1) pramonės ir paslaugų įmonių jungimosi į tinklus ir pramoninio bendradarbiavimo skatinimą; (2) skatinimą įmones efektyviau naudoti žaliavas ir energiją; (3) pažangiųjų (aukštųjų) ir vidutiniškai pažangių technologijų produktų gamybos didinimą. Trečiasis programos tikslas yra aprūpinti Lietuvos verslą konkurencingais žmogiškaisiais ištekliais. Numatyti uždaviniai apima: (1) studijų ir profesinio mokymo atitikties darbo rinkos poreikiams didinimą ir (2) nuolat veikiančių žmogiškųjų išteklių kompetentingumo tobulinimo priemonių sukūrimą.

Lietuvos eksporto plėtros 2014–2020 m. gairėse numatomais tikslais yra siekiama išlaikyti turimas eksporto pozicijas užsienio rinkose, skverbtis į naujas, ypač trečiųjų valstybių, rinkas bei skatinti didesnės pridėtinės vertės prekių ir paslaugų eksporto plėtrą.

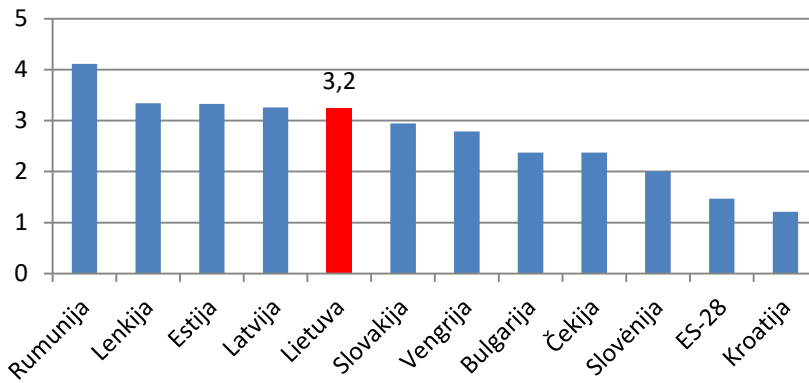
Lietuvos Respublikos užsienio prekybos politikos matmenys numato Lietuvos verslo konkurencingumo skatinimą ir tarptautinių prekybos santykių kūrimą. Šios srities tikslai daugiausiai orientuoti į eksporto plėtrą į kaimynines ir kitas arti esančias šalis bei tarifų mažinimą.

Apibendrinant, šalies strateginiai dokumentai verslo srityje siekia **verslui palankios aplinkos** suformavimo, **konkurencingo, inovatyvaus ir aukštą pridėtinę vertę** kuriančio verslo. Didelis dėmesys skiriamas **verslumo** ir **investicijų** skatinimui bei šalies **eksporto** galimybių didinimui.

1.2 ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Lietuvos ekonomika per pastaruosius metus augo vidutiniškai 3,2 proc. kasmet. Toks augimo tempas maždaug dvigubai viršija ES28 augimą ir yra labai panašus į daugelio kitų Centrinės ir Rytų Europos šalių ekonomikos augimo spartą.

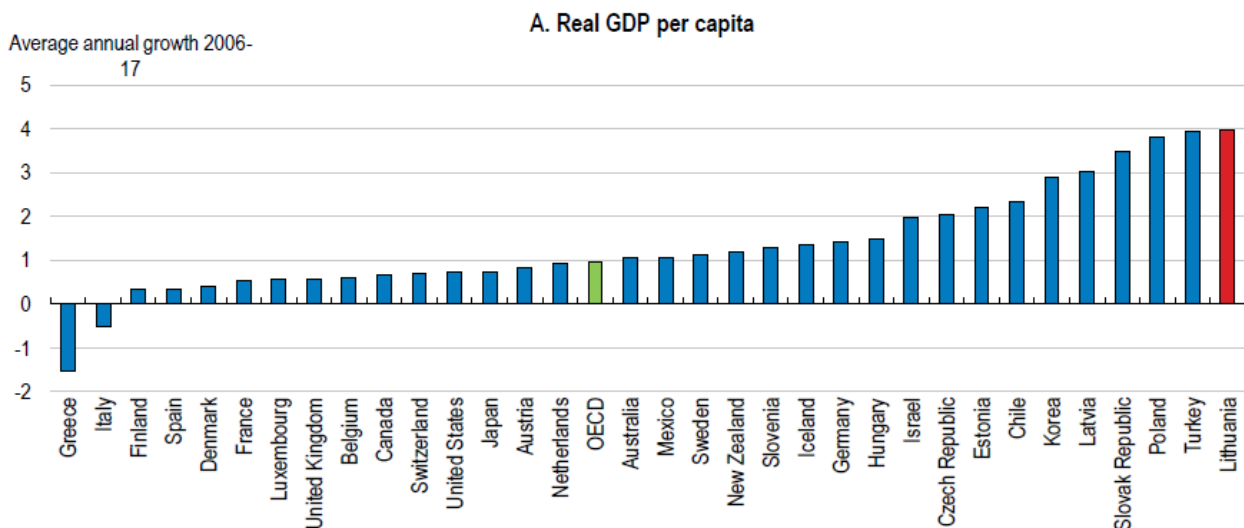
2 pav. Vidutinis realaus BVP augimas (proc.) 2012–2018 m. Centrinės ir Rytų Europos šalyse bei ES

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Eurostat duomenis

Lietuvos palyginimą su kitomis šalimis pagal rodiklius vienam gyventojui komplikuoja išskirtinai dideli emigracijos iš Lietuvos mastai. Dėl emigracijos ir kitų veiksnių gyventojų skaičius nuo 2000 m. iki 2019 m. sumažėjo penktadaliu – nuo 3 512 074 iki 2 793 986 gyventojų.¹ Tai ženkliai paveikė santykinus statistinius rodiklius, skaičiuojamus vienam gyventojui.

3 pav. Realus BVP vienam gyventojui vidutinis metinis augimas 2006–2017 m. EBPO šalyse

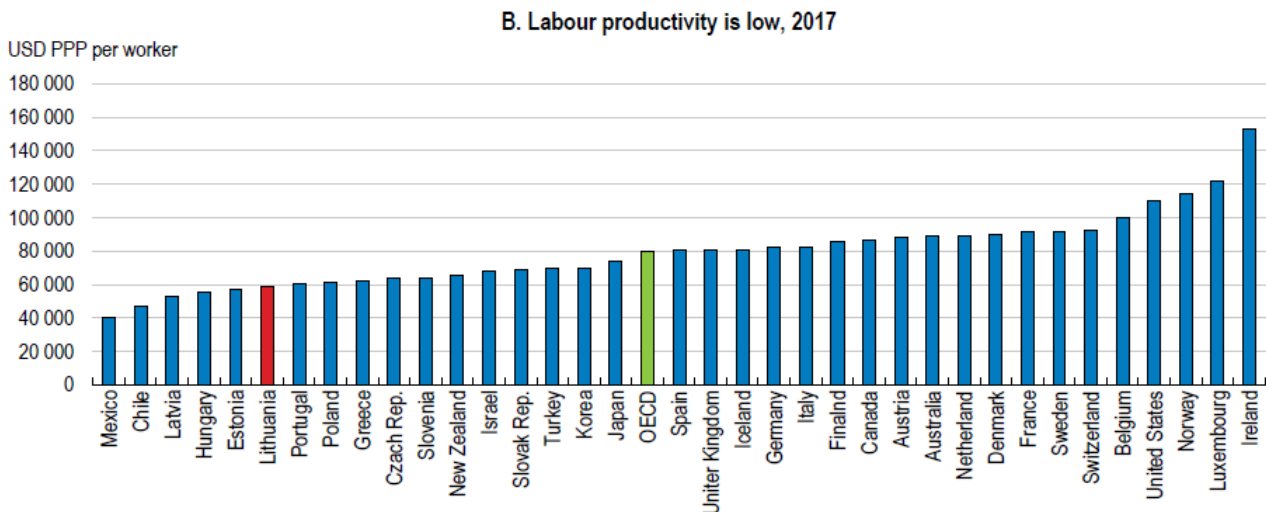
Šaltinis: OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis.

Remiantis EBPO Lietuvos ekonomikos vertinimu², realaus BVP augimas vienam gyventojui Lietuvoje 2006–2017 m. laikotarpiu buvo sparčiausias tarp visų EBPO šalių. Trūksta patikimų įrodymų, kokia apimtimi ši santykinė rodiklį nulėmė ekonomikos funkcionavimas, o kokia – gyventojų skaičiaus sumažėjimas. Visgi, atsiribojant nuo rodiklio vienam gyventojui, bet vertinant pagal bendrus realaus BVP pokyčius, galima teigti, kad **Lietuvos ekonomika demonstravo panašius BVP augimo tempus, kaip ir kitos Centrinės ir Rytų Europos šalys, net ir patirdama drastišką žmogiškųjų išteklių mažėjimą dėl emigracijos.**

¹ Lietuvos statistikos departamento duomenys

² OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis.

4 pav. Darbo produktyvumas (JAV doleriai vienam dirbančiajam, atsižvelgiant į perkamosios galios paritetą) 2017 m. EBPO šalyse

Šaltinis: OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis.

Nepaisant progreso, vienam darbuotojui tenkanti pridėtinė vertė (pagal perkamosios galios paritetą), vis dar yra ženkliai mažesnė nei daugumos EBPO ar Vakarų Europos šalių. Pagal nominalius rodiklius Lietuvos atsilikimas būtų dar didesnis, o žemos pridėtinės vertės problema būtų dar ryškesnė. Centrinės ir Rytų Europos kontekste Lietuvos rodiklis geresnis nei Latvijos ir Estijos, tačiau atsilieka nuo Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos, kur produktyvumas yra didesnis.

Vertinant pagal pridėtinę vertę, sukuriama per vieną darbo valandą, 2017 m. Lietuvos ekonomikos darbo našumas sudarė 66,6 proc. nuo ES28 vidurkio ir buvo geresnis nei Latvijos (58,3proc.), Estijos (65,4proc.) ir Lenkijos (60,7proc.), tačiau atsilieka nuo Čekijos (74,6proc.), Slovakijos (76,6proc.) ir Slovėnijos (82,4proc.), kur per vieną valandą sukuriama didesnė pridėtinė vertė.³

Atsižvelgiant į tai, kad iki šiol Lietuvos ekonomikos konkurencinis pranašumas didele dalimi buvo paremtas mažesniais darbo sąnaudomis, stebint ženklų darbo sąnaudų augimą dėl didėjančio darbo užmokesčio, reikia ieškoti sprendimų, kurie užtikrintų konkurencingumo tvarumą ir pridėtinės vertės augimą ilgoju laikotarpiu.

Žemos pridėtinės vertės ekonomika

Lietuvos ekonomikos pagrindą sudaro žemos pridėtinės vertės produkcija. Šalies pramonės struktūra labiau panaši į besivystančių šalių pramonės struktūras nei išsivysčiusių.⁴ **Nors įvykusi Lietuvos ekonomikos transformacija yra viena sparčiausių tarp EBPO šalių⁵, ekonominių veiklų struktūroje, palyginti su ES28, didesnius lyginamuosius svorius vis dar turi veiklos, kuriose vieno darbuotojo sukuriama pridėtinė vertė yra mažesnė.**

Svarbu atkreipti dėmesį, kad didžiausią pridėtinę vertę per valandą generuojančios ekonominės veiklos skiriasi tarp šalių priklausomai nuo šalies ekonominio išsivystymo, pusiausvyros darbo rinkoje, ekonominio ciklo ir kitų veiksnių. Todėl einamieji pridėtinės vertės per valandą rodikliai neparodo ilgojo laikotarpio optimalios pridėtinės vertės generavimo struktūros. Pavyzdžiui, Lietuvoje 2017 m. didžiausią pridėtinę vertę per valandą generavo nekilnojamojo turto operacijos, kurios pagal tarptautinę praktiką⁶ laikomis mažesnę pridėtinę vertę kuriančia veikla.

³ Eurostat duomenys

⁴ <https://www.lmt.lt/data/public/uploads/2016/09/ekonomikos-moksliniu-tyrimu-programos-rekomendacijos.pdf>

⁵ OECD (2019). Getting Skills Right: Future-Ready Adult Learning Systems, OECD Publishing, Paris

⁶ European Commission (2016) Single market integration and competitiveness report

1 lentelė. Bendrosios pridėtinės vertės struktūros palyginimas Lietuvoje ir ES28 bei pridėtinė vertė Lietuvoje, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai (to meto kainomis)

Ekonominė veikla	ES28, proc.		Lietuva, proc.		Pridėtinė vertė Lietuvoje, Eur/val.
	2004	2017	2004	2017	
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė (A)	2,0	1,6	4,6	3,4	6,7
Kasyba ir karjerų eksploatavimas (B); Apdirbamoji gamyba (C); Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas (D) ir Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas (E)	20,3	19,6	25,4	22,7	18,3
Statyba (F)	6,0	5,4	7,2	6,7	13,1
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių remontas (G), Transportas ir saugojimas (H); Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla (I)	19,3	19,2	27,9	31,5	17,6
Informacija ir ryšiai (J)	5,1	5,0	4,4	3,8	28,0
Finansinė ir draudimo veikla (K)	5,3	4,8	1,9	2,1	20,8
Nekilnojamojo turto operacijos (L)	10,7	11,3	6,2	6,5	38,6
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla (M); Administracinė ir aptarnavimo veikla (N)	9,8	11,2	4,8	6,8	13,0
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas (O); Švietimas (P); Žmonių sveikatos priežiūra (Q)	18,3	18,6	15,2	14,2	9,9
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla (R); Kita aptarnavimo veikla (S); Kitos namų ūkių veiklos; (T); Ekstra-teritorinių organizacijų ir įstaigų veikla (U)	3,4	3,4	2,3	2,2	10,7

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Eurostat ir Lietuvos statistikos departamento duomenis

2017 m., palyginti su 2004 m., ženkliau sumažėjo žemės ūkio, energetikos (uždaryta Ignalinos AE), viešojo valdymo ir gynybos veiklų dalys, o išaugo didmeninės ir mažmeninės prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų, profesinės, mokslinės ir techninės veiklos bei administracinės ir aptarnavimo veiklos dalys.

Dauguma Lietuvos įmonių dirba mažiausiai pelningose pridėtinės vertės kūrimo grandyse: yra žaliavų tiekėjos, gamina ar eksportuoja tarpines produktų dalis ar tiesiog yra didelių kompanijų užsakymų vykdytojos, nekuriančios didesnės pridėtinės vertės produktų.⁷ Ši problema vis dažniau keliama ir viešajame diskurse⁸.

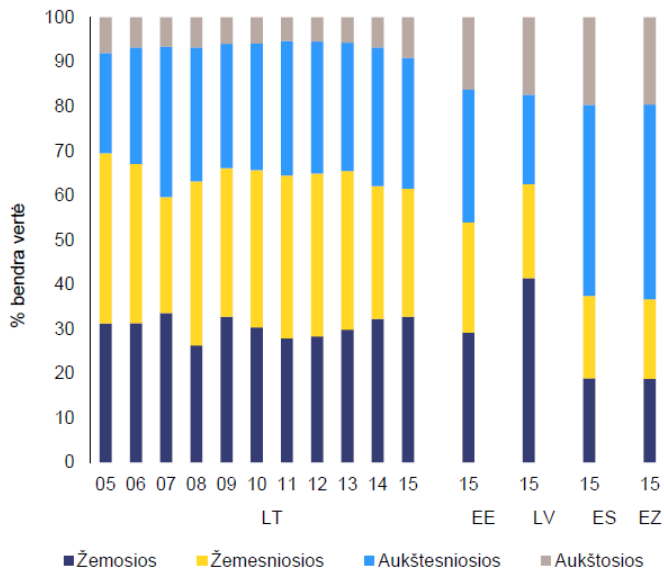
EK ataskaitoje⁹ pastebima, kad Lietuvos eksporto kokybė gerėja, orientuojamasi į sudėtingesnių, aukštesnę pridėtinę vertę kuriančių produktų gamybą ir paslaugų teikimą, tačiau pokyčių greitis vertinamas kaip nepakankamas. Eksporto imlumas technologijoms per pastaruosius kelerius metus pasikeitė nedaug, todėl **didžiąją eksporto dalį sudaro mažiau žinioms imlios paslaugos ir žemųjų arba žemesniųjų technologijų pramonės gaminiai**. Nors palaipsniui specializuojamasi eksportuojant aukštesniųjų ir aukštųjų technologijų prekes (pavyzdžiui, biotechnologijų, lazerių gamybos, mechatronikos ir informacinių technologijų), eksporto struktūra, vertinant pagal sudėtingumo lygį, dar atsilieka nuo ES vidurkio.

⁷ 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa, 2012

⁸ Pavyzdžiui, <https://www.glimstedt.lt/publikacijos/2018/nelinksma-investiciju-syksenos-kreive-ka-daryti-kad-pasiektume-daugiau/>

⁹ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

5 pav. Eksportas pagal technologijų lygį, proc.

Šaltinis: Europos Komisija

Vienas iš būdų, galinčių paspartinti Lietuvos ūkio transformaciją į žiniomis ir aukšta pridėtine verte grįstą ekonomiką, yra augantis inovacinis šalies pajėgumas, kuris šiuo metu didėja, bet vis tiek išlieka per mažas¹⁰.

Dėl sparčiai augančio darbo užmokesčio žemesnės pridėtinės vertės sektoriai, kurių konkurencingumas didele dalimi grįstas žemomis darbo jėgos sąnaudomis, patiria rimtą grėsmę tapti nekonkurencingais. EK¹¹ bei EBPO ekspertai atkreipia dėmesį į nepakankamai sparčiai, palyginti su darbo užmokesčiu, augantį darbo našumą kaip vieną iš esminių iššūkių šalies verslo konkurencingumui. 2000–2008 m. vidutinis metinis darbo užmokesčio augimas buvo apie 9 proc., o darbo našumas augo apie 12 proc. per metus, todėl Lietuvos konkurencingumas šiuo laikotarpiu didėjo. 2009 m., krizei pasiekus Lietuvą, palyginus su 2008 m., darbo našumas krito 11 proc., o darbo užmokestis 5 proc. Po krizės 2011–2017 m. darbo našumo augimo tempai negrįžo į prieš krizę buvusį lygį. Vidutinis metinis darbo užmokesčio augimas šiuo laikotarpiu buvo apie 6 proc., o darbo našumo – 5 proc.

Nors darbo užmokesčio augimas yra siektinas socialinės ir ekonominės politikos tikslas, tačiau kai jo didėjimas ilgą laiką pralenkia darbo našumo augimą, ekonomika gali susidurti su konkurencingumo praradimu. 2018 m. Lietuvoje realus vidutinis darbo užmokestis sudarė 36,5proc. ES15 valstybių darbo užmokesčio, o realus darbo našumas sudarė 38,6proc. ES15 darbo našumo. Taigi, Lietuvos darbo našumas yra šiek tiek arčiau ES15 valstybių lygio nei darbo užmokestis. Spartus darbo užmokesčio augimas pastaruoju metu reiškia atotrūkio tarp darbo užmokesčio ir darbo našumo nykimą bei žymi artėjimą prie Vakarų Europos darbo rinkos ir pridėtinės vertės pasiskirstymo tarp verslo ir darbuotojų standartus atitinkančio darbo užmokesčio už pridėtinės vertės vienetą lygio.¹²

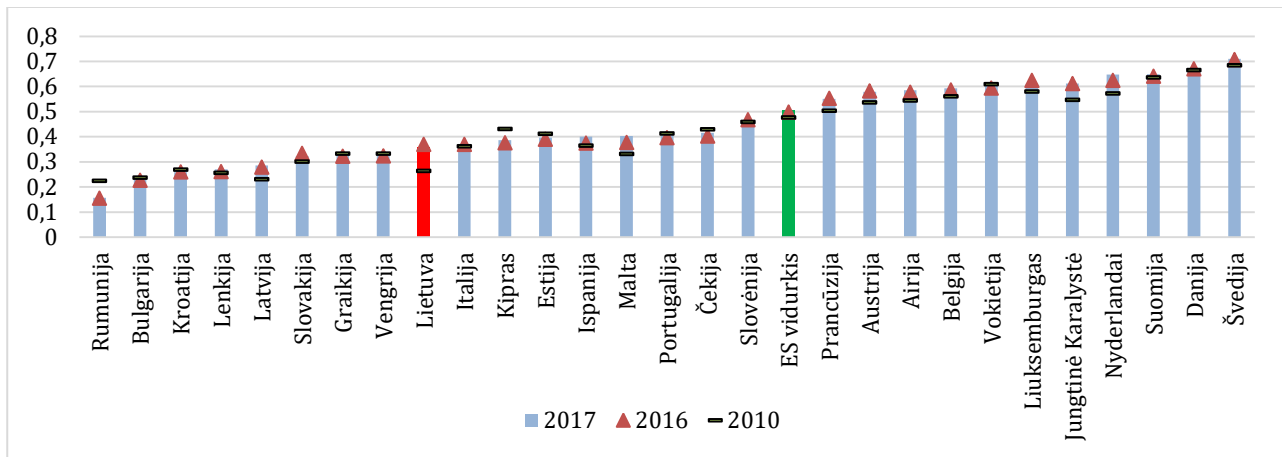
Silpna inovacinė aplinka yra dar viena priežastis, sąlygojanti tai, kad šaliai daugiausia tenka konkuruoti žemos pridėtinės vertės veiklose. 2018 m. Europos inovacijų švieslentėje Lietuva pagal inovacijų sistemos veiklą (angl. *performance of innovation system*) užima 20 vietą tarp ES valstybių ir vis dar stipriai atsilieka nuo ES vidurkio, įvertinant 27 skirtingus inovacijų sistemos veiklos rodiklius.

¹⁰ OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis.

¹¹ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

¹² <https://www.enterpriselithuania.com/naujienos/ar-lietuvos-darbo-rinka-tikrai-ikaitusi-alternatyvus-pozioris/>

6 pav. Europos inovacijų indeksas ES valstybėse 2010, 2016 ir 2017 m.

Šaltinis: European Innovation Scoreboard

Lyginant inovacijų sistemos pokytį nuo 2010 m. iki 2017 m., Lietuva pasiekė geriausius rezultatus ES (20,1 proc. pagerėjimas), kai kaimyninių šalių inovacijų sistemų vertinimai kilo mažiau (+11,6 proc. Latvijoje) arba krito (-3,2 proc. Estijoje).

Investicijų neskatinančią ir silpną Lietuvos inovacijų ekosistemą, EK vertinimu¹³, lemia nepakankamai koordinuojamos ir įgyvendinamos Vyriausybės mokslinių tyrimų ir inovacijų srities strategijos, inovacijų politikos nenuoseklumas, atsakomybės už MTI politikos įgyvendinimą išskaidymas skirtingoms įgyvendinančioms agentūroms ir priemonėms. Inovacijoms skatinti skirtos mokesčių paskatos yra sudėtingos, todėl jomis naudojamosi nedaug.

Kita problema – Lietuvos verslo įmonėse trūksta inovacinių pajėgumų, t.y. žmogiškųjų resursų, turinčių gebėjimų ir patirties kurti ir vadovauti inovacijų procesams.¹⁴ Įmonių pajėgumas, kaip kritinis įgyvendinimo efektyvumo veiksnys, išskiriamas ne tik inovacijų, bet ir bendrai verslo augimo skatinimo politikoje.¹⁵

Plačiau su inovacine aplinka susijusios problemos analizuojamos MTI viešosios politikos srityje.

Nepakankamas investicijų lygis

Nepakankamas investicijų lygis yra viena iš pagrindinių žemos pridėtinės vertės, tenkančios vienam darbuotojui, priežasčių. Po 2008 m. ekonominės krizės sumažėjęs investicijų lygis šiek tiek padidėjo, tačiau iki šiol nepasiekia iki krizės buvusio masto. Didžiausią įtaką bendram investicijų sumažėjimui turėjo įmonių investicijos. Tuo tarpu gyventojų ir valdžios investicijų dalys išsilaikė pakankamai stabilios. 2016 m. investavo 68 proc. Lietuvos įmonių, kai vidutiniškai ES investavo 84 proc. įmonių. Beveik trečdalis Lietuvos įmonių mano, kad per pastaruosius trejus metus jos investavo per mažai, ir tai yra didžiausia dalis tarp ES valstybių narių. **Investicijų lygis sudaro maždaug 18 proc. BVP – šis rodiklis yra žemesnis už ES vidurkį ir per žemas atotrūkį mažinančiai šaliai.**¹⁶

Ypatingai investicijų trūksta regionuose. Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui, Vilniaus apskrityje 2017 m. sudarė 3 558 Eur, o mažiausiai investicijų pritraukusiose Utenos ir Alytaus apskrityse buvo daugiau nei 3 kartus mažesnės, atitinkamai 1 126 Eur ir 1 160 Eur vienam gyventojui. Išskyrus Klaipėdos ir Kauno apskritis, panašios materialinių investicijų apimtys teko ir kitoms

¹³ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

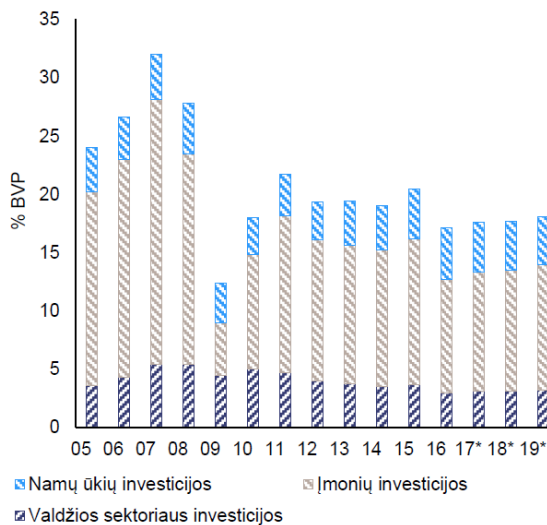
¹⁴ Europos Komisija (2017) Specific Support for Lithuania – Fit for the future. Incentivising research and innovation partnerships and attracting innovative investment to Lithuania,

¹⁵ WP2: Research and Innovation in SMEs and SME Development. EC, CSIL in partnership with CSES and ZEW, 2015

¹⁶ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

apskritims.¹⁷ Žmogiškųjų išteklių trūkumas yra vienas iš pagrindinių kliuvinių investicijoms regione.¹⁸ Be to, savivaldybių administracijų pastangos, siekiant pritraukti investuotojus, yra nepakankamos, šiai veiklai skiriami maži resursai. Savivaldybės menkai naudoja mokesčių lengvatų galimybes.¹⁹

7 pav. Investicijos pagal sektorius, proc. BVP

*progozė

Šaltinis: Europos Komisija

EK vertinimu²⁰, **investicijas stabdo kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas ir silpna inovacijų aplinka**. Kaip pagrindinius veiksnius, dėl kurių šis trūkumas susiformavo, EK įvardija **švietimo sistemos neatitikimą darbo rinkos poreikiams, žemą mokymo lygį visose švietimo grandyse** (vidurinis, profesinis, aukštasis, suaugusių mokymas). Griežta imigracijos politika trečiųjų valstybių piliečių atžvilgiu apsunkina šių žmonių įdarbinimą ir neprideda prie darbuotojų trūkumo problemos sprendimo. Plačiau šios problemos analizuojamos švietimo, demografijos ir migracijos viešosios politikos srityse.

Investicijų kontekste EK taip pat atkreipia dėmesį į **poreikį pagerinti viešųjų investicijų strateginį planavimą bei efektyvumą, padidinti viešųjų pirkimų skaidrumą bei konkurenciją ir sumažinti korupciją**.²¹

Finansų ministerija prognozėje iki 2020 metų²² numato bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidų dalies nuo BVP augimą. Nepaisant spartėjančio 2014–2020 m. ES fondų lėšų projektų įgyvendinimo ir suaktyvėjusio investicinio proceso, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidų dalis nuo BVP 2020 m. vis dar nebus pasiekusi iki ekonominės krizės buvusio lygio. Planuojama, kad 2020 m. išlaidos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui sudarys 20,2 proc. BVP, kai tuo tarpu 2007 m. šis rodiklis sudarė 28,6 proc. BVP.

Toks investicijų lygis yra per mažas sparčiai konvergencijai su labiau išsivysčiusiomis Vakarų Europos valstybėmis pasiekti. Žemiau esančiame paveiksle pateiktas palyginimas su Baltijos šalimis ir kitomis pasaulio valstybėmis rodo, kad nors materialinės investicijos augs, tačiau globaliame kontekste – toks augimas būtų nepakankamas.

¹⁷ Lietuvos statistikos departamento duomenys

¹⁸ <https://danskebank.lt/apie-banka/naujienos/2017/12/verslo-nenoras-investuoti-kecia-susirupinima>

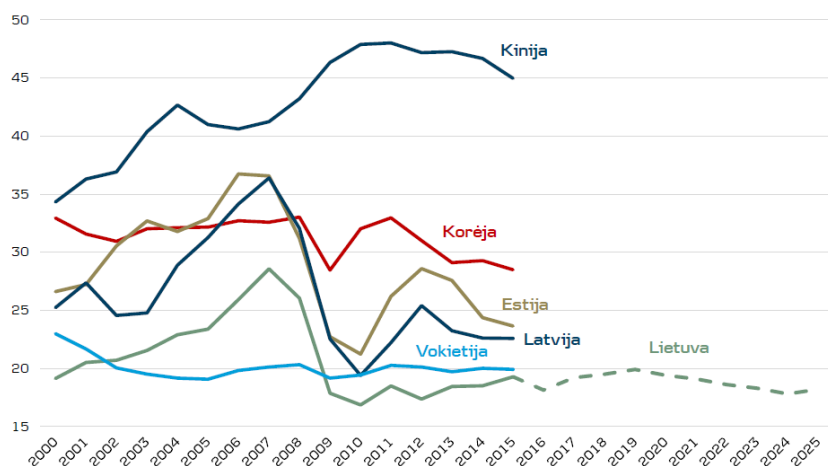
¹⁹ Valstybės kontrolė (2017) Valstybinio audito ataskaita: Valstybės institucijų ir įstaigų veiksmas pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas

²⁰ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

²¹ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

²² Finansų ministerija (2017). Lietuvos ūkio 2017–2020 metų perspektyvos

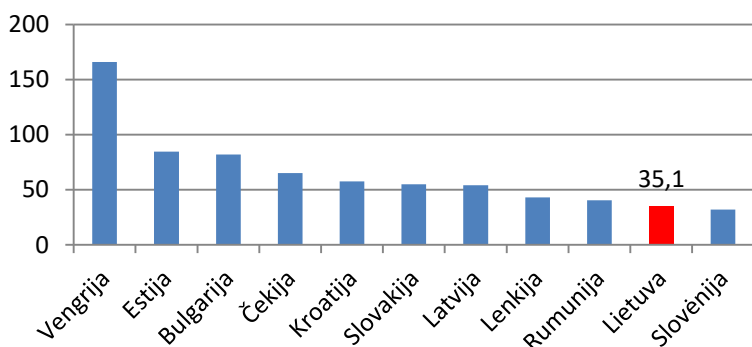
8 pav. Bendrojo kapitalo (materialinių investicijų) dalies BVP struktūroje palyginimas

Šaltinis: ESTEP (2017). 2014-2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021-2027 m. vertinimas.

Prastus rezultatus rodo ir tiesioginių užsienio investicijų rodikliai. **Lietuva nuo kitų CRE regiono šalių ženkliai atsilieka pagal šalyje sukauptų tiesioginių užsienio investicijų (TUI) dalį nuo BVP.** 2017 m. šis rodiklis sudarė 35,1 proc. nuo BVP. Vengrija šią dalį viršija beveik 5 kartus, o Estija ir Bulgarija daugiau nei dvigubai. Užsienio investicijų pritraukimas yra vienas iš būdų didinti šalies ekonomikos pridėtinę vertę vienam darbuotojui. Pavyzdžiui, 2017 m. 95 proc. visų VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ pritrauktų užsienio investuotojų projektų vykdomi aukšto ir vidutinio technologinio ar žinių intensyvumo lygio ekonominėse veiklose.²³

9 pav. Sukauptų tiesioginių užsienio investicijų šalyje dalis (proc.) nuo BVP 2017 m. Centrinės ir Rytų Europos šalyse

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Eurostat duomenis

Materialinių investicijų lygis nemaža dalimi priklauso nuo galimybės gauti finansavimą. **SVV galimybės gauti finansavimą pagerėjo, tačiau vis dar atmetama gana daug prašymų dėl finansavimo suteikimo.** Skolinimo įmonėms augimas (5proc.)²⁴ nesiekė nominaliojo BVP augimo (7proc.). Panaudodama ES SF lėšas Lietuva įgyvendina nemažai SVV skirtų finansinių priemonių, didinančių prieigą prie finansavimo, ir siekia dar labiau diversifikuoti verslo finansavimo šaltinius.²⁵ Lietuvos bankas taip pat atkreipia dėmesį į koncentracijos bankiniame sektoriuje didėjimą ir konkurencijos sumažėjimą.²⁶ Nors išlieka kreditavimo augimo tendencijos, konkurencijos bankiniame sektoriuje sumažėjimas ateityje gali bloginti Lietuvos įmonių skolinimosi ir investavimo galimybes.

²³ VŠĮ Investuok Lietuvoje. 2017 metų veiklos ataskaita.

²⁴ 2017 m. birželio mėn. duomenimis, metinis pokytis

²⁵ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

²⁶ Pavyzdžiui, <https://www.vz.lt/rinkos/2018/05/24/vasiliauskas-koncentracija-banku-sektoriuje-auga>

EK vertinimu²⁷, vietos akcijų ir skolos vertybinių popierių rinkos vis dar nėra pakankamai išvystytos, ir tai apriboja alternatyvių finansavimo šaltinių pasirinkimą. 2016–2017 m. priimta nemažai teisės aktų pakeitimų, kuriais skatinamas vietos akcijų ir skolos vertybinių popierių rinkos, rizikos kapitalo ir sutelktinio finansavimo augimas. 2018 m. atlikta investicinių fondų sistemos peržiūra, siekiant paskatinti šių fondų veiklą Lietuvoje. Taip pat su EK ir tarptautinėmis finansų institucijomis inicijuojami bendri projektai, siekiant plėtoti Lietuvos ir Baltijos šalių kapitalo rinkas. 2018 m. kartu su EK ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros banku atliktas investicinės aplinkos gerinimo instituciniams investuotojams Lietuvoje tyrimas, kuriame pateiktą rekomendacijų įgyvendinimas taip pat prisidės prie kapitalo rinkos vystymo.

Lietuva sėkmingai investavo ES SF lėšas į rizikos kapitalo rinkos sukūrimą ir startuolių ekosistemą. 2000–2016 m. Lietuvoje rizikos kapitalo finansavimo augimo rodiklis buvo antras pagal dydį po Estijos.²⁸ JEREMIE iniciatyva finansuoti rizikos kapitalo fondai ir Verslo angelų fondas davė esminį postūmį rizikos kapitalo ir verslo angelų rinkų vystymuisi Lietuvoje. Maža šalies ekonomika nėra patraukli stambiems tarptautiniams rizikos kapitalo fondams, todėl aktualus vietinių rinkos dalyvių auginimas.²⁹

Kita priežastis, ribojanti šalies investicinį potencialą, yra didelis šešėlinės ekonomikos mastas.³⁰ Greta to, kad surenkamos mažesnės pajamos į nacionalinį biudžetą, šešėlinė ekonomika iškreipia konkurenciją ir trikdo sąžiningai veikiančių ūkio subjektų veiklą. LLRI tyrimo rezultatai rodo, kad net šeši iš dešimties apklaustųjų Lietuvoje per pastaruosius metus įsigijo prekių ir paslaugų žinodami ar įtardami, kad pardavimai nėra apskaitomi, o 35 proc. pirko iš nelegalių pardavėjų. Šešėlinio darbo srityje labiausiai paplitusi šešėlinio darbo forma, kuomet dirbama su oficialia darbo sutartimi, bet dalis atlyginimo gaunama „vokelyje“.³¹ **2012 m. paskelbto EBPO tyrimo duomenimis³², neformali ekonomika Lietuvoje sudarė apie 28,5 proc. nuo BVP ir buvo viena didžiausių Europoje.** ES27 šalių vidurkis sudarė 18,4 proc. Didžiausias šešėlinės ekonomikos mastas nuo BVP nustatytas Bulgarijoje – 31 proc., panašus Estijoje – 28,2 proc., Latvijoje – 26,1 proc. ir Rumunijoje – 29,1 proc., o mažiausias – Austrijoje ir Liuksemburge, atitinkamai – 7,6 proc. ir 8,2 proc. nuo BVP.

Pagrindinės šešėlio priežastys Lietuvoje yra prekių įperkamumas (veikiamas ekonominių sąlygų, pajamų ir mokesčių dydžių), legaliam darbui taikomi mokesčiai (šešėlinio darbo priežastis), žmonės nežino arba jiems nerūpi, kad prekės yra nelegalios, nepatogumai dėl legalių prekių pardavimų ribojimų, nenoras prarasti socialinės paramos.³³

Reikalingų kompetencijų trūkumas

Nuo 2010 m. vis **daugėja įmonių, kurių veiklą riboja darbuotojų trūkumas.** 2018 m. su trūkumu susidūrė apie 20 proc. įmonių. Ši problema ryškiausia didžiuosiuose miestuose, kur nedarbo lygis buvo toks pat kaip praėjusį dešimtmetį ekonomikos pakilimui pasiekus aukščiausią tašką ir sudarė 3,8 proc. Nuo 2017 m. darbuotojų trūkumas pasireiškia beveik visose ekonominėse veiklose.³⁴

²⁷ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

²⁸ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

²⁹ Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio smulkiajam ir vidutiniam verslui vertinimas, LR Ūkio ministerija, BGI Consulting, 2014.

³⁰ OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis

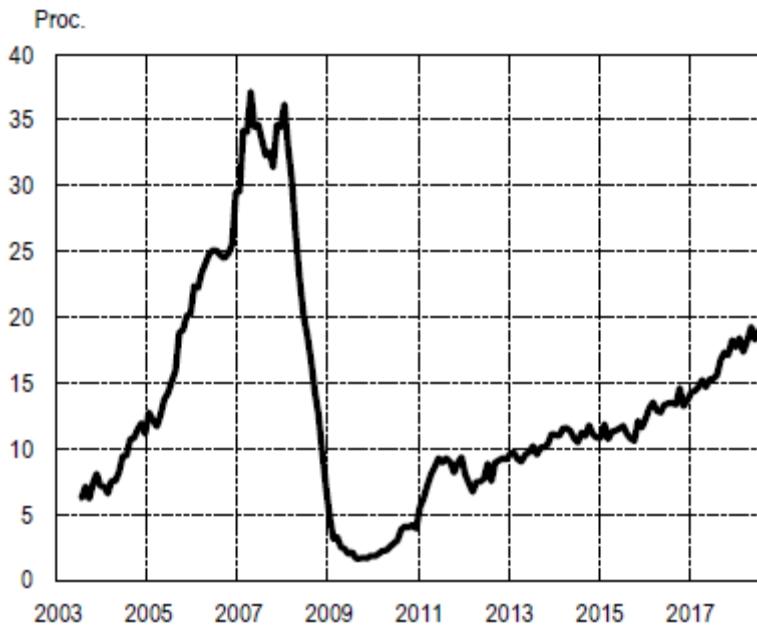
³¹ Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2018). Shadow Economy: Understanding Drivers, Reducing Incentives. Tyrimo santrauka.

³² Policy Brief on Informal Entrepreneurship, European Union/OECD, 2015

³³ Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2018). Shadow Economy: Understanding Drivers, Reducing Incentives. Tyrimo santrauka.

³⁴ Lietuvos bankas (2018). Lietuvos ekonomikos apžvalga.

10 pav. Įmonių, kurių veiklą riboja darbuotojų trūkumas, dalis

Šaltinis: Lietuvos bankas (2018). Lietuvos ekonomikos apžvalga.

Darbo vietų skaičiaus augimo lėtėjimo tendencijų kontekste išsiskiria transporto veikla. Per pastaruosius dvejus metus darbo vietų skaičius šiame sektoriuje augo apie 6 proc., kai tuo metu šalyje augimas nesudarė 1 proc. Viena iš svarbiausių priežasčių – pokyčiai imigracijos politikoje. Nuo 2017 m. įdarbinant profesijų, kurios įtrauktos į Lietuvoje trūkstamų profesijų sąrašą, darbuotojus nereikia tikrinti, ar nėra ES piliečio, galinčio užimti laisvą darbo vietą. Šios sąlygos atsisakymas pagreitino imigracijos procedūras į sąrašą įtrauktoms profesijoms (įskaitant tolimųjų reisų vairuotojo profesiją).³⁵

Reikalingų kompetencijų trūkumą sukelia ir dideli emigracijos mastai. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2006–2018 m. laikotarpiu vidutiniškai kasmet į užsienį emigravo beveik 43 tūkst. gyventojų. Vertinant imigracijos apimtį, **tarptautinės migracijos balansas Lietuvoje nuo 2006 iki 2018 m. sudaro minus 344 821 asmenis.**

Greta darbuotojų trūkumo, ne mažiau aktuali problema yra neatitikimas tarp reikalingų ir ugdomų kompetencijų. Kompetencijų neatitikimą rinkos poreikiams EBPO³⁶ įvardija kaip vieną iš pagrindinių problemų, veikiančių užsienio investicijų pritraukimą, ekonomikos našumą ir ekonominę įtrauktį (angl. *inclusiveness*). **Kompetencijų neatitikimą didina prasta švietimo kokybė.** Nors Lietuva išsiskiria didele žmonių su aukštuoju išsilavinimu dalimi, tačiau net 40 proc. darbdavių teigia susiduriantys su reikalingų kompetencijų stoka.³⁷

Galima išskirti ir kitas priežastis, kurios lemia reikalingų kompetencijų trūkumą. Pirma, ilgą laiką buvo nesukurta žmogiškųjų išteklių pasiūlos ir paklausos prognozavimo sistema, kuri padėtų planuoti valstybės finansavimą profesiniame ir aukštajame moksle. Antra, šalyje yra **žemas mokymosi visą gyvenimą lygis.** Pagal mokymosi visą gyvenimą lygį Lietuva rikiuojasi tarp prasčiausių rodiklių turinčių ES šalių. 2017 m. mokymosi visa gyvenimą rodiklis Lietuvoje tesudarė 5,9 proc., Estijoje – 17,2 proc., Latvijoje – 7,5proc., o ES-28 vidurkis – 10,9 proc.³⁸ Trečia, Lietuvoje **menkai įsitvirtinusi pameistrystės sistema.**

³⁵ Lietuvos bankas (2018). Lietuvos ekonomikos apžvalga.

³⁶ OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis.

³⁷ OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis.

³⁸ Eurostat duomenys

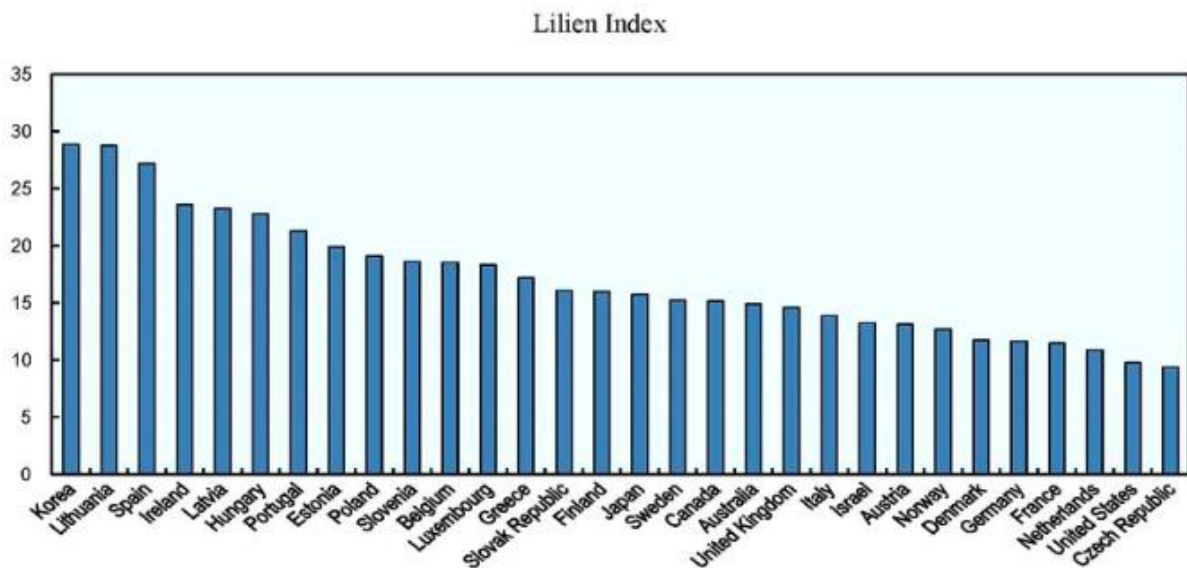
Pastaraisiais metais žmogiškųjų išteklių politikos srityje įvyko pokyčiai, kurie turėtų duoti teigiamą postūmį geresnei reikalingų ir ugdomų kompetencijų atitikčiai. 2017–2018 m. pradėjus Nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos veiklas, nuspręsta kasmet rengti žmogiškųjų išteklių būklės apžvalgą užimtumo, demografijos, švietimo, darbo rinkos ir ūkio aspektais. Atliekama užimtumo stebėseną, darbo rinkos prognozavimas ir kiti analitiniai procesai suteikia žinių tobulinant įvairias švietimo bei darbo rinkos planavimo ir valdymo sritis, įskaitant priėmimą į profesinio mokymo ir aukštojo mokslo studijų programas, studijų programų turinio ir darbo rinkos poreikių derinimą, tam tikros kvalifikacijos darbuotojų darbo rinkoje planavimą bei pritraukimą ir kt.³⁹

Be visų jau paminėtų iššūkių, šalies žmogiškųjų išteklių sistema turi būti pasirengusi priimti ketvirtosios pramonės revoliucijos pokyčius. EBPO tyrimo duomenimis, dabartinėms pažangiausioms technologijoms (angl. *cutting-edge technologies*) plačiai paplitus, apie 32 proc. darbo vietų/profesijų bus reikšmingai pakitusios, o dar 14 proc. bus visiškai automatizuota.⁴⁰ Menkas mokymosi visą gyvenimą lygis sukuria papildomas įtampas šiame procese.

Vertinant pagal Lilien indeksą, Lietuvoje ir Korėjoje įvykę struktūriniai pokyčiai 2005-2015 m. buvo didžiausi tarp EBPO narių. Šis indeksas matuoja užimtumo ekonominėse veiklose pokyčių greitį. Didesnė indekso reikšmė parodo didesnę ekonomikos struktūros transformaciją. **Įvykę ženklūs ekonomikos struktūros pokyčiai sąlygoja ir darbo vietų/profesijų automatizavimo riziką** (angl. *risk of job automation*) **bei poreikį įgyti naujus įgūdžius.**⁴¹ Lietuvoje ši rizika yra viena didžiausių tarp visų EBPO narių.

11 pav. Struktūriniai pokyčiai (Lilien indeksas) EBPO šalyse 2005-2015

Figure 1.3. Structural change 2005-2015

Source: OECD calculations based on OECD national accounts database.

Šaltinis: OECD (2019). Getting Skills Right: Future-Ready Adult Learning Systems, OECD Publishing, Paris

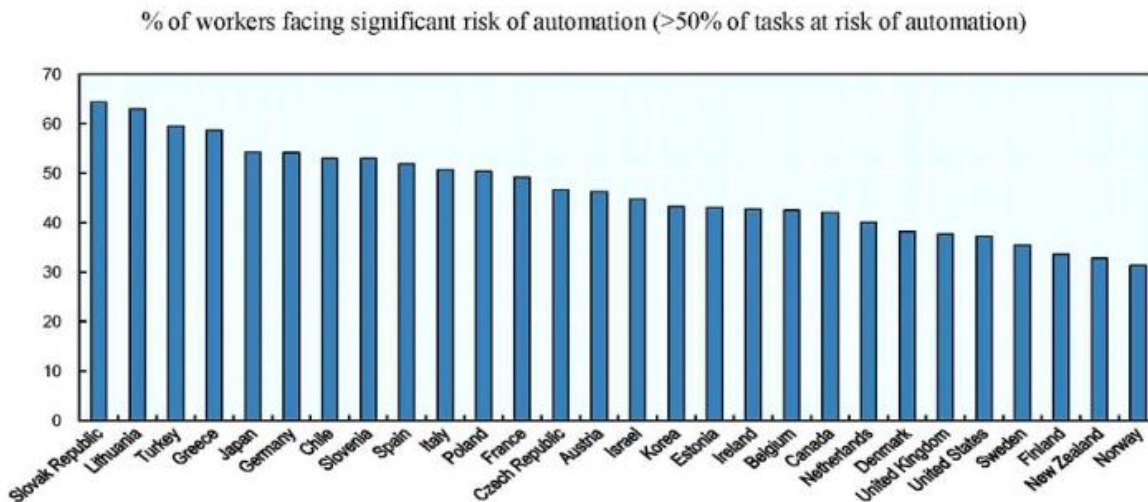
³⁹ Mosta (2018). Žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita 2018.

⁴⁰ OECD (2019). Getting Skills Right: Future-Ready Adult Learning Systems, OECD Publishing, Paris

⁴¹ OECD (2019). Getting Skills Right: Future-Ready Adult Learning Systems, OECD Publishing, Paris

12 pav. Darbo vietų/profesijų automatizavimo rizika EBPO šalyse

Figure 1.4. Risk of job automation

Note: Significant risk is defined as having a risk of automation over 50%, low risk as having a risk of automation of at most 50%. Belgium refers to Flanders only, United Kingdom to England and Northern Ireland.

Source: Nedelkoska and Quintini (2018[4]) using PIAAC data (2012, 2015).

Šaltinis: OECD (2019). Getting Skills Right: Future-Ready Adult Learning Systems, OECD Publishing, Paris

Vertinant verslumo situaciją, reikia pažymėti, kad pasaulinis verslumo tyrimas AGER⁴² 2018 m. atskleidė, jog Lietuvoje verslumo kultūros rodikliai yra geresni nei Europos šalių vidurkis. Vertinant šimto balų sistemoje, verslumo indeksas AESI Lietuvoje buvo 55, o ES vidurkis sudarė 42. Šį skirtumą nulėmė žymiai dažnesnis lietuvių noras tapti verslininkais ir didesnis atsparumas socialiniam spaudimui nepradėti verslo. Tačiau lietuviai šiek tiek rečiau įvardijo, kad jie turi verslo pradžiai reikalingus įgūdžius ir resursus.

Panašius rezultatus pateikia ir pasaulinis verslumo stebėsenos tyrimas. Naujausi duomenys yra prieinami tik už 2014 m., tačiau tikėtina, kad rezultatai būtų panašūs ir šiuo metu, nes tokie kultūriniai pokyčiai neįvyksta greitai. **Gyventojai Lietuvoje dažniau nei vidutiniškai kitos šalys iš aukštų pajamų grupės turi intenciją pradėti verslą** per artimiausius 3 metus (19,65 proc. Lietuvoje ir 14,63 proc. palyginamų šalių grupės vidurkis). Faktiškai pradėjusių verslą dalis Lietuvoje taip pat didesnė. Tačiau **respondentai Lietuvoje prasčiau vertino savo žinias ir įgūdžius, reikalingus verslo pradžiai**. Palyginamoje grupėje šiuo požiūriu save teigiamai vertino 45,28 proc. respondentų, Lietuvoje taip manė 33,44 proc. Šį skirtumą lemia ir subjektyvios savęs vertinimo aplinkybės. Pažymėtina, kad gyventojai Lietuvoje iš bendro konteksto taip pat išsiskiria žymiai didesne nesėkmės baime. Šią situaciją gerai paaiškina verslo pradžios motyvacija. Lietuvoje yra didesnė dalis tų žmonių, kurie nurodo, jog verslą pradėjo iš būtinybės (o ne dėl naujų galimybių), lyginant su aukštų pajamų šalių vidurkiu.⁴³

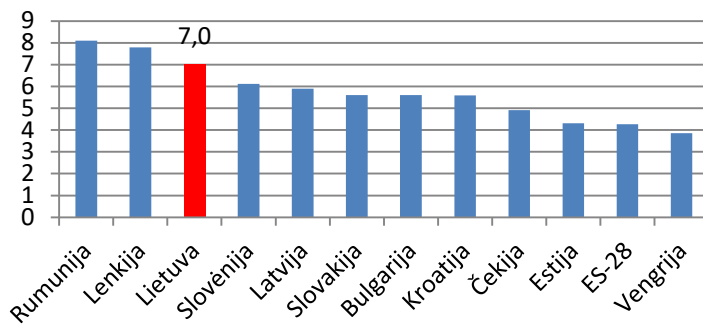
Neišnaudotas potencialas eksporto rinkose

Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas pastaraisiais metais (2012–2018 m.) augo sparčiau nei daugumoje kitų Centrinės ir Rytų Europos šalių. Vidutinis metinis augimo tempas buvo 7 proc. ir pagal šį rodiklį nusileido tik Rumunijai ir Lenkijai, kurių eksportas didėjo atitinkamai 8,1 ir 7,8 proc. per metus.

⁴² Amway Global Entrepreneurship Report 2018

⁴³ <https://www.gemconsortium.org/country-profile/82>

13 pav. Vidutinis prekių ir paslaugų eksporto augimas 2012-2018 m. (einamosiomis kainomis) Centrinės ir Rytų Europos šalyse bei ES

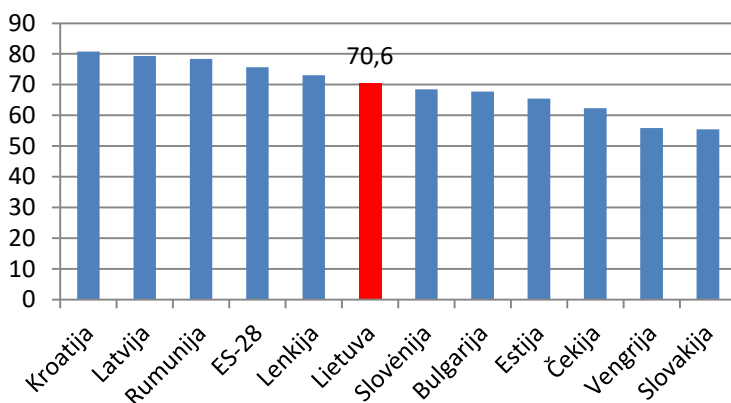

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Eurostat duomenis

Eksporto iš Lietuvos augimas 2018 m., lyginant su 2017 m., sulėtėjo. Pagrindinė priežastis yra lėčiau augusi paklausa pagrindinėse prekių ir paslaugų eksporto rinkose. Mažiau didėjo tiek lietuviškos kilmės prekių eksportui svarbiausios rinkos – ES, tiek ir reeksportuotojams svarbiausios rinkos – Rusijos augimas. Sulėtėjo ir transporto paslaugų, didžiausios paslaugų eksporto grupės, augimas. Lietuvos bankas šio sulėtėjimo nesieja su didėjančių darbo sąnaudų efektu, bet pagrindine priežastimi įvardija ekonominio augimo lėtėjimą eksporto rinkose.⁴⁴

Visgi eksporto apimtys neparodo iš eksporto gaunamos pridėtinės vertės. Į eksporto apimtį įskaičiuojamas tarpinis vartojimas, taigi, ir importuoti gaminiai, panaudoti eksportuojančių įmonių gamybos procese.⁴⁵ Sukurtą vertę geriau atskleidžia rodiklis „pridėtinė vertė eksporte, sukurta vietos rinkoje“ (angl. *domestic value added in gross exports*). EBPO šį rodiklį skaičiuoja, kaip skirtumą tarp eksportui pagamintos produkcijos ir tarpinio vartojimo (gauta reikšmė yra procentinė vertės dalis).⁴⁶ **Lietuvoje sukuriama pridėtinė vertė nuo prekių ir paslaugų eksporto apimties sudaro 70,6 proc. Tai yra mažesnė dalis nei ES28 vidurkis (75,7 proc.) ir vidutinė pozicija tarp Centrinės ir Rytų Europos šalių.** Kuo didesnė ši dalis, tuo šalis sukuria daugiau pridėtinės vertės iš prekių ir paslaugų eksporto.

14 pav. Pridėtinė vertė eksporte, sukurta vietos rinkoje (proc.), Centrinės ir Rytų Europos šalyse bei ES (2016 m. arba vėliausi prieinami duomenys)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal <https://data.oecd.org/trade/domestic-value-added-in-gross-exports.htm> duomenis

⁴⁴ Lietuvos bankas (2018). Lietuvos ekonomikos apžvalga.

⁴⁵ <https://www.verslilietuva.lt/naujienos/galimybes-lietuvos-verslui-kur-eksportuoti-pridetine-verte/>

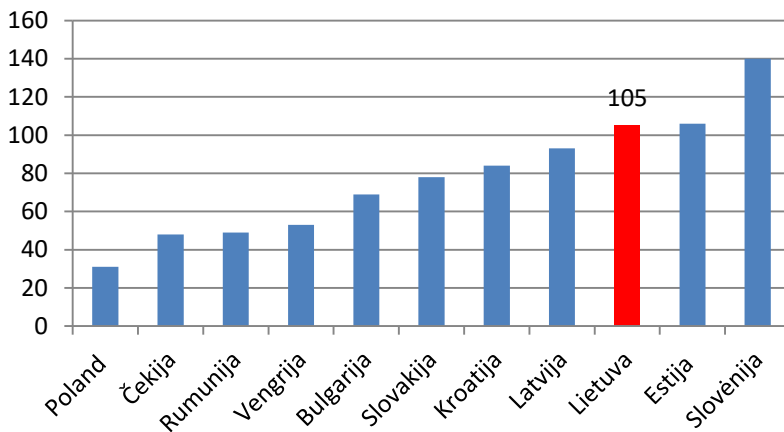
⁴⁶ <https://data.oecd.org/trade/domestic-value-added-in-gross-exports.htm>

„Versli Lietuva“ atliktas tyrimas⁴⁷, kuriame detaliai Lietuvos eksporto analizei buvo taikytas pridėtinės vertės, sukurtos vietos rinkoje rodiklis, atskleidė, kad daugiausia pridėtinės vertės Lietuva eksportuoja į Vokietiją, Latvija, Jungtinę Karalystę, Lenkiją, Prancūziją ir Švediją. **Dominuoja mažiau žinių reikalaujančios paslaugos ir žemųjų technologijų apdirbamoji gamyba.** Didžiausią dalį pridėtinės vertės eksporto struktūroje 2014 m. sudarė didmeninė prekyba, sausumos transportas, sandėliavimo paslaugų veikla, maisto (perdirbimo), baldų ir tekstilės sektoriai.

Nepaisant gerų eksporto tendencijų (3 pozicija CRE regione) ir vidutinės pozicijos pagal pridėtinės vertės dalį iš eksporto veiklų (5 pozicija CRE regione), šalies potencialas eksporto rinkose dar nėra išnaudotas.

Bloom Consulting sudaromame šalių prekės ženklų reitinge prekybai įvertinami tiesioginių užsienio investicijų rodikliai, informacijos apie šalies prekybą ir verslo aplinką paieškos internete dažnumas, šalies pozicionavimo strategija ir kt. Remiantis šiuo reitingu, **Lietuvos prekės ženklas prekybos kategorijoje užima 105 vietą pasaulyje ir CRE regione lenkia tik dvi šalis.**⁴⁸

15 pav. Šalies prekės ženklo vieta Bloom Consulting Country Brand Ranking prekybos reitinge

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Bloom Consulting Country Brand Ranking © Trade edition 2017-2018 ataskaitos duomenis

„Versli Lietuva“ atliktas tyrimas, kaip **pagrindinius eksporto konkurencingumą ribojančius vidinius veiksnius, išskyrė viešojo sektoriaus institucijų efektyvumo, lankstumo ir kompetencijos trūkumus** (procesų kokybė neatitinka verslo aplinkos poreikių, funkcijos dažnai dubliuojamos, perteklinis reguliavimas). Verslo atstovai konkurencingumą ribojančius veiksnius mato švietimo, mokesčių, muitinės, migracijos, sertifikatų gavimo sistemose bei pabrėžia kvalifikuotos darbo jėgos ir kokybiškos informacijos apie užsienio rinkas stygių. Kaip pagrindinius išorės veiksnius, ribojančius Lietuvos verslo konkurencingumą eksporto rinkose, galima išskirti **prastą Lietuvos žinomumą užsienio rinkose**, protekcionistinę kitų šalių politiką Lietuvos verslo atžvilgiu, **ekonominės diplomatijos bei verslo interesų atstovavimo užsienio rinkose trūkumus.** Šalies pristatymo resursai menki ir nekoordinuoti. Ekonominės diplomatijos kompetencija nepakankama ir stipriai varijuoja skirtingose šalyse.⁴⁹

Specifinių eksporto žinių ir kompetencijų trūksta ir įmonių vadovams bei eksporto vadybininkams. Vadovai stokoja kompetencijos užtikrinant įmonės augimą ir persiorientavimą į kitas eksporto rinkas, darbuotojams trūksta žinių ir įgūdžių dirbant skirtingose rinkose, adaptuojant

⁴⁷ Enterprise Lithuania (2017). Lithuania in Global Value Chains: The Role of Exports in Economic Growth in 2000-2014

⁴⁸ Bloom Consulting Country Brand Ranking © Trade edition 2017-2018

⁴⁹ Versli Lietuva (2016). Lietuvos tikslinės eksporto rinkos: galimybių analizė ir verslo iššūkiai

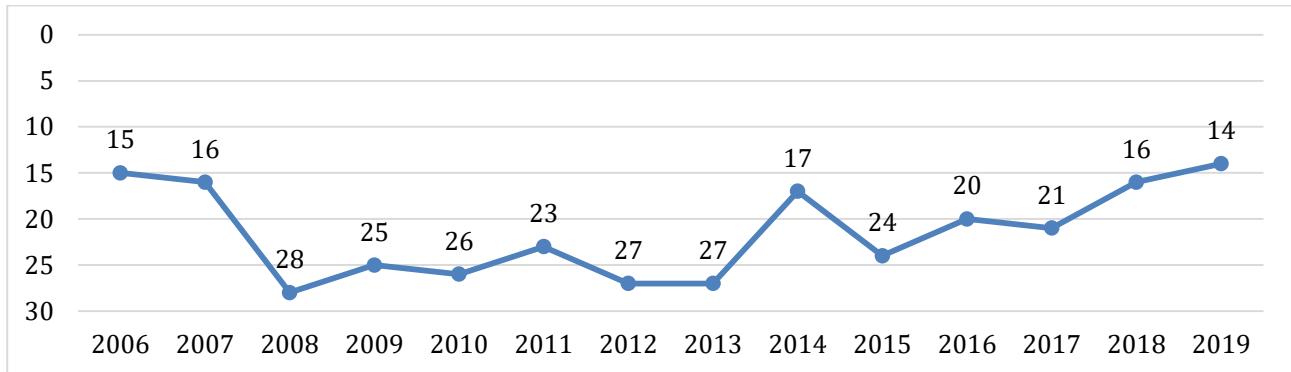
produktus naujoms rinkoms. Įmonės taip pat stokoja žinių diversifikuojant eksporto portfelį ir pasirenkant tinkamus verslo partnerius.⁵⁰

Nepakankamai augimui palankus verslo aplinkos reglamentas

Verslo aplinką analizuojantys tarptautiniai reitingai vertina skirtingus parametrus. Dėl šios priežasties Lietuvos vieta konkrečiame reitinge taip pat varijuoja ir yra sąlygojama skirtingų veiksnių.

Tarp beveik 200 šalių, kurios vertinamos „Doing business“ verslo aplinkos reitinge, Lietuva yra viršutiniame reitingo kvartilyje, o **2019 m. pakilo į istoriškai aukščiausią 14 vietą.**

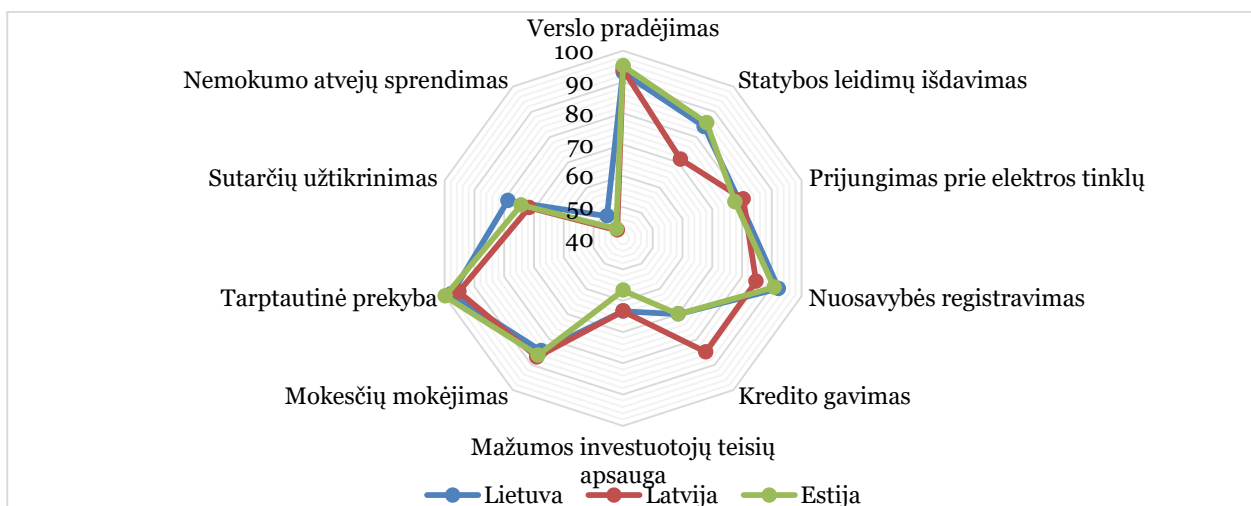
16 pav. Lietuvos vieta „Doing business“ reitinge

Šaltinis: Pasaulio bankas

Tarp trijų Baltijos šalių aukščiausiai rikiuojasi Lietuva (14 vieta), nedaug atsilieka Estija (16) ir Latvija (19). Vertinant atskirus parametrus Lietuvos ir Estijos įverčiai labai panašūs, o su Latvija reikšmingai skiriasi dviejose pozicijose – statybos leidimų išdavime ir kredito gavime, kuris yra ženkliai palankesnis Latvijoje.

17 pav. Lietuvos, Latvijos ir Estijos vertinimas pagal atskiras „Doing business“ reitingo dimensijas 2018 m.

Šaltinis: Pasaulio bankas

NPP stebėsenai naudojamas valstybės reguliavimo naštos rodiklis ir šalies pozicija pasaulyje pagal jį. 2013 m. Lietuva buvo 105 vietoje, 2017 m. valstybės reguliavimo naštos rodiklis buvo pagerėjęs ir šalis pakilo iki 97 pozicijos, tačiau 2018 m. ataskaitoje Lietuva nukrito į 106 poziciją pasaulyje.

⁵⁰ Versli Lietuva (2016). Lietuvos tikslinės eksporto rinkos: galimybių analizė ir verslo iššūkiai

Valstybės reguliavimo našta yra vienas prasčiausiai įvertintų parametru institucijų dedamojoje. Prastai įvertintos ir privataus sektoriaus galimybės teisme ginčyti valdžios institucijų priimtą reguliavimą (93 vieta). 2018 m. vertinime pagal suminį šalies institucijų vertinimą Lietuva užėmė 41 vietą tarp 140 pasaulio valstybių.⁵¹

Verslo reguliavimo kontekste geriausiai įvertinta žemės administravimo kokybė (2 vieta) ir santykinai gerai akcininkų teisių apsauga (32 vieta).⁵² Lietuvai siekiant tapti EBPO nare, buvo atlikti Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai, kurie įnešė daugiau skaidrumo ir efektyvumo bendrovių valdyme. Visgi, **ne visi akcinių bendrovių klausimai buvo tinkamai išspręsti, pavyzdžiui, akcininkų teisė gauti informaciją.**⁵³

Kitas Pasaulio ekonomikos forumo reitingas⁵⁴ 2017 m. Lietuvos verslo aplinką įvertino 56 vieta pasaulyje. Geriausiai įvertinti parametrai, susiję su reguliavimu: sąnaudos gaunant leidimus statybai (9 vieta), verslo pradžios sąnaudos (13 vieta) ir laikas, reikalingas pradėti verslą, (25 vieta). **Prasčiausiai įvertintas mokesčių poveikis paskatoms dirbti** (119 vieta) ir privataus sektoriaus galimybės teisme ginčyti valdžios sektoriaus institucijų priimtą reguliavimą (98 vieta).

EBPO taip pat atkreipia dėmesį į **poreikį supaprastinti bankroto procedūras ir sukurti palankesnes sąlygas restruktūrizacijai.** Nepaisant progreso pastaruoju metu, bankroto procedūros yra brangios ir imlios laikui. Vyriausybė ruošia naują nemokumo reglamentavimą. Tikimasi, kad tai galėtų padėti pagyvinti verslo procesus.⁵⁵ Nemokumo reglamentavimui Lietuvoje pasauliniame konkurencingumo reitinge skirta tik 88 vieta.⁵⁶ Panašią problematiką pažymi ir EK. 2017 m. buvo pakeisti teisės aktai, siekiant palengvinti nemokumo procedūras, tačiau sistema tebekelia iššūkių dėl pagalbos sunkumų patiriančioms įmonėms ir sąžiningų verslininkų skatinimo pradėti veiklą iš naujo.⁵⁷

Šios situacijos analizės pagrindu identifikuotos problemos, jų priežastys ir pasekmės iliustruojamos 18 pav.

⁵¹ Pasaulio ekonomikos forumas. Pasaulinio konkurencingumo indekso ataskaitos (2017 ir 2018 metai).

⁵² Pasaulio ekonomikos forumas. Pasaulinio konkurencingumo indekso ataskaita 2018.

⁵³ Pavyzdžiui, <http://www.teise.pro/index.php/2018/07/17/p-miliauskas-akcininko-teise-i-informacija-ar-po-abi-pakeitimu-smulkieji-ir-kontroliuojantys-akcininkai-turi-tokias-pacias-teises/> ir <https://juridicon.lt/lt/articles/view/imoniu-valdymo-procesas-skaidresnis-ir-operatyvesnis-akciniu-bendroviu-istatymo-pakeitimai>

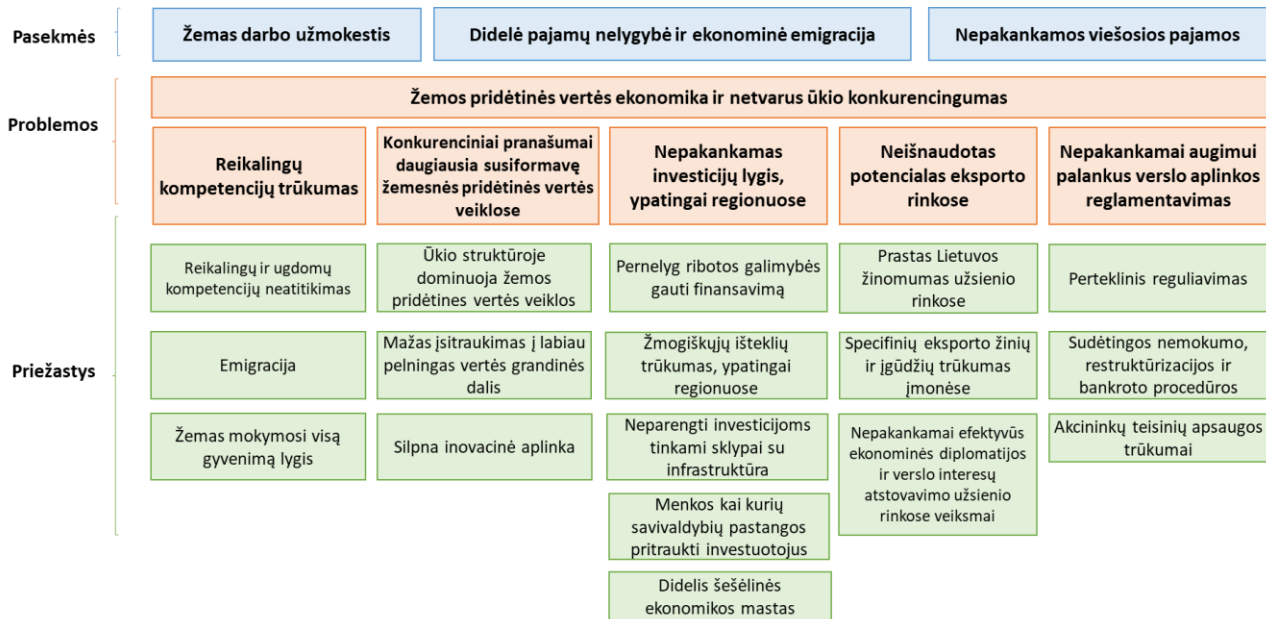
⁵⁴ Pasaulio ekonomikos forumas. Keliavimo ir turizmo konkurencingumo reitingas 2017.

⁵⁵ OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis.

⁵⁶ Pasaulio ekonomikos forumas. Pasaulinio konkurencingumo indekso ataskaita 2018.

⁵⁷ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

18 pav. Verslo srities problemų medis

Šaltinis: sudaryta autorių

Verslo srities problemų ir priežasčių kiekybinės išraiškos (kai jos prieinamos oficialiosios statistikos duomenyse ar tyrimų rezultatuose) nurodytos aukščiau pateiktoje analizėje.

NPP rodiklių verslo srityje įgyvendinimo analizė (NPP rodiklių pasiekimas pateikiamas šio dokumento 1 priede), rodo, kad didžiausia pažanga, lyginant faktinį pokytį 2012-2017 m. su planuotu pokyčiu 2013-2020 m., pasiekta šių rodiklių įgyvendinime:

- Sukauptų tiesioginių užsienio investicijų pokytis, palyginti su praėjusiais metais (93proc.);
- Lietuviškos kilmės prekių eksporto (išskyrus energinius produktus) pokytis, palyginti su praėjusiais metais (258proc.);
- Paslaugų eksporto pokytis, palyginti su praėjusiais metais.

Eksporto srityje naudojami palyginimo su praėjusiais metais rodikliai labiau atspindi konkrečią momentinę situaciją nei sukauptą progresą. 2017 m. eksportuotojams buvo labai sėkmingi metai, tačiau 2018 m. eksporto augimo tempai sulėtėjo.

Vidutinė pažanga (50–75proc.) pasiekta šio rodiklių įgyvendinime:

- Naujų rinkoje ir įmonėje produktų pardavimų dalis bendroje įmonių apyvartoje (68proc.).

Nulinė/maža pažanga (0–50proc.) pasiekta šių rodiklių atžvilgiu:

- Savarankiškai dirbančių asmenų dalis (4proc.);
- Valstybės reguliavimo našta (2017 m. reikšmė rodo didelę pažangą, tačiau naujausi 2018 m. duomenys rodo, kad situacija, lyginant su pradine, pablogėjo).

Apie kitų rodiklių pasiektas reikšmės trūksta duomenų.

1.3 TIKSLŲ IR UŽDAVINIŲ TINKAMUMO IR TARPUSAVIO SUDERINAMUMO VERTINIMAS

Atitikimas dabartinėms problemoms

Analizuojant, ar dabartiniai valstybės tikslai yra tinkami išspręsti esamas ir prognozuojamas verslo konkurencingumo problemas po 2020 m., vertinama, ar dabartiniai tikslai yra nukreipti į verslo konkurencingumo srities problemų medyje įvardintų problemų ir/ar problemų priežasčių sprendimą.

Analizuojami ilgojo ir vidutinio laikotarpio bendruose ir specialiuose strateginiuose dokumentuose numatyti tikslai ir uždaviniai. Įvertinimas pateikiamas žemiau esančioje lentelėje.

2 lentelė. Valstybės tikslų atitikimas esamoms problemoms

	Bendra problema: Žemos pridėtinės vertės ekonomika, verslo konkurencingumo tvarumas				
	Reikalingų kompetencijų trūkumas	Nepakankamas investicijų lygis, ypač regionuose	Konkurenciniai pranašumai daugiausia susiformavę žemesnės pridėtinės vertės veiklose	Neišnaudotas potencialas eksporto rinkose	Nepakankamai lankstus verslo aplinkos reglamentavimas
	<p><u>Priežastys:</u> Reikalingų ir ugdomų kompetencijų neatitikimas; Emigracija; Žemas mokymosi visą gyvenimą lygis.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Pernelyg ribotos galimybės gauti finansavimą; Žmogiškųjų išteklių trūkumas, ypač regionuose; Neparengti investicijoms tinkami sklypai su infrastruktūra; Menkos kai kurių savivaldybių pastangos pritraukti investuotojus; Didelis šešėlinės ekonomikos mastas.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Ūkio struktūroje dominuoja žemos pridėtinės vertės ekonominės veiklos; Mažas įsitraukimas į pelningesnės vertės grandinės dalis; Silpna inovacinė aplinka.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Prastas Lietuvos žinomumas užsienio rinkose; Specifinių eksporto žinių ir įgūdžių trūkumas įmonėse; Nepakankamai efektyvūs institucijų veiksmai, ekonominės diplomatijos ir verslo interesų atstovavimo užsienio rinkose trūkumai.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Perteklinis reguliavimas; Sudėtingos nemokumo, restruktūrizacijos ir bankroto procedūros; Akcininkų teisių apsaugos trūkumai.</p>
<p>„Lietuva 2030“</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verslo aplinka; - Socialinė verslo atsakomybė ir darnus išteklių panaudojimas; - Ekonomikos integralumas; - Besimokanti visuomenė. 	+	+/-	+	+/-	+
<p>XVII Vyriausybės programa (įgyvendinimo planas)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra; - Kompleksinių priemonių sukūrimas ir įdiegimas tradicinės pramonės transformacijai paskatinti; - Verslo sąlygų ir investicinės aplinkos gerinimas. 	+	+	+	+	+

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimo paslaugos:
Verslo skatinimas

	Bendra problema: Žemos pridėtinės vertės ekonomika, verslo konkurencingumo tvarumas				
	Reikalingų kompetencijų trūkumas	Nepakankamas investicijų lygis, ypačiai regionuose	Konkurenciniai pranašumai daugiausia susiformavę žemesnės pridėtinės vertės veiklose	Neišnaudotas potencialas eksporto rinkose	Nepakankamai lankstus verslo aplinkos reglamentavimas
	<p><u>Priežastys:</u> Reikalingų ir ugdomų kompetencijų neatitikimas; Emigracija; Žemas mokymosi visą gyvenimą lygis.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Pernelyg ribotos galimybės gauti finansavimą; Žmogiškųjų išteklių trūkumas, ypačiai regionuose; Neparengti investicijoms tinkami sklypai su infrastruktūra; Menkos kai kurių savivaldybių pastangos pritraukti investuotojus; Didelis šešėlinės ekonomikos mastas.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Ūkio struktūroje dominuoja žemos pridėtinės vertės ekonominės veiklos; Mažas įsitraukimas į pelningesnės vertės grandinės dalis; Silpna inovacinė aplinka.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Prastas Lietuvos žinomumas užsienio rinkose; Specifinių eksporto žinių ir įgūdžių trūkumas įmonėse; Nepakankamai efektyvūs institucijų veiksmai, ekonominės diplomatijos ir verslo interesų atstovavimo užsienio rinkose trūkumai.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Perteklinis reguliavimas; Sudėtingos nemokumo, restruktūrizacijos ir bankroto procedūros; Akcininkų teisių apsaugos trūkumai.</p>
<p>2014–2020 m. NPP</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skatinti mokytis visą gyvenimą; - Visuomenės ugdymas, mokslas ir kultūra; - Ekonominiame augimui palanki aplinka; - Į aukštą pridėtinę vertę orientuota, integrali ekonomika. 	+	+/-	+	+/-	+
<p>2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa</p> <ul style="list-style-type: none"> - Smulkią ir vidutinį verslo konkurencingumo skatinimas; - Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas; - Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas. 	+	+/-	+	+/-	+

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimo paslaugos:
Verslo skatinimas

	Bendra problema: Žemos pridėtinės vertės ekonomika, verslo konkurencingumo tvarumas				
	Reikalingų kompetencijų trūkumas	Nepakankamas investicijų lygis, ypač regionuose	Konkurenciniai pranašumai daugiausia susiformavę žemesnės pridėtinės vertės veiklose	Neišnaudotas potencialas eksporto rinkose	Nepakankamai lankstus verslo aplinkos reglamentavimas
	<u>Priežastys:</u> Reikalingų ir ugdomų kompetencijų neatitikimas; Emigracija; Žemas mokymosi visą gyvenimą lygis.	<u>Priežastys:</u> Pernelyg ribotos galimybės gauti finansavimą; Žmogiškųjų išteklių trūkumas, ypač regionuose; Neparengti investicijoms tinkami sklypai su infrastruktūra; Menkos kai kurių savivaldybių pastangos pritraukti investuotojus; Didelis šešėlinės ekonomikos mastas.	<u>Priežastys:</u> Ūkio struktūroje dominuoja žemos pridėtinės vertės ekonominės veiklos; Mažas įsitraukimas į pelningesnės vertės grandinės dalis; Silpna inovacinė aplinka.	<u>Priežastys:</u> Prastas Lietuvos žinomumas užsienio rinkose; Specifinių eksporto žinių ir įgūdžių trūkumas įmonėse; Nepakankamai efektyvūs institucijų veiksmai, ekonominės diplomatijos ir verslo interesų atstovavimo užsienio rinkose trūkumai.	<u>Priežastys:</u> Perteklinis reguliavimas; Sudėtingos nemokumo, restruktūrizacijos ir bankroto procedūros; Akcininkų teisių apsaugos trūkumai.
Lietuvos eksporto plėtros 2014–2020 m. gairės - Turimų eksporto pozicijų užsienio rinkose išlaikymas; - Plėtra į naujas, ypač trečiųjų valstybių, rinkas; - Didesnės pridėtinės vertės prekių ir paslaugų eksporto plėtra.	n	n	n	+	n
Lietuvos Respublikos užsienio prekybos politikos metmenys - Prekybos politikos priemonių naudojimas eksporto augimui ir išoriniam ūkio konkurencingumui didinti; - Prekybinių ir ekonominių santykių su kaimyninėmis šalimis stiprinimas; - Dvišalių prekybinių	n	n	n	+/-	n

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimo paslaugos:
Verslo skatinimas

	Bendra problema: Žemos pridėtinės vertės ekonomika, verslo konkurencingumo tvarumas				
	Reikalingų kompetencijų trūkumas	Nepakankamas investicijų lygis, ypačiai regionuose	Konkurenciniai pranašumai daugiausia susiformavę žemesnės pridėtinės vertės veiklose	Neišnaudotas potencialas eksporto rinkose	Nepakankamai lankstus verslo aplinkos reglamentavimas
	<u>Priežastys:</u> Reikalingų ir ugdomų kompetencijų neatitikimas; Emigracija; Žemas mokymosi visą gyvenimą lygis.	<u>Priežastys:</u> Pernelyg ribotos galimybės gauti finansavimą; Žmogiškųjų išteklių trūkumas, ypačiai regionuose; Neparengti investicijoms tinkami sklypai su infrastruktūra; Menkos kai kurių savivaldybių pastangos pritraukti investuotojus; Didelis šešėlinės ekonomikos mastas.	<u>Priežastys:</u> Ūkio struktūroje dominuoja žemos pridėtinės vertės ekonominės veiklos; Mažas įsitraukimas į pelningesnės vertės grandinės dalis; Silpna inovacinė aplinka.	<u>Priežastys:</u> Prastas Lietuvos žinomumas užsienio rinkose; Specifinių eksporto žinių ir įgūdžių trūkumas įmonėse; Nepakankamai efektyvūs institucijų veiksmai, ekonominės diplomatijos ir verslo interesų atstovavimo užsienio rinkose trūkumai.	<u>Priežastys:</u> Perteklinis reguliavimas; Sudėtingos nemokumo, restruktūrizacijos ir bankroto procedūros; Akcininkų teisių apsaugos trūkumai.
santykių neapibrėžtumo mažinimas.					
Socialinio verslo koncepcija - Socialiniam verslui palankios teisinės aplinkos sukūrimas; - Socialiniam verslui palankios finansinės ir mokestinės sistemos sukūrimas; - Socialinio verslo žinomumo didinimas.	n	+/-	n	n	+/-
Verslumo veiksmų 2014–2020 planas - Padidinti verslumo lygį, kuriant nuoseklią verslumo ugdymo sistemą, verslo kūrimui palankią aplinką ir bendrai skatinant verslumą.	+/-	+/-	n	n	+/-
Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014–2020 m.	+	+/-	+	n	+

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimo paslaugos:
Verslo skatinimas

Bendra problema: Žemos pridėtinės vertės ekonomika, verslo konkurencingumo tvarumas					
	Reikalingų kompetencijų trūkumas	Nepakankamas investicijų lygis, ypačiai regionuose	Konkurenciniai pranašumai daugiausia susiformavę žemesnės pridėtinės vertės veiklose	Neišnaudotas potencialas eksporto rinkose	Nepakankamai lankstus verslo aplinkos reglamentavimas
	<p><u>Priežastys:</u> Reikalingų ir ugdomų kompetencijų neatitikimas; Emigracija; Žemas mokymosi visą gyvenimą lygis.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Pernelyg ribotos galimybės gauti finansavimą; Žmogiškųjų išteklių trūkumas, ypačiai regionuose; Neparengti investicijoms tinkami sklypai su infrastruktūra; Menkos kai kurių savivaldybių pastangos pritraukti investuotojus; Didelis šešėlinės ekonomikos mastas.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Ūkio struktūroje dominuoja žemos pridėtinės vertės ekonominės veiklos; Mažas įsitraukimas į pelningesnės vertės grandinės dalis; Silpna inovacinė aplinka.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Prastas Lietuvos žinomumas užsienio rinkose; Specifinių eksporto žinių ir įgūdžių trūkumas įmonėse; Nepakankamai efektyvūs institucijų veiksmai, ekonominės diplomatijos ir verslo interesų atstovavimo užsienio rinkose trūkumai.</p>	<p><u>Priežastys:</u> Perteklinis reguliavimas; Sudėtingos nemokumo, restruktūrizacijos ir bankroto procedūros; Akcininkų teisių apsaugos trūkumai.</p>
<p>programa</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tiesioginių investicijų į gamybos ir paslaugų sektorių didinimas; - Pramonės plėtra, modernizavimas ir integracija; - Sąlygų darbuotojams prisitaikyti prie besikeičiančios rinkos sudarymas. 					

Pastabos:

- + atitinka
- neatitinka
- +/- atitinka iš dalies
- n – neaktualu/ nedetalizuota dokumente

Apibendrinimas

Šalies strateginiai dokumentai daugiausia akcentuoja ekonomikos konkurencingumo, mažos pridėtinės vertės, tenkančios vienam dirbančiajam ir žmogiškųjų išteklių trūkumo problematiką. Šioms problemoms spręsti keliami inovacijų didinimo versle, geresnės integracijos į pasaulines vertės kūrimo grandines, šalies eksporto skatinimo, investicijų pritraukimo, verslo aplinkos gerinimo, įskaitant geresnę priėjimą prie finansavimo šaltinių, švietimo kokybės gerinimo ir kompetencijų atitikimo rinkos poreikiams tikslai. Strateginiuose dokumentuose formuluojami **tiksiai didžiąja dalimi atitinka identifikuotas svarbiausias verslo politikos srities problemas** ir jų priežastis, tačiau pastebima keletas šalies ekonomikos iššūkių, kurie strateginiuose dokumentuose neakcentuojami arba jiems skiriamas nepakankamas dėmesys:

- Formuluojant šalies žmogiškųjų išteklių politikos iššūkius ir tikslus **žmogiškųjų išteklių pasirengimui priimti ketvirtosios pramonės revoliucijos pokyčius neskiriamas deramas dėmesys**, nors tai yra labai svarbus klausimas, atsižvelgiant į Lietuvoje silpnai išvystytą mokymosi visą gyvenimą sistemą ir šalies ekonominės transformacijos tempus.
- **Nėra pakankamai akcentuojamas šešėlinės ekonomikos mažinimo tikslas**. Šį tikslą ir susijusius uždavinius deramai iškelia tik XVII Vyriausybės programa (įgyvendinimo planas), o kituose strateginiuose dokumentuose jis nėra tinkamai atliepiamas. Tyrimų duomenimis⁵⁸, neformali ekonomika Lietuvoje sudaro beveik 30 proc. BVP ir yra viena didžiausių visoje ES.
- Nors eksporto skatinimas šalies strateginiuose dokumentuose įvardijamas, kaip vienas iš pagrindinių tikslų, tačiau **pasigendama didesnio dėmesio šalies žinomumo stiprinimui bei įmonių įgūdžių vykdyti eksportą gerinimui**. Įvaizdžio klausimas keliamas turizmo politikos kontekste, tačiau vieningas pozicionavimas skirtingoms tikslinėms grupėms nėra geriausias sprendimas, todėl **svarstytinus tikslus vystyti šalies prekės ženklo strategiją prekybos srityje**.

Tarpusavio suderinamumas

Bendrųjų strateginių dokumentų⁵⁹ („Lietuva 2030“, NPP, Vyriausybės programos, 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos) tikslai ir uždaviniai vienas kitam neprieštarauja, tačiau skiriasi jų formulavimas – tikslų ir uždavinių sąsajos remiasi skirtinga intervencijos logika (tie patys uždaviniai numatyti kaip prisidedantys prie skirtingų tikslų ar prioritetų), skiriasi jų detalumas ir apimtis. **Nors intervencijų turinio prieštaravimų skirtinguose strateginiuose dokumentuose nepastebėta, tačiau vieningos tikslų hierarchijos taip pat nėra**.

Specialieji strateginiai dokumentai iš dalies vienas kitą papildo ir iš dalies detalizuoja bendruosius strateginius dokumentus, tačiau specialieji strateginiai dokumentai nėra aiškiau integruoti į vieningą planavimo ir stebėsenos sistemą kartu su bendraisiais strateginiais dokumentais.

Atitikimas tarptautiniams susitarimams ir rekomendacijoms

Strateginiai tikslai atitinka ir prisideda prie šių pagrindinių tarptautinių dokumentų ir tikslų įgyvendinimo:

- **Jungtinių tautų rezoliucijos dėl Darnaus vystymosi darbotvarkės** (17 darnaus vystymosi tikslų, toliau - DVT). Išskiriamas 1 DVT, prie kurio tiesiogiai prisideda įvardinti strateginiai dokumentai: 8 tikslas - skatinti tvarų, įtraukų ir darnų ekonomikos augimą, produktyvų įdarbinimą ir deramą darbą.
- **Strategijos „Europa 2020“**. Strateginių dokumentų tikslai prisideda prie strategijos „Europa 2020“ pavyzdinių iniciatyvų „Inovacijų sąjunga“, „Naujų įgūdžių ir darbo vietų kūrimo

⁵⁸ Policy Brief on Informal Entrepreneurship, European Union/OECD, 2015

⁵⁹ Strateginių dokumentų grupavimas į bendruosius ir specialiuosius šio vertinimo autorių naudojamas šio vertinimo tikslu. Bendriesiems priskiriami horizontalūs strateginiai dokumentai (apimantis visas ar daugelį viešosios politikos sričių), specialiesiems – konkrečios viešosios politikos srities strateginiai dokumentai.

darbotvarkė“ ir „Globalizacijos erai pritaikyta pramonės politika“, kurias vykdant siekiama didesnio Europos konkurencingumo ir dviejų kiekybinių strategijos „Europa 2020“ tikslų: 3 proc. ES BVP investuoti į MTEP; pasiekti 75proc. 20–64m. amžiaus žmonių užimtumo lygį. Darnaus išteklių naudojimo tikslai prisideda ir prie strategijos „Europa 2020“ klimato ir energetikos srities tikslų, kitaip vadinamų „20/20/20“ tikslais, pasiekimo ir pavyzdinės iniciatyvos „Tausiai išteklius naudojanti Europa“.

- **Europos smulkiojo verslo aktas.** Lietuvoje keliami tikslai prisideda prie Europos smulkiojo verslo akto, kuriuo siekiama padėti mažosioms ir vidutinėms įmonėms suklestėti, o geriausioms – tapti pasaulio lyderėmis.

Tarptautinių organizacijų teikiamose rekomendacijose Lietuvai (Europos Tarybos⁶⁰, EBPO⁶¹, TVF⁶²) pateikiami siūlymai, kurių dalis aktualūs verslo sričiai.

Europos Taryba siūlo gerinti mokesčių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. TVF ir EBPO įvardija ir konkrečius mokesčius, kuriuos rekomenduoja padidinti ar įvesti: nekilnojamo turto mokestis (TVF ir EBPO), aplinkosauginiai (TVF) bei kapitalo ir turto (TVF). Mokesčių kontekste akcentuojama ir pajamų nelygė (TVF) bei poreikis mažinti socialinio draudimo įmokas gaunantiems mažiausias pajamas (EBPO) ir mažinti bendrai darbo apmokestinimą (TVF).

Šių rekomendacijų įgyvendinimas galėtų padidinti šalies verslui tenkančius mokesčius, pavyzdžiui, padidinus nekilnojamo turto mokesčio tarifus, ir taip tiesiogiai paveikti verslo įmones. Kita vertus, mokesčių mažinimas dirbantiems sumažintų verslo įmonių darbo sąnaudas. **Strateginiuose dokumentuose mokesčių tikslai formuluojami abstrakčiai, todėl stokojama konkretumo dėl mokesčių pakeitimų, kuriuos rekomenduoja tarptautinės organizacijos.** Strateginių dokumentų tikslai dažniausiai apsiriboja bendra intencija siekti verslui palankios mokesčių sistemos. Konkretūs tikslai (tarifų peržiūrėjimas) numatyti tik dėl dviejų aplinkosauginių mokesčių: už valstybinius gamtos išteklius ir aplinkos teršimą atliekomis (Vyriausybės programos įgyvendinimo planas). Dėl darbo užmokesčio apmokestinimo Vyriausybės programos įgyvendinimo plane suplanuota analizė ir viešos diskusijos.

EBPO rekomenduoja supaprastinti bankroto procedūras ir sudaryti palankesnes sąlygas restruktūrizacijai. Rekomenduojamiems verslo aplinkos pakeitimams strateginiuose dokumentuose skiriamas pakankamas dėmesys.

Kita rekomendacijų grupė skirta švietimo reformai paskatinti ir inovacijų politikos problemoms spręsti (EBPO, TVF, Europos Taryba). Europos Taryba pabrėžia poreikį gerinti švietimo sistemos, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, veiksmingumą ir atitikti darbo rinkos poreikiams. EBPO taip pat pažymi atitikties darbo rinkai klausimą ir papildomai akcentuoja mokymąsi darbo vietoje ir pameistrystę, taip pat akcentuoja paskatas įmonėms ir darbuotojams mokytis visą gyvenimą, skatina didinti investicijas į aktyvios darbo rinkos politikos priemones. Tarptautinės organizacijos vieningai atkreipia dėmesį į inovacijų sistemos trūkumus. EBPO rekomenduoja gerinti inovacijų politikos koordinavimą ir konsoliduoti paramos agentūras bei programas, gerinti bendradarbiavimą tarp verslo ir mokslo. Europos Taryba taip pat akcentuoja geresnį mokslo ir inovacijų politikos koordinavimą, šios sistemos spragų ir neefektyvumo šalinimą. Išvados dėl strateginių dokumentų tikslų atitikimo švietimo ir inovacijų politikos rekomendacijoms pateikiamos šių sričių ataskaitose.

EBPO ir TVF taip pat rekomenduoja peržiūrėti imigracinę politiką. Be to, EBPO pažymi ir geriau integruotos į emigrantus nukreiptos politikos poreikį. Išvados dėl strateginių dokumentų tikslų

⁶⁰ Tarybos rekomendacija dėl 2018 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2018 m. Lietuvos stabilumo programos (2018/C 320/14)

⁶¹ OECD Economic Surveys Lithuania, 2018 birželis.

⁶² International Monetary Fund. Republic of Lithuania. Staff report for the 2018 article IV consultation.

atitikimo migracijos politikos rekomendacijoms pateikiamos demografijos ir migracijos srities ataskaitoje.

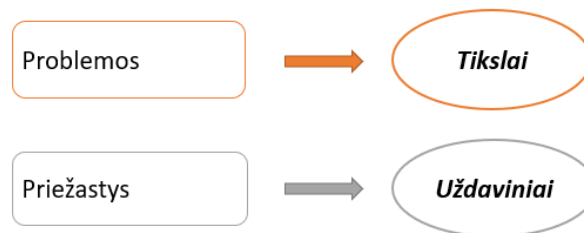
1.4. SIŪLOMI TIKSLAI IR UŽDAVINIAI LAIKOTARPIUI PO 2020 M.

Siekiant didinti šalyje sukuriama pridėtinę vertę ir užtikrinti šalies konkurencingumo tvarumą, būtina akcentuoti, kad:

- verslo konkurencingumas yra labai susijęs su kitomis politikos sritimis, iš kurių Lietuvai šiuo metu aktualiausios švietimo ir mokslo, inovacijų, demografijos, užimtumo ir socialinės įtraukties;
- pagrindinis verslo politikos dėmesys turi būti skiriamas užtikrinti augimui palankią verslo aplinką;
- mažai ekonomikai ypatingai svarbus aukštas integracijos į tarptautines vertės grandines įsitraukimo laipsnis.

Remiantis identifikuotomis problemomis, jų priežastimis, o taip pat esamų tikslų ir uždavinių peržiūra, pasiūlymai dėl tikslų ir uždavinių formuluojami remiantis žemiau pateikta logine schema.

19 pav. Tikslų ir uždavinių formulavimo logika

Šaltinis: sudaryta autorių

Atlikus valstybės tikslų, kurie numatyti ilgo ir vidutinio laikotarpio bendruose ir specialiuose strateginiuose dokumentuose ir valstybės iššūkių verslo srityje analizę, siūloma formuluoti vieną verslo srities tikslą ir prie jo prisidedančius uždavinius:

1 tikslas – didesnis verslo konkurencingumas ir sukuriama pridėtinė vertė (atitinka NPP 4 prioriteto bendrąjį tikslą „Skatinti ekonomikos orientaciją į aukštą pridėtinę vertę“ ir NPP 3 prioriteto bendrąjį tikslą „Sukurti augimui ir konkurencingumui palankias aplinkos sąlygas“).

Uždaviniai:

- 1.1. Stiprinti žmogiškąjį kapitalą ugdant ir pritraukiant reikalingas kompetencijas (atitinka NPP 1.1 tikslą „Skatinti mokytis visą gyvenimą“, kuris apima ir 1.1.1 uždavinį „Gerinti švietimo kokybę“; Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programoje numatytas 2 tikslas „Didinti darbo jėgos kvalifikacijos atitiktį darbo rinkos reikmėms“).
- 1.2. Skatinti verslo pridėtinės vertės didinimą ir inovatyvumą (atitinka NPP 4.2 tikslą „Skatinti verslo produktyvumą ir inovatyvaus verslo plėtrą; Vyriausybės programos įgyvendinimo plane numatytas 4.1.8. darbas „Kompleksinių priemonių sukūrimas ir įdiegimas tradicinės pramonės transformacijai paskatinti“).
- 1.3. Užtikrinti augimui palankų verslo aplinkos teisinį reglamentavimą (atitinka NPP 3.1.1. uždavinį „Užtikrinti augimui palankią reguliacinę aplinką“; Vyriausybės programos įgyvendinimo plane numatyta 4.2. kryptis „Verslo sąlygų ir investicinės aplinkos gerinimas, vartotojų teisių apsaugos stiprinimas“).
- 1.4. Skatinti verslo potencialo eksporto rinkose panaudojimą (atitinka NPP 4.1.3. uždavinį „Skatinti eksportą“ ir Vyriausybės programos įgyvendinimo plane numatytą 5.5.13. darbą „Lietuvos

- žinomumo, kultūros sklaidos ir kūrybinio potencialo užsienyje stiprinimas“ bei 5.5.14. darbą „Lietuvos Respublikos diplomatinio atstovavimo tinklo peržiūra ir efektyvumo didinimas“).
- 1.5. Skatinti vietines ir užsienio investicijas Lietuvoje (atitinka NPP 3.1.2 uždavinį „Skatinti verslumą ir verslo plėtrą, įskaitant tiesiogines užsienio investicijas“; atitinka Vyriausybės programos įgyvendinimo plano 4.2.5. darbą „Investicijų pritraukimo organizacinės struktūros perorientavimas ir specialių priemonių įdiegimas skatinant investicijas nacionaliniu ir regioniniu lygiais“, 4.2.6. darbą „Investuotojų pritraukimo į LEZ struktūros pertvarka“ ir 4.2.7. darbą „Kompleksinių priemonių sukūrimas ir įdiegimas siekiant pritraukti stambias didelės pridėtinės vertės gamybos investicijas“)

Tikslo ir uždavinių sąsajos su identifikuotomis problemomis bei jų priežastimis pateikiamos lentelėje

3 lentelė. Tikslų ir uždavinių sąsajos su problemomis ir jų priežastimis

Tikslas/uždavinys	Problema/priežastis
1. Didesnis verslo konkurencingumas ir sukuriama pridėtinė vertė	Žemos pridėtinės vertės ekonomika ir netvarus ūkio konkurencingumas
1.1. Stiprinti žmogiškąjį kapitalą ugdant ir pritraukiant reikalingas kompetencijas	Reikalingų ir ugdomų kompetencijų neatitikimas; Emigracija; Žemas mokymosi visą gyvenimą lygis.
1.2. Skatinti verslo pridėtinės vertės didinimą ir inovatyvumą	Ūkio struktūroje dominuoja žemos pridėtinės vertės ekonominės veiklos; Mažas įsitraukimas į pelningesnės vertės grandinės dalis; Silpna inovacinė aplinka.
1.3. Užtikrinti augimui palankų verslo aplinkos teisinį reglamentavimą	Perteklinis reguliavimas; Sudėtingos nemokumo, restruktūrizacijos ir bankroto procedūros; Akcininkų teisių apsaugos trūkumai.
1.4. Skatinti verslo potencialo eksporto rinkose panaudojimą	Prastas Lietuvos žinomumas užsienio rinkose; Specifinių eksporto žinių ir įgūdžių trūkumas įmonėse; Nepakankamai efektyvūs institucijų veiksmai, ekonominės diplomatijos ir verslo interesų atstovavimo užsienio rinkose trūkumai.
1.5. Skatinti vietines ir užsienio investicijas Lietuvoje	Pernelyg ribotos galimybės gauti finansavimą; Žmogiškųjų išteklių trūkumas, ypač regionuose; Neparengti investicijoms tinkami sklypai su infrastruktūra; Menkos kai kurių savivaldybių pastangos pritraukti investuotojus; Didelis šešėlinės ekonomikos mastas.

Šaltinis: sudaryta autorių

2. FINANSAVIMO MASTO ANALIZĖ

Šiame skyriuje pateikiama analizė pagal šį vertinimo klausimą:

TS 9.1.3. Kokios valstybės intervencijos į šias viešosios politikos sritis yra vykdomos, siekiant jose numatytų tikslų (nustatyti mastą):

TS 9.1.3.2. finansinės intervencijos – pagal finansavimo šaltinius (ES struktūrinių fondų investicijos, kita finansinė parama, valstybės ir savivaldybių biudžetai) ir pagal formas (subsidijs, finansiniai instrumentai ir kt.)?

Verslo srities finansavimo masto analizė atlikta remiantis Finansų ministerijos Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemos (toliau – VBAMS) informacija apie valstybės biudžeto išlaidas atitinkamoms valstybės funkcijoms⁶³ vykdyti ir šių išlaidų finansavimo šaltinius⁶⁴ 2007–2017 m. laikotarpiu.

VBAMS duomenų pagrindu atlikta analizė apima verslo sričiai priskirtas išlaidų kategorijas:

- 04.01.01.01. Dotacijos ir paskolos arba subsidijos paremiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas;
- 04.01.01. Kiti bendri ekonomikos, prekybos ir darbo reikalai;
- 04.09. Kiti jokiai grupei nepriskirti ekonomikos reikalai;
- 04.01.01.05. Nacionalinės pramoninės nuosavybės teisinė apsauga;
- 04.01.01.04. Vartotojų apsauga.

Analizuojami du finansavimo laikotarpiai: 2007–2013 m. ir 2014–2020 m. VBAMS informacijoje viešosios išlaidos yra klasifikuojamos į ES ir kitas paramos lėšas bei valstybės biudžeto lėšas tik nuo 2011 metų.

4 lentelė Lietuvos viešosios išlaidos verslui 2014 – 2017 m., mln. Eur

Viešųjų išlaidų finansavimo šaltiniai	2014		2015		2016		2017	
	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%
Valstybės biudžetas	1,26	1,64	1,49	2,04	25,75	17,44	27,85	21,38
ES lėšos	75,41	98,36	71,65	97,96	118,26	80,12	98,91	75,95
Kitos tarptautinės lėšos	n. d.	-	n. d.	-	3,60	2,44	3,48	2,67
Savivaldybių lėšos	n. d.	-	n. d.	-	n. d.	-	n. d.	-

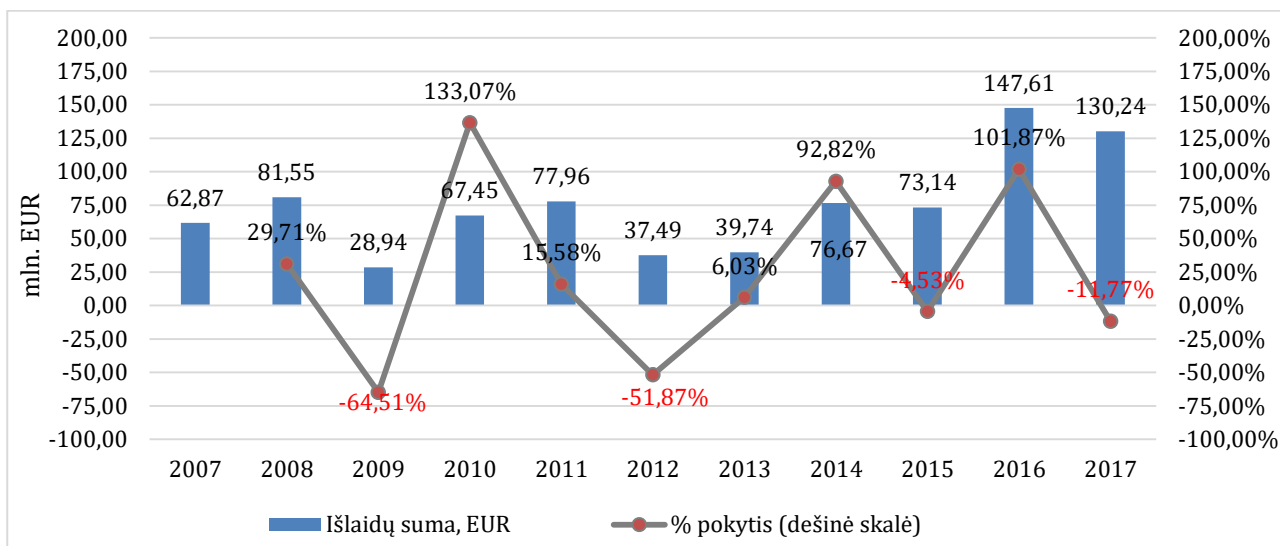
Šaltinis: sudaryta autorių pagal Finansų ministerijos duomenis

Remiantis VBAMS informacija, 2007–2017 m. laikotarpiu didžiausias finansavimas verslo sričiai buvo skirtas 2008 m., 2007–2013 programavimo periodo viduryje (2010 ir 2011 m.), laikotarpiu, kuomet veikė dvi veiksmų programos (2014-2015 m.), ir įsibėgėjus 2014–2020 m. veiksmų programos įgyvendinimui (2016 ir 2017 m.). Visgi, verslo sektoriuje nemažą dalį finansavimo sudaro finansinės priemonės, kurios apskaitomos, kai lėšos skiriamos į fondą, bet jos dar būna nepaskirtos verslo įmonėms. Dėl šios priežasties verslo finansavimo metines tendencijas reikėtų interpretuoti atsargiai, nes jos tiksliai neparodo, kada skirta parama pasiekė verslo įmones.

20 pav. Verslo srities finansavimas (mln. Eur) ir jo pokytis (proc.) 2007–2017 m.

⁶³ Finansavimo masto analizei naudojama valstybės funkcijų klasifikacija pagal Finansų ministro 2003 m. liepos 3 d. įsakymu Nr.1K-184 patvirtintą Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų klasifikaciją.

⁶⁴ Informacija apie valstybės biudžeto išlaidų finansavimo šaltinius Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemoje pateikiama nuo 2011 m., todėl finansavimo šaltinių analizė už laikotarpį nuo 2007 m. iki 2010 m. nėra pateikiama.

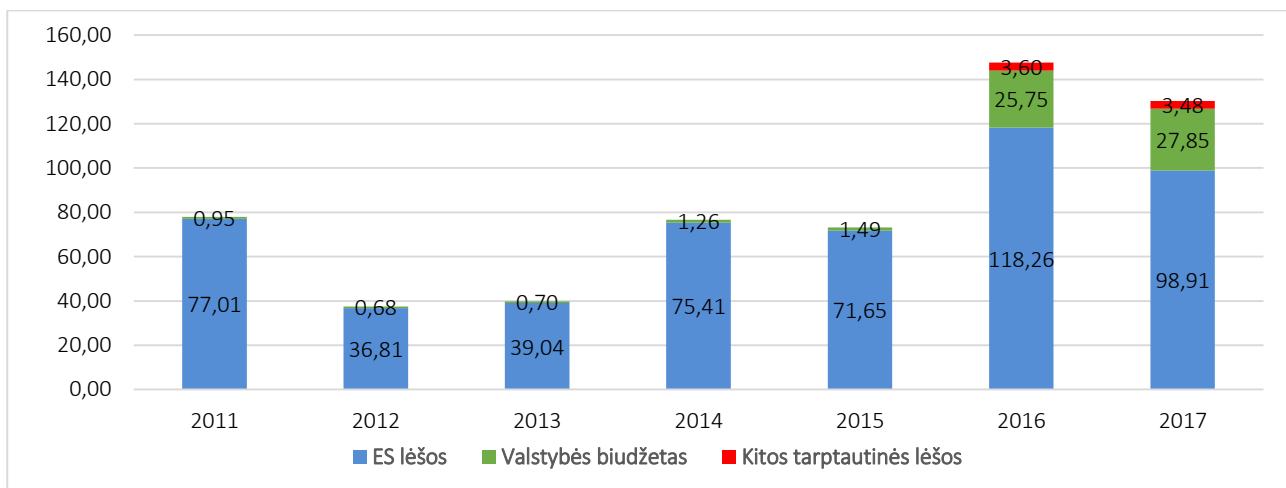

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Žemiau esančiame paveiksle remiantis VBAMS informacija pateikiamos valstybės biudžeto išlaidos verslo sričiai 2011–2017 m. laikotarpiu, išskiriant išlaidų finansavimo šaltinius į valstybės biudžeto lėšas, ES SF lėšas, bei kitas tarptautines lėšas. Informacija apie finansavimo šaltinius nebuvo renkama 2007–2010 m. laikotarpiu, todėl toliau bus analizuojamas 2011–2017 m. laikotarpis. Siekiant palyginti situaciją skirtingais ES programavimo laikotarpiais analizė atliekama dviem laikotarpiais: 2011–2013 m. laikotarpiui bei 2014–2017 m. laikotarpiui.

Nuo 2011 iki 2017 m. buvo finansuojamos penkios verslo srities funkcijų grupės: dotacijos ir paskolos arba subsidijos paremiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas, kiti bendri ekonomikos, prekybos ir darbo reikalai, kiti jokiai grupei nepriskirti ekonomikos reikalai, nacionalinės pramoninės nuosavybės teisinė apsauga, bei vartotojų apsauga. Nuo 2011 iki 2017 m. finansavimas verslo sričiai išaugo nuo 77,96 mln. iki 130,24 mln. Eur arba 67,06 proc.

21 pav. Verslo srities finansavimo struktūra 2011–2017 m., mln. Eur

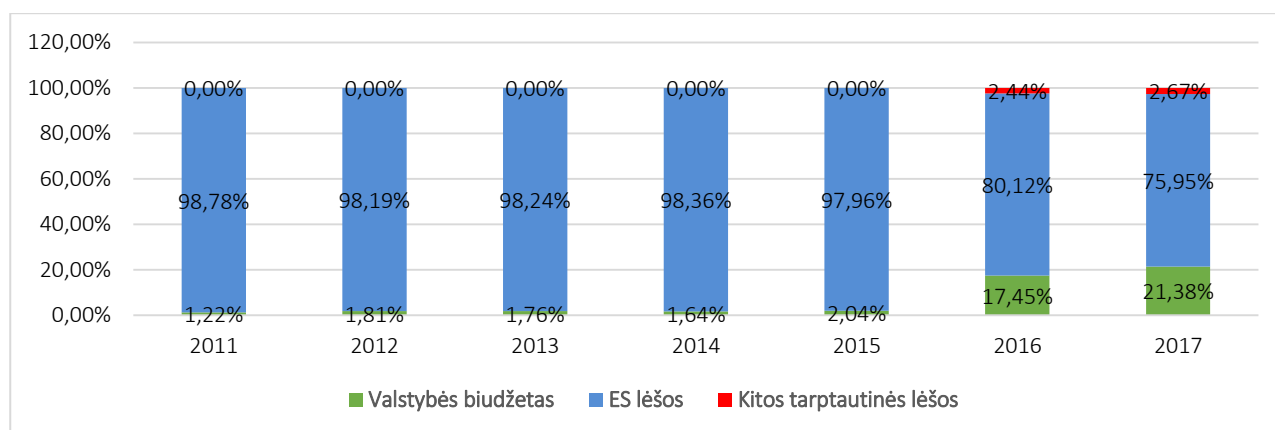

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

2011–2013 m. laikotarpiu verslo sritis buvo finansuojama ES SF ir valstybės biudžeto lėšomis, tačiau per valstybės biudžetą skiriamos ES SF lėšos sudarė didžiausią dalį verslo srities finansavimo, o nuosavos valstybės biudžeto lėšos sudarė tik labai mažą verslo srities finansavimo dalį. Nuo 2011 m. iki 2013 m. ES SF finansavimas verslo sričiai sumažėjo nuo 77,01 mln. Eur iki 39,04 mln. Eur. Valstybės biudžeto išlaidos verslo sričiai šiuo laikotarpiu sumažėjo nuo 0,95 mln. Eur iki 0,70 mln. Eur.

2014–2017 m. laikotarpiu verslo sritis buvo finansuojama ES SF lėšomis, kitomis tarptautinėmis lėšomis bei valstybės biudžeto lėšomis. Nuo 2014 m. iki 2017 m. ES investicijos verslo sričiai išaugo nuo 75,41 mln. Eur iki 98,91 mln. Eur. Nuo 2016 m. prie verslo srities finansavimo prisidėjo Norvegijos finansinės paramos lėšos (toliau – kitos tarptautinės lėšos). Iš kitų tarptautinių lėšų verslui finansuoti skirta 3,60 mln. Eur 2016 m. ir 3,48 mln. Eur 2017 m. 2016 ir 2017 m. ženkliai išaugo verslo biudžeto finansavimas, kuris sudarė 25,75 mln. Eur 2016 m. ir 27,85 mln. 2017 m. Šios sumos sudarė apie 20 proc. nuo bendro verslo srities finansavimo. Ankstesniais laikotarpiais valstybės biudžeto metinės lėšos skiriamos verslo sričiai sudarė mažiau nei 1,5 mln. Eur arba tik 1–2 proc. nuo bendro finansavimo.

22 pav. Verslo srities finansavimo struktūra 2011–2017 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Lentelėje pateikiamas 2011–2013 m. laikotarpio verslo srities finansavimas pagal su verslo sritimi susijusių valstybės funkcijų grupes. Absoliuti dauguma (daugiau nei 98 proc.) lėšų sudaro dotacijos ir paskolos arba subsidijos paremiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas. Tai atitinka lėšų dalį, kurią sudaro tarptautinės lėšos arba, kitaip sakant, – ES SF lėšos.

5 lentelė. Verslo srities finansavimas pagal verslo srities funkcijų grupes 2011–2013 m., mln. Eur ir proc. nuo viso verslo sričiai skirto finansavimo

Funkcijų grupės	2011		2012		2013	
	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%
Dotacijos ir paskolos arba subsidijos paremiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas	77,01	98,78	36,81	98,19	39,04	98,24
Kiti bendri ekonomikos, prekybos ir darbo reikalai	0,43	0,55	0,24	0,64	0,28	0,70
Kiti jokiai grupei nepriskirti ekonomikos reikalai	0,52	0,67	0,44	1,17	0,42	1,06

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

2016 ir 2017 m. verslo srities finansavimo struktūra ženkliai pakito. Didžiausia finansavimo dalis buvo skirta finansuoti kitus bendrus ekonomikos, prekybos ir darbo reikalus. Šiai funkcijų grupei 2016 m. buvo priskirta 60,1 proc., 2017 m. šiai grupei tenkanti dalis dar padidėjo ir siekė 62,7 proc. visų verslo sričiai finansuoti skirtų išlaidų. Nuo 2016 m. finansavimas buvo skirtas dar dviem funkcijų grupėms: vartotojų apsaugos funkcijų grupei bei nacionalinės pramoninės nuosavybės teisinės apsaugos funkcijų grupei.

6 lentelė. Verslo srities finansavimas pagal verslo srities funkcijų grupes 2014 – 2017 m., mln. Eur ir proc. nuo viso verslo sričiai skirto finansavimo

Funkcijų grupės	2014		2015		2016		2017	
	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%
Dotacijos ir paskolos arba subsidijos paremiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas	75,97	99,19	72,37	98,97	53,76	36,42	43,23	33,19
Kiti bendri ekonomikos, prekybos ir darbo reikalai	0,34	0,44	0,23	0,31	88,69	60,08	81,67	62,71
Kiti jokiai grupei nepriskirti ekonomikos reikalai	0,29	0,37	0,53	0,72	-	-	-	-
Nacionalinės pramoninės nuosavybės teisinė apsauga	-	-	-	-	1,85	1,25	2,09	1,61
Vartotojų apsauga	-	-	-	-	3,32	2,25	3,24	2,49

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

2011–2013 m. laikotarpiu ES SF lėšomis buvo finansuota tik viena verslo srities funkcijų grupė – dotacijų (subsidijų) ir paskolų teikimas remiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas. Šiai verslo srities funkcijų grupei 2011 m. buvo skirta 77,01 mln. Eur ES SF lėšų, o 2013 m. ES lėšų finansavimas šiai grupei sumažėjo iki 39,04 mln. Eur.

7 lentelė. Verslo srities finansavimas per valstybės biudžetą mokamomis ES SF lėšomis pagal išlaidų grupes 2011–2013 m., mln. Eur

Funkcijų grupės	2011	2012	2013
Dotacijos ir paskolos arba subsidijos paremiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas	77,01	36,81	39,04

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

2014–2015 m. ES SF lėšomis buvo finansuota viena verslo srities funkcijų grupė – dotacijų (subsidijų) ir paskolų teikimas remiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas. 2016 m. ES SF lėšomis pradėta finansuoti ir kitų bendrų ekonomikos, prekybos ir darbo reikalų funkcijų grupė. 2016 ir 2017 m. kitų bendrų ekonomikos, prekybos ir darbo reikalų funkcijų grupei skiriamas finansavimas atitinkamai sudarė 55,33 proc. ir 56,92 proc. viso ES SF finansavimo, skirto verslo sričiai.

8 lentelė. Verslo srities finansavimas per valstybės biudžetą mokamomis ES SF lėšomis pagal išlaidų grupes 2014 – 2017 m., Eur ir proc. nuo viso verslo sričiai skirto finansavimo

Funkcijų grupės	2014		2015		2016		2017	
	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%	mln. Eur	%
Dotacijos ir paskolos arba subsidijos paremiant bendrą ekonominę ir komercinę politiką ir programas	75,41	100,00	71,65	100,00	52,83	44,67	42,61	43,08
Kiti bendri ekonomikos, prekybos ir darbo reikalai	-	-	-	-	65,43	55,33	56,30	56,92
Iš viso	75,41	100,00	71,65	100,00	71,65	100,00	98,91	100,00

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Žemiau pateiktoje lentelėje nurodomas 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos (toliau – VP) 3 prioriteto „Smulkią ir vidutinį verslo konkurencingumo skatinimas“ finansavimo paskirstymas pagal finansavimo kryptis.

9 lentelė. VP 3 prioriteto investicijų pasiskirstymas pagal finansavimo kryptis, Eur ir proc. nuo viso 3 prioritetai skirto finansavimo

Finansavimo kryptys	Finansavimas, Eur	%
MVĮ ir MVĮ grupėms skirtos pažangios paramos paslaugos (įskaitant valdymo, rinkodaros ir projektavimo paslaugas)	44 758 877	8,28
MVĮ verslo vystymas, parama verslumui ir inkubatoriams (įskaitant paramą pumpurinėms ir atskirtosioms įmonėms)	302 630 617	55,98
MVĮ efektyvus energijos vartojimas ir jose vykdomi parodomieji projektai, taip pat pagalbinės priemonės	5 792 400	1,07
Parama ekologiškiems gamybos procesams ir efektyviam išteklių naudojimui MVĮ užtikrinti	166 531 511	30,80
Įmonių, kurių specializacija – teikimas paslaugų, padedančių pereiti prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos ir didinti atsparumą klimato kaitai, vystymas ir skatinimas (įskaitant paramą tokioms paslaugoms)	1 448 100	0,27
Pačiose MVĮ arba joms teikiamų komercinio turizmo paslaugų plėtojimas ir populiarinimas	14 481 001	2,68
IRT paslaugos ir taikomosios programos, skirtos MVĮ (įskaitant e. prekybą, e. verslą ir tinkle vykdomus verslo procesus), gyvosioms laboratorijoms, interneto verslininkams ir IRT pradedančiosioms įmonėms	4 960 747	0,92
Suma	540 603 253	100

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

MVĮ verslo vystymui, paramai verslumui ir inkubatoriams (įskaitant paramą purpurinėms ir atskirtosioms įmonėms) numatytas finansavimas sudaro 56 proc. viso VP 3 prioriteto finansavimo. Finansavimas, skirtas paramai ekologiškiems gamybos procesams ir efektyviam išteklių naudojimui MVĮ užtikrinti, sudaro 31 proc. viso VP 3 prioritetai numatyto finansavimo. Trečia pagal dydį finansavimo kryptis yra „MVĮ ir MVĮ grupėms skirtos pažangios paramos paslaugos (įskaitant valdymo, rinkodaros ir projektavimo paslaugas)“, kuriai skirtas finansavimas sudaro 8 proc. prioriteto lėšų. Kitos intervencijų sritys sudaro mažiau nei 5 proc. prioritetai skirto finansavimo.

VP 3 prioriteto „Smulkią ir vidutinį verslo konkurencingumo skatinimas“ finansavimas vykdomas skirtingomis finansavimo formomis. Negrąžinamosios subsidijos sudaro 64 proc. prioritetai numatyto finansavimo. Intensyviai naudojamos finansinės priemonės: rizikos kapitalui ir lygiavertėms priemonėms skirta daugiau nei 15 proc., paskolų finansinėms priemonėms – daugiau nei 10proc. prioriteto lėšų, garantijoms – apie 4,5 proc. Dalis lėšų (3,2proc.) naudojama daliniam palūkanų kompensavimui.

10 lentelė. VP 3 prioriteto investicijų pasiskirstymas pagal finansavimo formą, Eur ir proc. nuo viso 3 prioritetai skirtu finansavimu

Finansavimo forma	Finansavimas, Eur	%
Negražinamoji subsidija	347 833 642	64,35
Grąžinamoji subsidija	9 000 000	1,66
Naudojantis finansinėmis priemonėmis teikiama parama: rizikos ir nuosavas kapitalas arba lygiavertė priemonė	83 989 805	15,54
Naudojantis finansinėmis priemonėmis teikiama parama: paskola arba lygiavertė priemonė	57 924 004	10,71
Naudojantis finansinėmis priemonėmis teikiama parama: garantija arba lygiavertė priemonė	24 478 601	4,53
Naudojantis finansinėmis priemonėmis teikiama parama: palūkanų subsidija, garantinio mokesčio subsidija, techninė parama arba lygiavertė priemonė	17 377 201	3,21
Suma	540 603 253	100

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

Norvegijos finansinės paramos mechanizmų lėšomis verslo sritis pradėta remti tik nuo 2016 metų. 2016 m. ir 2017 m. Norvegijos finansinės paramos lėšomis buvo finansuotas tik kitų bendrų ekonomikos, prekybos ir darbo reikalų funkcijų vykdymas. Šiai valstybės funkcijų grupei 2016 ir 2017 m. buvo skirta atitinkamai 3,6 mln. Eur ir 3,48 mln. Eur.

Žemiau pateiktoje lentelėje nurodomas verslo sričiai skirtu finansavimo ES SF lėšomis dalis valstybės biudžeto lėšose⁶⁵ 2011–2013 m. laikotarpiu. 2011 m. ES SF lėšos sudarė 98,78 proc. valstybės biudžeto lėšų, skirtų šiai sričiai, 2012 m. ši dalis siekė 98,19 proc., o 2013 m. ES SF lėšos skirtos verslo sričiai sudarė 98,24 proc. valstybės biudžeto lėšų, skirtų šiai sričiai.

11 lentelė. ES SF lėšų dalis nuo valstybės biudžeto lėšų, skirtų verslo sričiai, mln. Eur (2011–2013 m.)

	2011	2012	2013
ES lėšos	77,01	36,81	39,04
Valstybės biudžeto lėšos	77,96	37,49	39,74
% nuo valstybės biudžeto	98,78	98,19	98,24

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Žemiau pateiktoje lentelėje nurodomas verslo sričiai skirtu finansavimo ES SF lėšomis dalis valstybės biudžeto lėšose⁶⁶ 2014–2017 m. laikotarpiu. 2014 m. ES lėšos sudarė 98,36 proc. valstybės biudžeto lėšų, skirtų šiai sričiai, 2015 m. ši dalis sumažėjo iki 97,96 proc., 2016 m. ES lėšos skirtos verslo sričiai sudarė 80,12 proc. valstybės biudžeto lėšų, skirtų šiai sričiai, o 2017 m. ši dalis sumažėjo ir sudarė 75,95 proc.

⁶⁵ Skaičiuojant ES SF lėšų dalį nuo valstybės biudžeto, valstybės biudžetas suprantamas plačiąja prasme, t. y. kaip valstybės biudžeto, ES ir kitos tarptautinės paramos lėšos

⁶⁶ Skaičiuojant ES SF lėšų dalį nuo valstybės biudžeto, valstybės biudžetas suprantamas plačiąja prasme, t. y. kaip valstybės biudžeto, ES ir kitos tarptautinės paramos lėšos

12 lentelė. ES SF lėšų dalis nuo valstybės biudžeto lėšų, skirtų verslo sričiai, mln. Eur (2014–2017 m.)

	2014	2015	2016	2017
ES lėšos	75,41	71,65	118,26	98,91
Valstybės biudžeto lėšos	76,67	73,14	147,61	130,24
% nuo valstybės biudžeto	98,36	97,96	80,12	75,95

Šaltinis: sudaryta autorių pagal VBAMS duomenis

Remiantis VBAMS ir Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, verslo srities finansavimas sudarė apie 0,2-0,4 proc. šalies BVP.

16 lentelė. Verslo srities viešųjų išlaidų dalis nuo BVP (2014–2017 m.)

	2014	2015	2016	2017
Verslo sritis (mlrd. Eur)	0,07667	0,07314	0,14761	0,13024
BVP (mlrd. Eur)	36,568	37,434	38,849	42,191
% nuo BVP	0,21	0,20	0,38	0,31

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis VBAMS, ir Lietuvos Statistikos departamento duomenis

3. INTERVENCIJŲ VERTINIMAS

Šiame skyriuje pateikiamas valstybės intervencijų (toliau – intervencijų) turinio vertinimas: (1) pristatomas dabar vykdomų intervencijų rinkinys ir nurodomi intervencijų tipai; (2) pateikiamas šio intervencijų rinkinio įvertinimas ir pasiūlymai dėl jo optimizavimo; (3) nustatomas ES investicijų prisidėjimas intervencijų rinkinyje, ir (4) įvertinamas ES SF investicijų indėlis siekiant tikslų bei pateikiamos rekomendacijos dėl geresnio investavimo 2021–2027 m. laikotarpiu. Konkretūs analizuojami TS klausimai nurodomi prie atskirų poskyrių.

3.1. INTERVENCIJOS, SKIRTOS DIDINTI VERSLO KONKURENCINGUMĄ IR SUKURIAMĄ PRIDĖTINĘ VERTEĮ

3.1.1. Vykdomų intervencijų rinkinio vertinimas

1.3.1.1 Intervencijų struktūra

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šį vertinimo klausimą:

TS 9.1.3. Kokios valstybės intervencijos į šias viešosios politikos sritis yra vykdomos, siekiant jose numatytų tikslų (nustatyti struktūrą):

TS 9.1.3.1 pagal intervencijos tipą (reguliavimas, finansavimas, gamyba, pajamų palaikymas)

Žemiau esančioje lentelėje pateikiamas šiuo metu vykdomų intervencijų, skirtų verslo konkurencingumui ir sukuriamai pridėtinei vertei didinti, rinkinys ir nustatomas intervencijų tipas. Remiantis intervencijų logika, intervencijos grupuojamos pagal uždavinius.

13 lentelė. Intervencijų, skirtų siekti didesnio verslo konkurencingumo ir sukuriamos pridėtinės vertės, rinkinys

Intervencija	Tipas
1 uždavinys: Stiprinti žmogiškąjį kapitalą ugdant ir pritraukiant reikalingas kompetencijas	
Formalusis ir neformalusis švietimas	Paslaugų teikimas ⁶⁷
<i>Detaliau aptariamas švietimo srities analizėje.</i>	
Verslumo skatinimas: - Verslumo skatinimo renginiai (suaugusiems) (pvz. VŠĮ „Versli Lietuva“ renginiai); - Verslumo projektai (mokiniam).	Paslaugų teikimas
Konsultacinės paslaugos verslui: - Subsidijos verslo konsultacijoms (pvz. „Verslo konsultantas LT“, „Expo konsultantas LT“); - Valdžios institucijų teikiamos konsultacijos (pvz. VŠĮ „Versli Lietuva konsultacijos“).	Finansavimas (ES SF) Paslaugų teikimas
Darbuotojų mokymai, konferencijos: - Subsidijos darbuotojų mokymui (pvz. Kompetencijų vaučeris); - Konferencijos (pvz. Finansų ministerijos, Lietuvos banko ir kt. organizuota Fintech konferencija 2018).	Finansavimas (ES SF) Paslaugų teikimas
Talentų pritraukimas: - Programa „Kurk Lietuvai“; - Inicatyva „Talentai Lietuvai“;	Finansavimas (ES SF), Finansavimas,

⁶⁷ Viešųjų paslaugų teikimo intervencijos įvardijamas kaip atskiras intervencijų tipas (tolygus gamybai)

Intervencija	Tipas
<ul style="list-style-type: none"> - Imigracijos procedūrų tobulinimas; - Inicatyva "Globali Tauragė" ir pan.; - Aukštos kvalifikacijos specialistų integravimo modelis; 	Pajamų palaikymas/reguliavimas Paslaugų teikimas
<i>Analizuojama demografijos ir migracijos ataskaitoje</i>	
Bedarbių kvalifikacijos kėlimas, perkvalifikavimas: <ul style="list-style-type: none"> - Profesinis mokymas bedarbiams 	Finansavimas (ES SF)
<i>Analizuojama užimtumo srities ataskaitoje</i>	
Profesinis orientavimas: <ul style="list-style-type: none"> - Moksleivių profesinis orientavimas; - Profesinis orientavimas nesimokantiems ir nedirbantiems asmenims. 	Paslaugų teikimas
<i>Analizuojama užimtumo srities ataskaitoje</i>	
2 uždavinys: Skatinti verslo pridėtinės vertės didinimą ir inovatyvumą	
Mokestinės lengvatos: <ul style="list-style-type: none"> - Apmokestinamojo pelno mažinimas, vykdant investicinius projektus ir investuojant į technologinį atsinaujinimą; - Apmokestinamojo pelno mažinimas dėl MTEP darbų sąnaudų; - Pelno mokesčio lengvatos išradimų komercializavimui. 	Reguliavimas
Investicijos į verslo procesus ir netechnologines inovacijas versle: <ul style="list-style-type: none"> - Subsidijos verslo procesų tobulinimui, naujų kūrimui ir netechnologinėms inovacijoms („Procesas LT“, „Eco-inovacijos LT“, „E-verslas LT“, „Pramonės skaitmeninimas LT“); - Paskolos, garantijos, dalinis palūkanų kompensavimas (pvz. „Atviras kreditų fondas“, individualios garantijos, portfelinės garantijos); - Savivaldybių teikiamas dalinis palūkanų kompensavimas. 	Finansavimas (ES SF) Finansavimas
Investicijos į technologijų modernizavimą ir technologinių inovacijų diegimą versle: <ul style="list-style-type: none"> - Subsidijos technologijų modernizavimui ir technologinių inovacijų diegimui versle („Pramonės skaitmeninimas LT“, „Regio Invest LT+“, „DPT pramonei LT+“, „Regio potencialas LT“, „Eco-inovacijos LT+“); - Paskolos ir garantijos (pvz. „Atviras kreditų fondas“, „Invest FP“, individualios garantijos, portfelinės garantijos); - Savivaldybių parama verslui (pvz. 50 proc. įrangos įsigijimo išlaidų, t.y. iki 3 000 Eur vienam paramos gavėjui Kelmės savivaldybėje; iki 50 proc. išlaidų už įrangos įsigijimą ir (ar) patalpų remontą, bet ne daugiau kaip 3500 Eur Ignalinos savivaldybėje); - Savivaldybių teikiamas dalinis palūkanų kompensavimas. 	Finansavimas (ES SF) Finansavimas
Investicijos į verslo MTEPI veiklų vykdymą, verslo bendradarbiavimą su mokslininkais, viešojo sektoriaus vykdomų MTEPI populiarinimas ir konsultavimas, investicijos į klasterių plėtrą, inovatyvių produktų ikiprekybiniai pirkimai, intervencijos išradimų patentavimui, (2014–2020 m. ES fondų veiksmų programos 1 prioritetą)	Finansavimas (ES SF)
<i>Analizuojama MTI srities ataskaitoje</i>	
3 uždavinys: Užtikrinti augimui palankų verslo aplinkos teisinį reglamentavimą	
Verslo aplinkos tobulinimas: <ul style="list-style-type: none"> - Administracinės naštos ūkio subjektams mažinimas, vertinant ir tobulinant verslo aplinką reglamentuojančius teisės aktus; - Priežiūrą atliekančių institucijų darbo efektyvinimas naštos verslui mažinimo linkme. 	Reguliavimas
4 uždavinys: Skatinti verslo potencialo eksporto rinkose panaudojimą	
Valdžios institucijų vykdomas šalies eksporto marketingas: <ul style="list-style-type: none"> - Centralizuotas eksporto strategijų rengimas ir rinkodaros priemonių įgyvendinimas („Tarptautiškumas LT“); - Dalyvavimas verslo misijose (pvz. organizuojamas Ekonomikos ir inovacijų ministerijos); - VŠĮ „Versli Lietuva“ vykdomas marketingas; 	Paslaugų teikimas

Intervencija	Tipas
<ul style="list-style-type: none"> - Ekonominė diplomatija (Užsienio reikalų ministerija, Lietuvos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos); - Savivaldybių vykdomas bendradarbiavimas su užsienio šalių vietine valdžia. 	
Parama verslo marketingui užsienio rinkose: <ul style="list-style-type: none"> - Subsidijos produkcijos pristatymui parodose, mugėse, verslo misijose („Naujos galimybės LT“); - Savivaldybių parama dalyvavimui parodose, mugėse ir verslo misijose (pvz. Elektrėnų savivaldybėje); - “Verslo klasteris LT“. 	Finansavimas (ES SF) Finansavimas
Produktų atitikties užsienio rinkų reikalavimams užtikrinimas: <ul style="list-style-type: none"> - Subsidijos planuojamų eksportuoti produktų sertifikavimui („Expo sertifikatas“). 	Finansavimas (ES SF)
Atsiskaitymo su prekybos partneriais garantijos: <ul style="list-style-type: none"> - Portfelinės garantijos faktoringo sandoriams; - Eksporto kredito garantijos. 	Finansavimas (ES)
5 uždavinys: Skatinti vietines ir užsienio investicijas Lietuvoje	
Pramonės parkų ir LEZ infrastruktūros plėtra: <ul style="list-style-type: none"> - Investicijos į laisvųjų ekonominių zonų ir pramoninių parkų infrastruktūros kūrimą („SmartParkas LT“). 	Finansavimas (ES SF)
Finansinė parama tiesioginiams užsienio investuotojams: <ul style="list-style-type: none"> - Subsidijos tiesioginiams užsienio investuotojams (investuojant į MTEP veiklas ir inovacijas („Smart FDI“); - Subsidijos užsienio investuotojų darbuotojų mokymui („Žmogiškieji ištekliai Invest LT+“); - Valstybės pagalbos teikimas pagal schemą „TUI Invest LT+“. 	Finansavimas (ES SF) Finansavimas
Mokestinės lengvatos: <ul style="list-style-type: none"> - Investuotojams LEZ taikomos mokestinės lengvatos; - Apmokestinamojo pelno sumažinimas dėl vykdomo investicinio projekto; - Mažesnis pelno mokesčio tarifas (5proc.) įmonėms, kurių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir metinės pajamos neviršija 300 000 Eur; - 0 proc. pelno mokesčio tarifas pirmaisiais veiklos metais įmonėms, kurių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir metinės pajamos neviršija 300 000 Eur; - Savivaldybių taikomos mokestinės lengvatos investuotojams. 	Reguliavimas
Tiesioginių užsienio investuotojų paieškos ir pritraukimo veiklos: <ul style="list-style-type: none"> - VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ investuotojų paieška ir konsultavimas; - Tiesioginių užsienio investicijų MTEPI srityje pritraukimo veiklos („Smart Invest LT“); - Ekonominė diplomatija (Užsienio reikalų ministerija, Lietuvos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos, komercijos atašė); - Savivaldybių vykdomas bendradarbiavimas su užsienio šalių vietine valdžia ir investuotojais. 	Paslaugų teikimas
Rizikos kapitalo investicijų teikimas: <ul style="list-style-type: none"> - Rizikos kapitalo fondų investicijos į įmones (pvz. Baltijos investicijų fondas, Bendrai su verslo angelais investuojantis fondas). 	Finansavimas (ES SF) Finansavimas
Finansinė parama verslo pradžiai ir plėtrai: <ul style="list-style-type: none"> - Paskolos verslo pradžiai (pvz. Verslumo skatinimo fondas 2014-2020); - „Verslumas FM“; - „Dalinis palūkanų kompensavimas“; - Verslumo skatinimo fondai savivaldybėse; - Savivaldybių parama naujam verslui naujų darbo vietų kūrimui (pvz. Utenos savivaldybėje); - Savivaldybių teikiamas dalinis palūkanų kompensavimas. 	Finansavimas (ES SF) Finansavimas

Šaltinis: sudaryta autorių

1.3.1.2 Intervencijų rinkinio vertinimas ir pasiūlymai dėl jo optimizavimo

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šiuos vertinimo klausimus:

TS 9.1.4. Ar valstybės intervencijos į viešosios politikos sritis yra tinkamos Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintų viešosios politikos sričių tikslams pasiekti? Paaiškinti, kaip ir kodėl, nagrinėjant intervencijų logiką.

TS 9.1.5. Ar valstybės intervencijos nagrinėjant kiekvieną Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintą viešosios politikos sritį (pagal tipą, o finansinės intervencijos – pagal finansavimo šaltinius ir formas) yra pakankamos viešųjų politikų tikslams pasiekti? Kodėl? Kurios intervencijos yra perteklinės? Kokių intervencijų trūksta?

TS 9.1.6. Ar valstybės intervencijos nagrinėjant kiekvieną Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintą viešosios politikos sritį (pagal tipą, o finansinės intervencijos – pagal finansavimo šaltinius ir formas) suderintos tarpusavyje? Kaip ir kodėl? Pateikti gerosios ir blogosios praktikos pavyzdžių, kaip reguliacinės intervencijos papildo finansines intervencijas ir prisideda arba trukdo siekti viešosios politikos tikslų? Kurios dubliuojasi?

TS 9.1.7. Nustatyti valstybės intervencijų efektyvumą siekiant viešosios politikos sritims nustatytų tikslų. Kurios intervencijos pagal tipą, o finansinės intervencijos – pagal finansavimo šaltinius ir formas duoda didžiausią efektą (nagrinėti kiekvieną Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintą viešosios politikos sritį)? Kurios mažiausia? Kurių galima būtų atsisakyti arba pakeisti finansines intervencijas kitomis?

TS 9.2.4. Koks būtų optimalus viešųjų intervencijų rinkinys pagal kiekvieną viešąją politiką, siekiant visuomenės gyvenimo kokybės augimo?

Žmogiškojo kapitalo stiprinimo, ugdant ir pritraukiant reikalingas kompetencijas, intervencijos šalies ekonomikai tampa vis svarbesnės, nes vis daugiau įmonių ir ekonominių veiklų susiduria su reikalingų kompetencijų trūkumu. Nuo 2017 m. darbuotojų trūksta beveik visose ekonominėse veiklose.⁶⁸ Žmogiškųjų išteklių ir reikalingų kompetencijų trūkumas yra vienas iš pagrindinių šalies ekonomikos augimą ribojančių veiksnių. Didžiausia intervencija šiose srityje – **formaliojo švietimo paslaugos**, kurių kokybė yra nepakankamai gera. Investuotojai pabrėžia, kad švietimo sistema ir jos tobulinimas turėtų sulaukti daugiausia viešosios politikos dėmesio.⁶⁹ Šios intervencijos turi būti reformuotos, siekiant į pritraukti aukščiausios kvalifikacijos specialistus. Aukščiausios kvalifikacijos pedagogai yra būtina sąlyga, siekiant suteikti mokiniams ir studentams reikalingas kompetencijas. Nors komunikacinės intervencijos, atkreipiančios dėmesį į mokytojų profesijos svarbą, yra reikalingos, tačiau jų nepakanka, norint sukurti kokybišką švietimo sistemą. **Siūloma peržiūrėti lėšų panaudojimo efektyvumą švietimo sektoriuje ir didinti švietimo paslaugų finansavimą, siekiant didesnio darbo užmokesčio sektoriuje.**

Kita žmogiškojo kapitalo sistemos intervencijų spraga – ilgą laiką **žmogiškųjų išteklių kvalifikacijų pasiūlos ir paklausos derinimas** buvo vykdomas menkai remiantis politikos empiriniais duomenimis ir prognozėmis. Planuojant pasiūlą (valstybės finansuojamas aukštojo mokslo studijų ir profesinio mokymo vietas) buvo stokojama informacijos apie ūkio poreikius bei paklausos ir pasiūlos suderinamumą. Tarptautinėje praktikoje yra gausu žmogiškųjų išteklių stebėsenos ir planavimo įrankių panaudojimo viešosios politikos sprendimams gerų pavyzdžių.⁷⁰ Šie įrankiai leidžia ne tik derinti paklausą ir pasiūlą, bet ir pagal rinkos poreikius kurti ar koreguoti švietimo programas (pvz. Nyderlandų pavyzdys). Lietuvoje neseniai sukurta Nacionalinė žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistema, tikėtina, gali duoti didelį teigiamą efektą švietimo ir užimtumo politikų ir jų intervencijų kokybei (priėmimo į profesinio mokymo ir aukštojo mokslo studijų programas finansavimo planavimas, studijų programų turinio modifikavimas pagal darbo rinkos poreikius ir kt.⁷¹) ir ženkliai prisidėti prie siekio stiprinti žmogiškąjį kapitalą, ugdant ir pritraukiant reikalingas kompetencijas. **Siūloma toliau vystyti Nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos funkcionalumą,**

⁶⁸ Lietuvos bankas (2018). Lietuvos ekonomikos apžvalga.

⁶⁹ Investuotojų forumas. Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indeksas (14) IV ketvirtis 2018.

⁷⁰ Pavyzdžiui, Suomija: https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/skills-anticipation-finland arba Nyderlandai: https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/skills-anticipation-netherlands

⁷¹ Mosta (2018). Žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita 2018.

integraciją su duomenų bazėmis ir ieškoti naujų taikymo galimybių, padedančių numatyti šalies ūkiui aktualias kompetencijas. Sėkmingam sistemos veikimui ir gautų analitinių rezultatų pavertimui tinkamomis intervencijomis, būtinas glaudus tarpinstitucinis bendradarbiavimas, ypatingai tarp Ekonomikos ir inovacijų ministerijos bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos.

Siekiant užtikrinti kompetencijų ir ūkio poreikių atitiktį, reikalingos investicijos į ilgalaikę ir tvarią profesinio orientavimo sistemą. Šis klausimas nagrinėjamas užimtumo srities ataskaitoje.

Viešojo sektoriaus institucijų **verslumo skatinimo renginius** Lietuvoje daugiausiai organizuoja VŠĮ „Versli Lietuva“. Nors verslumo skatinimo intervencijos yra labai populiaros tarptautinėje praktikoje, kai kurie autoriai⁷² mano, kad prioritetas turėtų būti skiriamas jau veikiantiems verslams su augimo potencialu, o ne naujiems. Visgi, verslumo skatinimo renginiai yra santykinai nebrangi intervencija, kuri leidžia Lietuvoje kurti verslumo atmosferą bendruomenėse ir formuoja aiškesnį požiūrį į verslo vykdymą. Remiantis pasauliniu verslumo tyrimu⁷³, Lietuvos gyventojai vidutiniškai dažniau pasižymi verslo nesėkmės baime, todėl daugiau informacijos apie verslo vykdymą, sėkmės istorijų analizė gali mažinti šią baimę. **Verslumo skatinimo renginių intervencija formuoja verslui palankų kultūrinį klimatą ir tinkamai papildo finansines intervencijas, skirtas verslo pradžiai. Siekiant didesnio auditorijos pasiekiamumo ir intervencijos efektyvumo, tikslinga ieškoti daugiau galimybių renginių turinį pateikti internete.**

2007–2013 m. investicijų į inovacijas ir MVĮ vertinimo ES mastu autoriai⁷⁴, atlikę išsamią tarptautinės patirties šiose politikose analizę, teigia, kad geriausia, kai finansinės intervencijos verslo projektams papildomos konsultacine parama – tiek stiprinant įmonės valdymą, tiek ir gebėjimus įteiti į rinkas. Atkreipiamas dėmesys į didelį specializuotų **konsultacijų verslui** efektyvumą. Vertinama, kad generalizuotos (bendro pobūdžio) konsultacijos turi mažesnę poveikio tikimybę.⁷⁵ **Planuojant finansavimą verslo konsultacijoms, būtina siekti aukšto paslaugų individualizavimo skirtingiems verslo poreikiams. Taip pat rekomenduojama užtikrinti konsultacijų prieinamumą pagal problematiką, su kuria susiduria kitų intervencijų gavėjai, kad finansinių investicijų panaudojimas duotų kuo didesnę teigiamą poveikį.**

Vertinant **darbuotojų mokymo ir konsultacijų** intervencijas, atkreiptinas dėmesys į tai, kad šalies strateginiuose dokumentuose žmogiškųjų išteklių pasirengimui išnaudoti ketvirtosios pramonės revoliucijos naudas neskiriamas deramas dėmesys. **Formuojant mokymo ir konsultacijų verslui turinį po 2020 metų, siūloma integruoti ketvirtosios pramonės revoliucijos tematiką ir skatinti verslą pasinaudoti šių pokyčių galimybėmis.**

Išsamesnis darbuotojų mokymo vertinimas ir siūlymai pateikti užimtumo srities ataskaitoje.

Vienas iš kertinių šalies ekonominės politikos tikslų – **skatinti verslo pridėtinės vertės didinimą ir inovatyvumą.** Žemesnę pridėtinę vertę, matuojamą vienam dirbančiajam, nemaža dalimi nulemia pati šalies ekonominių veiklų struktūra, kurioje dominuoja natūraliai mažiau produktyvios ekonominės veiklos. Tačiau ir šiose veiklose pridėtinė vertė turi potencialo didėti, įmonėms išitraukiant į pelningesnes vertės grandinės dalis, optimizuojant verslo procesus, didinant kapitalo panaudojimo intensyvumą ir mažinant darbo jėgos veiksnio panaudojimą, stiprinant verslo inovatyvumą. Pridėtinės vertės augimas glaudžiai siejamas su inovacijomis, o ši priklausomybė yra abipusė. Viena vertus, inovatyvūs sprendimai leidžia padidinti verslo sukuriamą pridėtinę vertę, skaičiuojant vienam dirbančiajam. Kita vertus, auganti pridėtinė vertė ir geresni įmonės finansiniai rodikliai leidžia daugiau investuoti į inovacijas.

⁷² Pavyzdžiui, Scott Shane (2009) Why encouraging more people to become entrepreneurs is bad public policy

⁷³ <https://www.gemconsortium.org/country-profile/82>

⁷⁴ CSIL in partnership with CSES and ZEW (2015). Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF), European Commission

⁷⁵ CSIL in partnership with CSES and ZEW (2015). Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF), European Commission

Šalies intervencijų portfelį, nukreiptą į pridėtinės vertės didinimą ir inovacijų skatinimą, sudaro reguliacinės ir finansavimo priemonės bei paslaugų teikimo priemonės (verslo konsultavimas ir pan.). Šiais tiesiogiai į verslo subjektus nukreiptas intervencijas papildoma intervencijos, veikiančios svarbiausius šalies konkurencingumo veiksnius: žmogiškuosius išteklius šalyje, verslo aplinkos reglamentavimą, transporto infrastruktūrą, politinę aplinką šalyje bei santykius su užsienio šalimis ir kt. Taikomos reguliacinės ir finansavimo priemonės yra tinkamai orientuotos į skirtingus pridėtinės vertės didinimo barjerus (priėjimas prie finansavimo šaltinių, verslo procesai ir netechnologinės inovacijos, technologinis atnaujinimas ir technologinės inovacijos, MTEP ir bendradarbiavimas su žinių institucijomis). **Pasirinkimas derinti infrastruktūrai skirtas intervencijas su „minkštosiomis“ intervencijomis atitinką gerąją tarptautinę praktiką, tačiau matomas potencialas sumažinti priemonių administracines sąnaudas ir administracinę našą.** Tai detaliau aptariama ES SF intervencijų vertinimo dalyje.

Intervencijos, nukreiptos į netechnologinių inovacijų versle diegimą ir verslo procesų tobulinimą bei technologines inovacijas ir verslo infrastruktūros modernizavimą taip pat analizuojamos ES SF intervencijų vertinimo dalyje.

Taikomos **mokestinės intervencijos** efektyvios tik iš dalies. Nemaža dalis įmonių šiomis lengvatomis nepasinaudoja. Apie 75 proc. sutaupyti galinčių įmonių nepasinaudoja proga ir sumoka daugiau pelno mokesčio nei turėtų.⁷⁶ Pagrindinėmis to priežastimis įvardijamas aiškumo trūkumas dėl kurio įmonės susilaiko dėl lengvatos taikymo, problemos identifikuojant veiklas, už kurias būtų galima gauti mokesčių lengvatą, naudojimas lengvatomis yra sudėtingai administruojamas.⁷⁷ Šie trūkumai ir informacijos apie mokestines lengvatas stoka neleidžia išnaudoti viso mokestinių lengvatų potencialo ir suteikti paskatas investuoti į technologinį atsinaujinimą ir MTEP. **Siūloma plačiau viešinti mokestinių lengvatų investicijoms ir MTEP taikymą, o visą aktualią informaciją pateikti kuo paprasčiau ir vienoje vietoje.**

Siekiant **užtikrinti augimui palankų verslo aplinkos teisinį reglamentavimą**, vykdomos reguliacinės intervencijos, apimančios verslo procesų reglamentavimo tobulinimą, administracinės naštos ūkio subjektams mažinimą, priežiūrą atliekančių institucijų darbo efektyvinimą ir kt. Pavyzdžiui, EBPO atkreipė dėmesį į poreikį supaprastinti bankroto procedūras ir sudaryti palankesnes sąlygas restruktūrizacijai. Į šią rekomendaciją atsižvelgiama keičiant teisės aktus. Vėlgi „Versli Lietuva“ 2018 m. atliktas tyrimas⁷⁸ parodė, kad per 2017 m. Lietuvoje buvo atlikta apie 40 įvairių pakeitimų, kurie prisidėjo prie verslo aplinkos gerinimo, tačiau, verslo atstovų nuomone, jų nepakanka, kad verslo sąlygos Lietuvos ženkliai pagerėtų. Gerinant verslo aplinką daugiausiai dėmesio skirta mokestinės aplinkos, darbo santykių ir administracinės naštos mažinimo srityse, pvz., sumažėjo tam tikri individualių įmonių ir mažųjų bendrijų mokesčiai, koregavosi 0 proc. pelno mokesčių lengvatos gavėjų sąrašas, buvo patikslintas individualios veiklos apmokestinimas, išaiškinta mokesčių apskaičiavimo tvarka ir kt. Taip pat gerėjo darbo santykių reglamentavimo sąlygos ir tvarka, dėl to iš dalies lengvėjo užsieniečių įdarbinimo galimybės, pakeista ir išaiškinta nepilnamečių įdarbinimo tvarka, su naujuoju Darbo kodeksu atsirado darbo santykius supaprastinančių sąlygų.⁷⁹ Administracinės naštos verslui mažinimo srityje naujais pakeitimais apima kasos aparatų diegimo ir naudojimo tvarkos pakeitimus, atnaujintas higienos taisyklės viešojo maitinimo įstaigoms, supaprastintą prisijungimo prie elektros tinklų tvarką.⁸⁰ Nepaisant teigiamų pokyčių verslo aplinkos teisiniame reglamentavime (pavyzdžiui, skaičiuojama, kad dėl atliktų pakeitimų administracinė našta verslui sumažėjo 103,9 mln. Eur)⁸¹, kurie atsispindi ir tarptautiniuose vertinimuose (2019 m. „Doing Business“ reitinge Lietuva pakilo į per pastaruosius 10 metų aukščiausią (14) vietą), **didelis dėmesys reglamentavimo intervencijoms**

⁷⁶ <http://klaster.lt/kodel-dar-nepasinaudojote-mokesciu-lengvata/>

⁷⁷ Valstybės kontrolė (2017). Valstybinio audito ataskaita. Valstybės investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą siekiant inovacijų augimo

⁷⁸ <https://www.verslilietuva.lt/naujienos/verslo-aplinka-lietuvoje-gereja-ne-taip-greitai-kaip-nori-verslas/>

⁷⁹ <https://www.verslilietuva.lt/naujienos/verslo-aplinka-lietuvoje-gereja-ne-taip-greitai-kaip-nori-verslas/>

⁸⁰ <https://www.verslilietuva.lt/naujienos/nasta-verslui-pernai-sumazinta-1039-mln-euru/>

⁸¹ <https://www.verslilietuva.lt/naujienos/nasta-verslui-pernai-sumazinta-1039-mln-euru/>

turėtų išlikti. Pirmiausia, ne visos reguliacinės problemos išspręstos, antra, dėl technologinių, socialinių ir kitų veiksnių pokyčių verslo aplinkos tobulinimas yra nuolatinis procesas. Nuolatinė verslo reglamentavimo stebėseną ir reglamentavimo tobulinimas yra būtinos sąlygos finansinių intervencijų efektyvumo didėjimui.

Skatinant **verslo potencialo eksporto rinkose panaudojimą** Lietuvoje taikomos paslaugų teikimo ir finansavimo, įskaitant ir finansavimą ES SF lėšomis, intervencijos. Paslaugų teikimą vykdo įvairios viešojo sektoriaus institucijos, kurios vykdo ekonominės diplomatijos veiklas, analizuoja šalies konkurencinius pranašumus ir užsienio rinkas, organizuoja verslo misijas ir rinkodaros priemones, konsultuoja eksportuotojus. Finansinėmis intervencijomis remiamas įmonių produkcijos pristatymas užsienio rinkose, įmonių personalo gebėjimų stiprinimas vykdyti eksporto veiklas, planuojamų eksportuoti produktų sertifikavimas, teikiamos garantijos faktoringo sandoriams. Eksporto barjerai yra tiek išoriniai, susiję su užsienio rinkų kompleksiskumu, tiek ir vidiniai – įmonės strateginis požiūris į eksportą ir įmonės resursai bei gebėjimai. Verslo internacionalizacijos intervencijos turi būti nukreiptos į išorinius ir vidinius barjerus.⁸² **Nors Lietuvoje taikomų intervencijų pobūdis atitinka tarptautinę eksporto skatinimo politikos praktiką ir šiuo požiūriu laikytinas tinkamu, tačiau jų įgyvendinimas stokoja kokybės ir suderinamumo tarp institucijų.**

Remiantis 2016 m. atliktu LR Ūkio ministerijos (nuo 2019 m. Ekonomikos ir inovacijų ministerija) ir VŠĮ „Versli Lietuva“ tyrimu, Lietuvai trūksta profesionalios ir tikslingos šalies prisistatymo (pardavimo) ir pozicionavimo strategijos, o pristatymo resursai menki, nekoordinuoti ir neefektyvūs. Kokybiškai neatliktas šalies pozicionavimas nulemia, kad verslui tenka skirti daugiau laiko ir pastangų tam, kad įrodytų savo patikimumą.⁸³ Koordinuoti Lietuvos pristatymo užsienyje veiksmai gali sutaupyti dalį finansinių ir administracinių resursų ir padėti eksportuojančioms įmonėms geru „country-of-origin“ efektu.⁸⁴ Siekiant vykdyti geriau koordinuotą Lietuvos **įvaizdžio formavimo politiką**, 2019 m. pradžioje Vyriausybės nutarimu sudaryta Lietuvos įvaizdžio strateginė taryba, kuri svarstys strateginius šalies įvaizdžio formavimo klausimus, teiks pasiūlymus ir aktyviai dalyvaus kuriant Lietuvos įvaizdžio strategiją. Šiuo nutarimu taip pat panaikintas 2007 m. lapkričio 21 d. nutarimas Nr. 1267 „Dėl Lietuvos įvaizdžio formavimo komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“⁸⁵. Kol kas anksti vertinti, ar įvykę pokyčiai padės geriau koordinuoti šalies įvaizdžio kūrimo intervencijas. **Rekomenduojama po dviejų metų įvertinti Lietuvos įvaizdžio strateginės tarybos rezultatus ir šalies žinomumo eksporto rinkose pokyčius.**

Vertinant **ekonominės diplomatijos** intervencijas, šalies verslo bendruomenė tikisi solidescnio verslo interesų atstovavimo valstybiniame lygmenyje. Kompetencija vertinama kaip nepakankama bei labai varijuojanti skirtingose šalyse. **Siūloma stiprinti ekonominės diplomatijos intervencijas: (1) ugdyti ekonominės diplomatijos atstovų kompetencijas; (2) peržiūrėti tikslų ir uždavinių ambasadoms formavimą; (3) tobulinti ambasados darbuotojų vertinimo sistemą.**⁸⁶

Įmonių eksporto gebėjimų stiprinimo intervencijos, kurios orientuotos į vidinių internacionalizacijos barjerų šalinimą, analizuojamos ES fondų intervencijų vertinimo dalyje.

Lietuvoje verslas gali gauti subsidiją prisistatymui bei produkcijos pristatymui parodose ir mugėse užsienyje. Į tai investuojama pagal ES SF priemonę „Naujos galimybės LT“ (nagrinėjama ES fondų intervencijų vertinimo dalyje) ir iš kai kurių **savivaldybių verslumo skatinimo fondų**⁸⁷ (pvz. Elektrėnų, Biržų rajono ir kt.). Savivaldybių investicijos į eksporto skatinimo veiklas yra labai mažos (dažnu atveju sudaro mažiau nei 1 500 Eur) ir iš dalies dubliuoja nacionalinę priemonę „Naujos

⁸² CSIL in partnership with CSES and ZEW (2015). Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF), European Commission

⁸³ LR Ūkio ministerija ir VŠĮ „Versli Lietuva“ (2016) Lietuvos tikslinės eksporto rinkos: galimybių analizė ir verslo iššūkiai

⁸⁴ <http://kurkl.lt/projektai/lietuvos-pristatymo-uzsienyje-koordinavimo-modelis/>

⁸⁵ 2019 metų sausio 9 d. LRV nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės komisijos – Lietuvos įvaizdžio strateginės tarybos sudarymo

⁸⁶ LR Ūkio ministerija ir VŠĮ „Versli Lietuva“ (2016) Lietuvos tikslinės eksporto rinkos: galimybių analizė ir verslo iššūkiai

⁸⁷ <https://www.verslilietuva.lt/verslauk/finansavimo-saltiniai/savivaldybiu-parama/>

galimybės LT“, todėl klausimų kelia šių intervencijų tinkamumas ir suderinamumas. Savivaldybių paramos tikslingumą galima pagrįsti jos orientacija į SVV, kuris negali pasinaudoti ES SF priemone, bet tuomet būtų abejotinas paramos tokioms įmonėms teikimas dėl jų gebėjimo konkuruoti tarptautinėje rinkoje. **Siūloma peržiūrėti savivaldybių teikiamą paramą SVV eksporto veikloms ir intervencinę logiką derinti su nacionalinėmis eksporto skatinimo intervencijomis.**

Skatinant vietines ir užsienio investicijas Lietuvoje taikomas finansinių, reguliavimo (mokestinių) ir paslaugų teikimo intervencijų derinys. Intervencijos yra tinkamos siekiant tikslų, tačiau jų efektas galėtų būti didesnis, įgyvendinus šiame poskyryje pateiktus siūlymus.

Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas svarbus ne tik dėl sukuriamų darbo vietų ir papildomų mokesčių surinkimo, bet yra ir vienas iš būdų didinti šalies ekonomikos inovatyvumą bei vieno darbuotojo sukuriamą pridėtinę vertę. Didžioji dalis⁸⁸ VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ užsienio investuotojų projektų vykdomi aukšto ir vidutinio technologinio ar žinių intensyvumo lygio ekonominėse veiklose.

Pastaraisiais metais Lietuva buvo sėkmingai pristatyta kaip finansinių technologijų verslams patraukli rinka. Į šalį pritraukti pasauliniai prekės ženklai „Revolut“, „Nasdaq“, „Moody’s“ ir kt. Be to, plečiasi ir lietuvių verslininkų sukurti startuoliai finansinių technologijų sektoriuje, pavyzdžiui, „transferGO“, „Paysera“. Finansinių technologijų sektoriaus plėtrą Lietuvoje didele dalimi lėmė nuoseklūs ir koordinuoti valdžios institucijų – Vyriausybės, Finansų bei Ekonomikos ir inovacijų ministerijų, Lietuvos banko, VŠĮ „Investuok Lietuvoje“, Vilniaus miesto savivaldybės ir „Go Vilnius“ veiksmai. Pirmiausia, buvo pritraukti finansinių paslaugų centrai „Barclays“, „WesterUnion“, vėliau atėjo darbuotojų skaičiumi mažesni, tačiau aukšta pridėtinė verte pasižymintys finansinių technologijų verslai. Valdžios institucijų pastangas pritraukti investuotojus lydėjo atitinkami reglamentavimo sprendimai dėl greitesnio licencijavimo, inovatyvių sprendimų išbandymo realioje aplinkoje su paprastesniu reguliavimu ir kiti, kurie prisidėjo prie patrauklios rinkos finansinių technologijų veiklai Lietuvoje įtvirtinimo. **Šis reglamentavimo koordinavimas su investuotojų pritraukimo veiksmais pasirinktame sektoriuje yra geras skirtingo tipo intervencijų suderinamumo pavyzdys.**

2018 m. finansinių technologijų sektoriuje veikė 170 bendrovių, kuriose dirbo apie 2600 specialistų. Nors darbuotojų skaičiumi tai nėra didelis sektorius, tačiau įmonės kuria aukštą pridėtinę vertę ir turi didelį augimo potencialą. 2019 m. 88 proc. įmonių planuoja didinti darbuotojų skaičių.⁸⁹ Naujų galimybių Lietuvai atvėrė ir finansinių įmonių migracija iš Didžiosios Britanijos dėl jos planuojamo pasitraukimo iš ES. **Tikslinga toliau intensyviai plėtoti finansinių technologijų sektorių Lietuvoje, be to, siekti pasinaudoti BREXIT sukurtais galimybėmis į Lietuvą pritraukti finansų sektoriaus įmones iš D. Britanijos.**

Pritraukiant naujas pramonės sektoriaus investicijas, ypatingai į regionus, reikalingas **pramoninių sklypų infrastruktūros vystymas**.⁹⁰ Apie 77 proc. savivaldybių negali investuotojams pasiūlyti patrauklios išvystytos viešosios infrastruktūros, ar žemės su įrengta infrastruktūra, kur galėtų įsikurti investuotojai.⁹¹

Vienas iš būdų spręsti investicijoms trūkstamos infrastruktūros klausimą – vystyti esamų LEZ infrastruktūrą. 2017 m. pabaigoje zonų teritorijose veiklą vykdė 52 įmonės, kuriose dirbo apie 5000 darbuotojų. Didžiąją dalį LEZ įmonių sudaro užsienio investuotojų įmonės – jose dirba daugiau nei du trečdaliai LEZ darbuotojų ir sukuriamas 86 proc. visų LEZ įmonių pardavimų. Apskaičiuota, kad LEZ teigiamas poveikis viešiesiems finansams 6,6 karto viršija viešąsias investicijas ir negautus mokesčius dėl taikomų lengvatų.⁹² Visgi, ne visas LEZ teritorijoms skirtas plotas yra pritaikytas investuotojų veiklos vykdymui; dalis teritorijos nėra išnaudojama, nes joje neįrengta infrastruktūra. Vertinant

⁸⁸ 95 proc. (VŠĮ Investuok Lietuvoje. 2017 metų veiklos ataskaita.)

⁸⁹ Invest Lithuania and Rise Vilnius (2018) The Fintech Landscape in Lithuania

⁹⁰ <https://investlithuania.com/lt/naujienos/investuok-lietuvoje-2018-m-rezultatai-rekordinis-pritrauktu-projektu-skaicius/>

⁹¹ Valstybės kontrolė (2017) Valstybinio audito ataskaita: Valstybės institucijų ir įstaigų veiksmai pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas

⁹² VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ informacija (analizuojant laikotarpį 2002–2043 m.)

situaciją 2018 m. pabaigoje, apie 40 proc. įstatymuose numatyto visų LEZ bendro ploto sudaro vystytini sklypai, kuriuose trūksta infrastruktūros. **Siūloma išnaudoti LEZ potencialą pritraukiant investicijas ir užtikrinti LEZ teritorijų infrastruktūros išvystymą.**⁹³

Investuotojų poreikiai rodo, kad stambiems projektams reikia vis didesnių sklypų (70–100 ha). Pavyzdžiui, neseniai į Marijampolės LEZ pritrauktas langų gamintojas iš Danijos įsikūrė 65 ha sklype. **Rekomenduojama svarstyti šalyje turėti galimybę investuotojams pasiūlyti didelio ploto LEZ sklypus su pilnai išvystyta infrastruktūra.** Be to, investuotojus dažnai domina įsikūrimas konkrečioje lokacijoje, kur yra sąlygos rasti reikiamos kompetencijos ir specializacijos darbuotojų. Šiais atvejais investicijas gali pritraukti ne tik LEZ, bet ir **kito pobūdžio pramoninės zonos, kurių lokacija tinkama investuotojams dėl reikiamų žmogiškųjų išteklių pasiekiamumo.**⁹⁴

Tarptautinėje praktikoje LEZ ir kitų pramoninių zonų išvystymui naudojami skirtingi finansavimo modeliai: teritorijų vystymą vykdo ir finansuoja viešasis sektorius, taikomi viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės modeliai arba sudaromos reglamentavimo sąlygos teritorijas finansuoti ir plėtoti privatiems investuotojams. Tyrimų rezultatai dėl finansavimo modelio įtakos LEZ ar kitos pramoninės teritorijos veiklos sėkmei yra priešaringi. Kai kurie autoriai pažymi, kad LEZ sėkmingumas priklauso nuo šalies konteksto ir ne finansinių veiksnių, o zonos išvystymo finansavimo modelis ir valdymo struktūra (viešasis, privatus ar viešasis kartu su privačiu) esminės įtakos neturi. Daroma išvada, kad finansavimo modelis daugiau priklauso nuo praktinių klausimų – finansavimo šaltinių prieinamumo ir finansavimo sąnaudų.⁹⁵ Kiti autoriai pažymi, kad pastaruoju metu daugėja LEZ, kurias vysto privatusis sektorius ir pažymi poreikį skatinti privataus sektoriaus dalyvavimą LEZ plėtojime bei didesnę privačių LEZ efektyvumą.⁹⁶ **Siūloma atlikti privataus sektoriaus dalyvavimo LEZ infrastruktūros įrengime ir naujų pramoninių teritorijų plėtojime galimybių studiją.**

Siekiant suderinto intervencijų rinkinio pritraukiant investuotojus, tiesioginiams užsienio investuotojams Lietuvoje taip pat teikiama **finansinė parama** darbuotojų mokymui, investicijoms į MTEP, kitiems tikslams. Intervencija nagrinėjama ES fondų intervencijų vertinimo dalyje.

Savivaldybių vykdomos tiesioginių užsienio investuotojų paieškos ir pritraukimo veiklos buvo vertintos 2017 m. Valstybinio audito ataskaitoje. Ši ataskaita atkreipia dėmesį, kad savivaldybių biudžetų pajamų planavimo ir paskirstymo sistema neskatina savivaldybių optimizuoti veiklą, planuoti investicijas ir jų pritraukimą, kaštų naudą analizės pagrindu priimti sprendimus, turinčius įtakos biudžetų pajamų didėjimui ir regionų ekonomikos augimui.⁹⁷ 2018 m. Vyriausybė pritarė Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymo pakeitimo projektui. Įstatymo projekte siūloma įteisinti finansinį rodiklį ekonominei aplinkai gerinti, siekiant sukurti savivaldybėms paskatas plėtoti ekonominę veiklą bei taip prisidėti prie pertvarkos, nukreiptos į kryptingą regionų plėtrą, tikslų įgyvendinimo. Dalis GPM prieaugio (20 proc.) būtų paskirstoma savivaldybėms, kuriose didės darbo užmokesčio fondo rodiklis (apimantis darbuotojų skaičiaus veikiančiuose įmonėse ir darbo užmokesčio rodiklius).⁹⁸ Vertinimo metu atlikta galiojančių teisės aktų peržiūra neparodė, kad šis savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymo pakeitimo projektas jau būtų patvirtintas.

Valstybinio audito ataskaita atskleidžia, jog 88 proc. savivaldybių nesinaudoja įstatymuose numatytais investuotojų pritraukimo skatinimui skirtomis mokestinėmis lengvatomis. 77 proc.

⁹³ VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ informacija

⁹⁴ VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ informacija

⁹⁵ SET (2018) Financing special economic zones. Different models of financing and public policy support, SET, Judith E. Tyson, https://set.odi.org/wp-content/uploads/2018/09/SET_Financing-Models-for-SEZs_Final.pdf

⁹⁶ OECD (2009) Stocktaking of Good Practices for Free Economic Zone Development, Alexander Bohmer <https://www.oecd.org/global-relations/43361587.pdf>

⁹⁷ Valstybės kontrolė (2017) Valstybinio audito ataskaita: Valstybės institucijų ir įstaigų veiksmas pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas

⁹⁸ Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu nr. 167, vykdymo 2018 metais pažangos ataskaita

savivaldybių nesinaudoja „minkštosiomis“ investicijų skatinimo priemonėmis, nebendradarbiauja su investuotojais ir nepadaeda jiems teikdami konsultacijas. 12 savivaldybių turi įsteigusios joms pavaldžias įstaigas, kurių viena funkcijų yra pritraukti investicijų ir ieškoti investuotojų, tačiau kitose savivaldybėse konsultacijos ir pagalba užsienio investuotojams yra viena iš daugelio ir ne pagrindinė savivaldybės tarnautojų funkcijų, jose nėra padalinių, dirbančių su investicijų pritraukimu.⁹⁹ Šie rezultatai rodo, kad investuotojų pritraukimo intervencija daugelio savivaldybių administracijų įgyvendinama netinkamai ir nepakankamai. **Rekomenduojama peržiūrėti ir tobulinti savivaldybių taikomas mokesčines, infrastruktūros ir „minkštasias“ priemones, kad jos veiksmingiau pritrauktų užsienio investuotojus.**¹⁰⁰

Investuotojų pritraukimas dėl potencialo padidinti užimtumo lygį ir surenkamą gyventojų pajamų mokesčių bei panaudoti savivaldybės teritorijoje esantį nekilnojamąjį turtą didina savivaldybės biudžeto pajamas. Gyventojų pajamų mokesčio pajamos yra svarbiausias savivaldybių biudžetų šaltinis ir 2018 m. sudarė 81,8 proc. savivaldybių biudžetų pajamų. Antras svarbiausias pajamų šaltinis – nekilnojamojo turto mokesčiai – sudarė 5,8 proc.¹⁰¹ **Vykdamas investuotojų pritraukimą, siektinas glaudus centrinės valdžios (Ekonomikos ir inovacijų ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, VŠĮ „Investuok Lietuvoje“, kt.) bei savivaldos bendradarbiavimas ir investuotojų pritraukimo bei išlaikymo sąnaudų bendras finansavimas.**

Verta pažymėti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo Vilniaus mieste efektyvumą. Vilniaus miestas fDi Intelligence reitinguose 2019 m. užėmė pirmą vietą pagal investuotojų pritraukimui skirtą biudžetą ir pritrauktų investicijų santykį, lenkdamas Madridą (2 vieta), Dubliną ir kitus Europos miestus. Reitingo sudarytojai pabrėžia „Go Vilnius“ veiklos efektyvumą.¹⁰² **Atsižvelgiant į Valstybės kontrolės kritiką savivaldybėms dėl investuotojų pritraukimo intervencijų ir sėkmingą Vilniaus miesto veiklą šioje srityje, siūloma plėsti patirties, pritraukiant TUI, pasidalinimo tarp savivaldybių galimybes.**

Siekiant paskatinti naujus verslus ir investicijas, Lietuvoje taikomos **mokestinės lengvatos**. Nuo 2018 m. šalyje įsigaliojo 0 proc. pelno mokesčio tarifas pirmaisiais įmonės veiklos metais (įmonėms, kurių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir metinės pajamos neviršija 300 000 Eur). Nors pelno mokesčiai nėra tas mokesčiai, kuris užkrauna didžiausią mokesčių našta įmonėms pirmaisiais veiklos metais, o ir pagal anksčiau galiojusį reglamentavimą tokios įmonės mokėtų tik 5 proc. pelno mokesčių, ši iniciatyva atkreipia dėmesį į prieš pradinės ir pradinės stadijos verslus. Šiandien vertinti intervencijos poveikį dar anksti. Intervencija gali būti testas, ar mokesčių sumažinimas verslo pradžioje duoda teigiamą efektą verslumo lygiui. Nustačius teigiamus efektus, galėtų būti svarstomi ir kitų mokesčių sumažinimai naujoms įmonėms. **Rekomenduojama po 3-4 metų nuo pelno mokesčio lengvatos, taikomos pirmaisiais įmonės veiklos metais, įvedimo atlikti tyrimą dėl lengvatos efektyvumo ir poveikio verslumo lygiui bei biudžeto pajamoms.**

Savivaldybių verslumo skatinimo fondai vietos bendruomenėse žinomi nepakankamai, kartais dubliuoja valstybines priemones (pavyzdžiui, kredito palūkanų kompensavimas), paramos gavimas apsunkintas bereikalinga biurokratija. Be to, savivaldybės per menkai informuoja vietos verslo bendruomenes apie ES SF teikiamas galimybes. **Siūloma (1) supaprastinti paramos teikimą iš savivaldybių SVV fondų, atsisakant nereikalingų dokumentų surinkimo iš įvairių institucijų, (2) aktyviai viešinti savivaldybės paramos teikimo verslui ir ES SF investicijų galimybes; (3) vengti valstybės paramos priemonių dubliavimo.**¹⁰³

⁹⁹ Valstybės kontrolė (2017) Valstybinio audito ataskaita: Valstybės institucijų ir įstaigų veiksmai pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas

¹⁰⁰ Valstybės kontrolė (2017) Valstybinio audito ataskaita: Valstybės institucijų ir įstaigų veiksmai pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas

¹⁰¹ <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2018-03-21%20SB%20%20pajamu.pdf>

¹⁰² <https://www.fdiintelligence.com/Locations/Europe/Lithuania/fDi-Return-on-Investment-Ranking-2019-the-results>

¹⁰³ VŠĮ „Versli Lietuva“ (2017) Verslumo skatinimo gerosios patirties pavyzdžių savivaldybėse analizė ir rekomendacinės gairės

Rizikos kapitalo investicijų skatinimas aptariamasis ES SF intervencijų vertinimo dalyje.

3.1.2. ES fondų investicijų vertinimas

1.3.1.3 Investicijų struktūra ir mastas

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šį vertinimo klausimą:

TS 9.3.1. Kurios 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos investicijos (prioritetai, uždaviniai ir priemonės) ir kokių mastu (eurais) tiesiogiai ir netiesiogiai prisideda prie Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintų viešosios politikos sričių tikslų pasiekimo? Nustatyti priemonių rinkinius ir jų finansinį mastą.

ES SF intervencijos (VP 3 prioriteto) finansine apimtimi daugiausiai prisideda prie 2 uždavinio įgyvendinimo – skatinti verslo pridėtinės vertės didinimą ir inovatyvumą. Šio uždavinio finansavimui iš viso skirta 348,84 mln. Eur. Verslo potencialo eksporto rinkose panaudojimui skatinti skirta 56,05 mln. Eur, o intervencijoms, remiančioms vietines ir užsienio investicijas Lietuvoje, numatyta 135,72 mln. Eur, iš kurių 128,72 mln. Eur įgyvendinama per finansines priemones, todėl pasireiškė pakartotinio lėšų panaudojimo efektas. Šias 3 prioriteto intervencijas papildė intervencijos skirtos MTI ir verslui bei žmogiškiesiems ištekliams pagal VP 9 prioritetą.

Verslo aplinkos teisinio reglamentavimo gerinimas yra reguliacinio tipo priemonė, kuriai ES SF finansavimas nėra numatomas.

1.3.1.4 Investicijų vertinimas ir pasiūlymai 2021–2027 m. laikotarpiui

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šiuos vertinimo klausimus:

TS 9.3.2. Nustatyti Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintų viešosios politikos sričių finansavimo ES SF lėšomis pakankamumą 2014–2020 m. siekiant šiose srityse nustatytų valstybės tikslų. Kurios viešosios politikos sritys ES SF lėšomis yra finansuojamos didžiausia apimtimi lyginant su investicijų poreikiu toje srityje? Kuriose – perteklinis? Kuriose – finansuota nepakankamai? (papildomas vertinamas aspektas: kokių būdu nustatomas finansavimo poreikis viešosios politikos srityje?)

TS 9.3.3. Kuriose iš Techninės specifikacijos 7.1 punkte išvardintų viešosios politikos sričių pasireiškė stipriausias ES SF investicijų poveikis? Kuriose silpniausias? Kokie faktoriai lėmė stiprų arba silpną investicijų poveikį? Kuriose didžiausia ES SF pridėtinė vertė, o kuriose – mažiausia?

TS 9.3.4. Išnagrinėti ES SF fondų investicijų 2014–2020 m. suderinamumą su kitais finansavimo šaltiniais, taip pat su kitomis valstybės intervencijomis pagal tipą.

2014–2020 m. VP 3 prioriteto **intervencijos, skirtos MVĮ naudojamų technologijų atnaujinimui ir inovacijų versle diegimui bei netechnologinių verslo inovacijų rėmimui**, atitinka strateginį tikslą skatinti verslo pridėtinės vertės didinimą ir inovatyvumą. Technologinės ir netechnologinės inovacijos glaudžiai susiję, todėl intervencinės paskatos į abu inovacijų tipus sudaro prielaidas didesniai intervencijų poveikiui pasireikšti. Pavyzdžiui, technologinėmis inovacijomis grįstų produktų realizavimas dažnai reikalauja rinkodaros inovacijų. Norint, kad įdiegta nauja technologinė linija padidintų gamybos produktyvumą, neretai reikia įgyvendinti organizacinius pokyčius.¹⁰⁴ Taigi, netechnologinių inovacijų priemonės papildė technologinių inovacijų investicijas ir sustiprina jų poveikį. Šiuo požiūriu 2014–2020 m. ES SF intervencijos kompleksiskai skatina verslo produktyvumą per technologinį ir netechnologinį atsinaujinimą ir plėtrą. **Verslo produktyvumui didinti skirta lėšų dalis nuo bendro intervencijų verslui paketo vertintina kaip pakankama, nepaisant to, išlieka poreikis ir toliau skatinti verslo produktyvumo didinimą.** Lietuvos ekonomikos per vieną

¹⁰⁴ World bank group: <https://www.innovationpolicyplatform.org/content/technological-and-non-technological-innovation>

dirbančiojo valandą sukuriama pridėtinė 2017 m. sudarė 66,6 proc. ES28 vidurkio¹⁰⁵ ir vis dar ženkliai atsilieka nuo labiausiai išsivysčiusių ES valstybių.

Verslui prieinamos tiek infrastruktūrinės, tiek ir „minkštosios“ produktyvumo didinimo intervencijos, tačiau jos įgyvendinamos kaip atskiros priemonės. Šiuo atveju pareiškėjai patiria didesnes administracines sąnaudas, o priemonių valdytojai – didesnę administracinę naštą, lyginant su scenarijumi, jei intervencijos būtų apjungtos į vieną priemonę su infrastruktūros ir „minkštosiomis“ veiklomis. **Planuojant intervencijas po 2020 m., rekomenduojama toliau tęsti infrastruktūrinių ir „minkštųjų“ priemonių derinimą ir svarstyti galimybes susijusias infrastruktūrines ir „minkštąsias“ veiklas apjungti į vieną priemonę.**

Siekiant padidinti intervencijų į verslo sektoriaus technologines ir netechnologines inovacijas efektyvumą, būtinas inovacinės aplinkos Lietuvoje gerinimas. Pagrindinės mokslinių tyrimų ir inovacijų srities problemos ir intervencijų kryptys apima MTI srities įgūdžių ir talentų stygiaus klausimus (apie trečdalis gamybos pramonės įmonių pripažįsta inžinierių ir kitų MTI veiklai reikalingų specialistų trūkumą), nepakankamai palankias sąlygas MTEP komercializacijai ir technologijų perdavimui, viešųjų politikų (MTEP, inovacijų) koordinavimo stoką ir paramos sistemos išskaidymą tarp žinybų, sunkumus siekiant sumanios specializacijos tikslų.¹⁰⁶ Inovacinės aplinkos gerinimas plačiau nagrinėjamas MTI srities ataskaitoje.

Viena didžiausių ES SF intervencijų į verslo įmones – negražinamoji subsidija **didelio poveikio technologijų** diegimui (priemonė „DPT pramonei LT+“). Šiai priemonei skirtas finansavimas sudaro 20,45 mln. Eur. Intervencija tinkama, bet nepakankama, atsižvelgiant į žemą šalies pramonės technologinį lygį. Paremtose įmonėse tikėtinas reikšmingas intervencijos poveikis veiklos rodikliams, nes įmonės skatinamos diegti pažangias, didelio poveikio technologijas, pavyzdžiui, pažangiųjų medžiagų, pramoninių biotechnologijų. Intervencija atitinka ekonominės politikos tikslus ir tarptautinę praktiką. EBPO patvirtina skaitmenizavimo technologijų naudą didinant produktyvumą ir pabrėžia¹⁰⁷ viešosios politikos vaidmenį skatinant skaitmenizavimo technologijų sklaidą MVĮ. Tokių technologijų diegimas yra „imlus“ viešajai paramai dėl didelių šių technologijų kūrimo ir įdiegimo sąnaudų. Tarptautinėje praktikoje finansinė parama yra dažniausiai naudojama paramos forma, kuria siekiama paskatinti šių technologijų kūrimą ir diegimą. Kita dažnai taikoma paramos forma apima technologijų vystymui ir diegimui reikalingų platformų ir infrastruktūros kūrimą.¹⁰⁸ Lietuvos pramonės skaitmeninimo kelrodis 2019–2030 m. nurodo technologijas, kurios turės didžiausią įtaką šalies pramonei iki 2030 m., pavyzdžiui, pridėtinė gamyba, robotika, išmanieji jutikliai, daiktų internetas ir kt. **Formuojant intervencijas po 2020 m. siūloma atkreipti dėmesį į technologines tendencijas, kurios darys didelę įtaką pramonei, kitiems verslams bei vartotojų preferencijoms, ir skatinti šių technologijų kūrimą ir panaudojimą šalies įmonėse.**

Pagal 2014–2020 m. VP 59 mln. Eur skirta pramonės MVĮ **technologiniams auditams ir gamybos procesų įrangos su integruotomis skaitmeninimo technologijomis** diegimui.¹⁰⁹ Pramonės skaitmeninimas yra viena iš pagrindinių kryptų didinant pramonės konkurencingumą ir pridėtinę vertę vienam dirbančiajam. Technologiniai auditai yra tik viena iš intervencijų, siekiant pramonės skaitmeninimo ir jie turi būti derinami su kitomis intervencijomis. Lietuvos pramonės skaitmenizavimo kelrodis 2019–2030 m. nubrėžia intervencijas, kurios reikalingos skaitmenizuojant pramonę: skaitmeninių darbo įgūdžių ugdymas, nacionalinių skaitmeninių inovacijų centrų tinklo kūrimas, skaitmeninių inovacijų kūrimas, integracijos į tarptautinės vertės grandines skatinimas ir

¹⁰⁵ Eurostat duomenys

¹⁰⁶ Mokslinių tyrimų ir inovacijų stebėsenos centro (RIO) 2017 m. šalies ataskaita Lietuvai. Europos Komisija, Paliokaitė A., Petraitė M., Gonzalez Verdesoto E., 2018

¹⁰⁷ Transformative technologies and jobs of the future, Background report for the Canadian G7 Innovation Ministers' Meeting, OECD, 2018

¹⁰⁸ Trend-analysis of science, technology and innovation policies for BNCTs, OECD Science, Technology and Industry Working Papers 2018

¹⁰⁹ https://www.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/patvirtintos_priemones/pramonės-skaitmeninimas-lt

kitos.¹¹⁰ **Skaitmenizuojant pramonę rekomenduojama derinti į visas tris skaitmeninimo proceso dalis – žmogiškuosius išteklius, žinias ir infrastruktūrą – nukreiptas intervencijas, kaip jos apibrėžtos Lietuvos pramonės skaitmenizavimo kelrodyje 2019–2030 metais.**

Lyginant su kitomis Baltijos šalimis, Lietuvos VP intervencijos, nukreiptos į verslą, išsiskiria dėmesiu **eko-inovacijoms ir efektyviai išteklius naudojančioms technologijoms**.¹¹¹ Tai prisideda prie darnaus augimo tikslų. ES pavyzdinė iniciatyva „Tausiai išteklius naudojanti Europa“ ir žiedinės ekonomikos principai akcentuoja ekonomikos augimo priklausomybės nuo išteklių mažinimą, pastangas, kad ūkio sektoriuose būtų išskiriama kuo mažiau anglies dioksido ir siekį didinti energijos iš atsinaujinančių išteklių vartojimą. Kaip nurodo naujausi EBPO tyrimai, žiedinės ekonomikos srityje, tikėtina, kad ištekliams imlių sektorių konkurencingumas laikui bėgant mažės.¹¹² Todėl įmonių investicijos į efektyviau išteklius naudojančias technologijas prisideda prie jų konkurencingumo stiprinimo ir mažesnio neigiamo poveikio aplinkai. Žinoma, ūkio plėtra dažniausiai yra susijusi su neigiamu poveikiu aplinkai, tačiau naujų technologijų diegimas padeda sumažinti jo mastą. Šiuolaikinės gamybos technologijos vis didesnę dėmesį skiria gamtinių ir energetinių išteklių naudojimo efektyvumui, todėl tos pačios produkcijos apimtys gamyba, panaudojant naujas technologijas, sukuria mažesnę neigiamą poveikį aplinkai. Nors kol kas pareiškėjai demonstruoja santūrią paklausą uždavinio priemonėms, tačiau tikėtina, kad priemonės „Eco-inovacijos LT+“ paklausa gal išaugti, kai bus pasibaigusios kitų priemonių, remiančių technologijas negražinamosiomis subsidijomis, lėšos. **Planuojant intervencijas po 2020 m. siūloma įvertinti eko-inovacijas skatinančių intervencijų poveikį bei efektyvumą ir svarstyti šių intervencijų vykdymą naujajame ES SF programavimo periode.**

Viename iš Ekonomikos ir inovacijų ministerijos vertinimų¹¹³ buvo analizuotas **technologiniam įmonių atsinaujinimui skirtos intervencijos**, įgyvendintos 2007–2013 m. programoje (priemonė „Lyderis LT“), poveikis, taikant kontrafaktinį metodą. Nustatytas teigiamas intervencijos poveikis apyvartos augimui vidutiniu laikotarpiu, nors su mažesniu nei įprasta statistiniu reikšmingumu, sudarė 12 proc. punktų, o tiriamojoje grupėje palikus tik reikšmingą priemonės finansavimą gavusias įmones, poveikis apyvartai siekė 21 proc. punktą. Intervencijos teigiamas poveikis darbuotojų skaičiaus augimui vidutiniu laikotarpiu sudarė 11 proc. punktų (statistinis reikšmingumas mažesnis nei įprastas). Iki 30 proc. nustatyto poveikio gali būti priskiriama kitų priemonių, kuriomis pasinaudojo įmonės, poveikiui. Minėtame vertinime, lyginant subsidijų priemonės „Lyderis LT“ poveikio rezultatus su finansine priemone, pagal kurią teikti investicinės paskirties kreditai („Mažų kreditų teikimas – II etapas“), nurodoma, kad finansinė priemonė turėjo ne mažesnę poveikį nei vertintos subsidijų priemonės. Be to, pakartotinis iš finansinių priemonių sugrįžusių lėšų panaudojimas suteikia galimybę su ta pačia lėšų apimti kurti teigiamą poveikį kitų įmonių veiklos rodikliams.¹¹⁴ **Programavimo periode po 2020 m. intervencijose, nukreiptose į įmonių technologinį atsinaujinimą, siūloma svarstyti galimybę taikyti tik finansines priemones, atsisakant investicijų subsidijų forma.** Detaliau šis pasiūlymas aptariamas pasiūlymų dėl priklausomybės nuo ES SF finansavimo mažinimo skyriuje.

Užsienio šalyse atlikti tyrimai ypatingai pabrėžia **įmonių eksporto gebėjimų stiprinimo** svarbą eksporto skatinimo intervencijose.¹¹⁵ Įmonių eksporto gebėjimų trūkumas yra ir vienas iš pagrindinių Lietuvos eksporto plėtros barjerų. Lietuvoje šią problemą sprendžia priemonės „Expo konsultantas LT“, „Verslo konsultantas LT“, „Naujos galimybės LT“, VŠĮ „Versli Lietuva“ įgyvendinama programa „Sparnai“ pagal priemonę „Tarptautiškumas LT“. Intervencijos laikomos tinkamomis dėl savo aktualumo verslo poreikiams ir atitikimo tarptautinei praktikai. Kaip gerąją praktiką, galima išskirti

¹¹⁰ Lithuanian Industry Digitisation Roadmap 2019-2030, Ministry of Economy and Innovation, Pramonė 4.0,

¹¹¹ 2014-2020 m. Sanglaudos politikos laukiamų rezultatų Estijoje, Lietuvoje ir Latvijoje studija, Sweco ir BGI Consulting, 2016

¹¹² The Macroeconomics of the Circular Economy Transition, OECD Environment Working Papers No. 130, 2018

¹¹³ Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio smulkiąjam ir vidutiniam verslui vertinimas, BGI Consulting, 2014

¹¹⁴ Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio smulkiąjam ir vidutiniam verslui vertinimas, BGI Consulting, 2014

¹¹⁵ CSIL in partnership with CSES and ZEW (2015). Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF), European Commission

programą „Sparnai“, kuri padeda įmonėms spręsti eksporto iššūkius ir kartu šalyje formuoja jaunų eksporto specialistų komandą. Tai geras pavyzdys, kaip šalies žmogiškųjų išteklių stiprinimas suderinamas su verslo vystymo tikslais. Kitas gerosios praktikos pavyzdys – suformuotas Nacionalinis verslo konsultantų tinklas, kurio funkcionavimas įmonėms supaprastina konsultantų paieškos procesą ir užtikrina paslaugų kokybinius parametrus. **Siūloma vykdyti įmonių eksporto gebėjimų stiprinimo priemones ir po 2020 m. (pagal vertinimų rezultatus ir poreikį jas pakoregavus), o siekiant didesnės priemonių aprėpties, rekomenduojamas platesnis šių priemonių viešinimas.**

Remiantis tarptautine praktika,¹¹⁶ specializuotos **konsultacijos** yra žymiai efektyvesnės nei bendro pobūdžio konsultacijos. Dėl šios priežasties tikslinga įmonėms sudaryti sąlygas gauti ilgesnės trukmės konsultacijas maksimaliai individualizuotas įmonės ilgalaikiams poreikiams. Vienai įmonei per 6 mėnesius verslo konsultacijų išlaidoms kompensuoti skiriamas 2000 Eur finansavimas („Verslo konsultantas LT“), eksporto konsultacijų išlaidoms kompensuoti – 4000 Eur („Expo konsultantas LT“). Toks finansavimas yra pakankamas trumpalaikėms ir nesudėtingoms problemoms spręsti, tačiau abejotina dėl šių lėšų pakankamumo sprendžiant kompleksines verslo problemas. **ES SF programavimo periode po 2020 m. siūloma tęsti eksporto konsultacinių paslaugų įgyvendinimą bei programos „Sparnai“ tipo intervencijas. Planuojant priemones siūloma peržiūrėti vienai įmonei skiriamo finansavimo apimtį, sudarant galimybes įmonėms spręsti ilgalaikius ir kompleksinius eksporto vystymo klausimus.**

Intervencija, kuri remia MVĮ ir jų produkcijos pristatymą parodose, mugėse verslo misijose, įgyvendinama pagal priemonę „Naujos galimybės LT“. Intervencija išsiskiria didele paklausa. Prašomas finansavimas (46,98 mln. Eur) daugiau nei dvigubai viršija priemonei skiriamą finansavimą (28,96 mln. Eur). Intervencija jau paveikė 2 518 įmonių.¹¹⁷ Didelė paklausa patvirtina, kad priemonė pareiškėjams reikalinga ir kuria jiems pridėtinę vertę. 2007–2013 m. finansavimo laikotarpio panašios priemonės („Naujos galimybės“) kontrafaktinio poveikio vertinimas parodė, kad priemonės investicijos pasižymėjo projektų įgyvendinimo metu atsirandančiu poveikiu: poveikis apyvartos augimui projektų veiklų metais sudarė 15 proc. punktų. Pasak minėto vertinimo, tai gali būti aiškinama tuo, kad projektų veiklų įgyvendinimo metais buvo sudaromos naujos eksporto sutartys, didinančios apyvartą, o pabaigus projektus prielaidų naujoms sutartims atsirasti, taigi, ir tolesniam apyvartos augimui, nebebuvo, tačiau įmonės sugebėjo išlaikyti padidintą apyvartos apimtį. Praėjusio finansavimo laikotarpio priemonė „Naujos galimybės“ taip pat padarė teigiamą poveikį darbuotojų skaičiaus augimui įmonėse. Poveikis (5 proc. punktai) taip pat pasireiškė projektų įgyvendinimo metais. Įgytas darbuotojų skaičiaus prieaugis neišnyko ir po-intervenciniais metais bei yra traktuotinas kaip ilgesnio laikotarpio efektas.¹¹⁸ **Atsižvelgiant į aukštą priemonės aktualumą verslui bei į analogiškos priemonės, įgyvendintos 2007–2013 m., teigiamus poveikio vertinimo rezultatus, rekomenduojama priemonę vykdyti iš ES SF lėšų ir po 2020 m. 2014–2020 m. intervencija finansuojama nepakankamai, todėl siūloma svarstyti finansavimo didinimą po 2020 m.**

VP programos 3 prioritetas taip pat finansuoja **įmonių grupių (klasterių) veiklą**, nukreiptą į naujas eksporto rinkas (priemonė „Verslo klasteris LT“). Šią veiklą papildė 1 prioriteto priemonė „Inoklaster LT“, kuri investuoja į klasterių eksploatavimo veiklas ir klasterio MTEPI infrastruktūros kūrimą. Remiantis EBPO, įmonių kooperacija ir klasterizacija gerina konkurencingumą dėl didėjančio įmonių produktyvumo ir inovatyvumo. Bendradarbiaujančios įmonės gali efektyviau panaudoti žmogiškuosius resursus, specializuotis ir dalinis žiniomis.¹¹⁹ Lietuvoje kooperacijos ir klasterizacijos lygis vis dar išlieka nepakankamas. Remiantis 2018 Pasaulio ekonomikos forumo ataskaita, pagal

¹¹⁶ CSIL in partnership with CSES and ZEW (2015). Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF), European Commission

¹¹⁷ https://www.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/patvirtintos_priemones/naujos-galimybes-lt-duomenys tikrinti 2019-03-30

¹¹⁸ Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio smulkiajam ir vidutiniam verslui vertinimas, LR Ūkio ministerija, BGI Consulting, 2014

¹¹⁹ <http://www.oecd.org/innovation/policyplatform/48137710.pdf>

klasterių išsivystymo būklę Lietuva užima 96 vietą pasaulyje.¹²⁰ Tarptautinėje praktikoje nurodomos klasterizacijos politikos priemonės apima investicijas į klasterių identifikavimą ir skatinimą bendradarbiauti, paslaugas klasterio bendruomenei ir klasterio vidaus bei išorės ryšių stiprinimą, investicijas į klasterio MTEPI veiklas ir jų komercializavimą.¹²¹ Lietuvos ekonomikai reikalingas tiek jau susiformavusių klasterių stiprinimas, tiek ir naujų klasterių formavimasis. **Siūloma investuoti į naujų klasterių formavimąsi bei bendrai kooperacijos kultūros stiprinimą šalyje ir esamų klasterių stiprinimą (strategija ir geresnis valdymas, internacionalizacija, bendradarbiavimas su žinių institucijomis ir MTEPI veiklos).**

Regionų ekonominio augimo ir **investuotojų pritraukimo** skatinimui panaudotos ES fondų lėšos buvo nukreiptos ne pritraukti investuotojų ar kurti tvarias darbo vietas, o aplinkos gerinimo priemonėms, tik iš dalies turėjusioms poveikį investicijų apimtims. Buvo tvarkomos miestų viešosios erdvės, atnaujinamos poilsio ir rekreacinės zonos. Šios iniciatyvos yra svarbios ilgalaikėje perspektyvoje, nes prisideda prie gyvenamosios aplinkos patrauklumo didinimo, tačiau vidutinio laikotarpio perspektyvoje nesukuria apčiuopiamo ekonominio ir socialinio efekto (BVP, užimtumo lygio ar gyventojų pajamų augimo). Be to, stokojama regionų specializacijos pagal prioritetines investicijų pritraukimo kryptis.¹²² **Planuojant ES SF lėšų panaudojimą ir įgyvendinimą regionų ekonominio augimo skatinimui, siūloma vykdyti glaudesnę Vidaus reikalų ministerijos, Ekonomikos ir inovacijų ministerijos ir regionų atstovų bendradarbiavimą ir daugiau dėmesio skirti investuotojų pritraukimo bei verslų kūrimo ir plėtros regionuose intervencijoms.** Pavyzdžiui, investuojant į verslą, turėtų būti atsižvelgiama į pasirinktas regionų ekonominės specializacijos kryptis. Dėmesys regionų ekonominės specializacijos kryptims padėtų ir verslo klasterizacijos plėtrai. Vykdamas infrastruktūrinius aplinkos gerinimo veiksmus, turėtų būti keliami gyvenamosios aplinkos pagerinimo ir naujų bei esamų verslų poreikių patenkinimo tikslai.

Tiesioginiams užsienio investuotojams iš 2014–2020 m. veiksmų programos teikiamos subsidijos darbuotojų mokymams („Žmogiškieji ištekliai Invest LT+“) ir investicijoms į MTEPI veiklas bei inovacijas („Smart FDI“). Šioms priemonėms skirtas finansavimas sudaro 35,2 mln. Eur. Finansinės paskatos papildo kitas užsienio investicijų pritraukimo intervencijas. Visgi, EBPO pažymi, kad šalis pirmiausia konkuruoja investuotojams patrauklia verslo aplinka, o finansinės paskatos yra mažiau svarbus veiksnys.¹²³ Tačiau dėl kokybiškų užsienio investicijų rinkoje vyksta didelė konkurencija ir šalis dažnai taiko finansines paskatas nenorėdamos pralaimėti šios konkurencijos. **Atlikus finansinių paskatų efektyvumo ir poveikio analizę, pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas Lietuvoje, ši intervencija ES SF lėšomis galėtų būti finansuojama ir programavimo periode po 2020 m.**

Finansinės priemonės („Invest FP“, „Verslumas FP“) ir subsidijų priemonė „Dalinis palūkanų kompensavimas“ palengvina verslo galimybes vykdyti investicijas, gaunant lėšas privačiame sektoriuje. Prieinamumas prie finansavimo šaltinių yra viena iš svarbiausių geros verslo aplinkos sąlygų. Kaip įvertinta Verslo finansavimo išankstinio vertinimo ataskaitoje¹²⁴, 5 metams nustatytas 405 mln. Eur išorinio verslo finansavimo trūkumas arba apytiksliai 80 mln. Eur per metus. MVĮ susiduria su įvairiomis problemomis, kurioms spręsti reikalingas išorinis finansavimo šaltinis: (1) nepakankama nuosavų lėšų suma, siekiant įgyvendinti investicinį projektą; (2) nepakankama turimų apyvartinių lėšų suma, siekiant sėkmingai plėstis; (3) nepakankamas pradinis kapitalas, siekiant realizuoti potencialiai finansiškai pelningą verslo idėją ir kita. MVĮ, siekdamas pradėti ar plėtoti verslą, susiduria su iššūkiais, trukdančiais gauti išorinį finansavimą rinkos sąlygomis arba gauti jį pakankama apimtimi, pavyzdžiui: (1) nepakankamas turimas užstatas norimo dydžio paskolai gauti; (2) trumpa MVĮ veiklos istorija; (3) nepakankamai geri finansiniai rodikliai.¹²⁵ Skirtingų rinkos barjerų šalinimui pasitelkiamos skirtingos finansinės priemonės, kurias papildo subsidijų intervencija – dalinis

¹²⁰ Pasaulio ekonomikos forumas. Pasaulinio konkurencingumo indekso ataskaita 2018.

¹²¹ <http://www.oecd.org/innovation/policyplatform/48137710.pdf>

¹²² Valstybės kontrolė (2017) Valstybinio audito ataskaita: Valstybės institucijų ir įstaigų veiksmas pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas

¹²³ OECD (2013) Checklist for Foreign Direct Investment Incentive Policies.

¹²⁴ Verslo finansavimo 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis išankstinis vertinimas, 2017

¹²⁵ Verslo finansavimo 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis išankstinis vertinimas, 2017

palūkanų kompensavimas. Garantijų ir paskolų finansinių instrumentų pasiūla buvo praplėsta dar dvejomis priemonėmis, kurių ilgą laiką buvo tikimasi rinkoje, t. y. portfelinėmis garantijomis eksporto sandoriams ir eksporto kredito garantijomis. **Rekomenduojama: (1) vykdyti aktyvų finansinių priemonių monitoringą, reguliariai konsultuotis su verslu ir finansų rinkos dalyviais ir tuo pagrindu tobulinti finansines priemones; (2) atsižvelgiant į Lietuvos pažangą vystant finansines priemones iš ES SF lėšų, svarstyti galimybę labiau skleisti Lietuvos kompetencijas užsienio šalyse, Lietuvą pristatant kaip finansinių priemonių kompetencijų centrą; (3) taip pat rekomenduojama ieškoti sinergijų tarp finansinių priemonių ir finansinių technologijų investuotojų Lietuvoje,** pavyzdžiui, ieškoti galimybių, kaip finansinių technologijų inovacijos gali būti pritaikytos ES SF finansinėse priemonėse ar kurti naujas finansines priemones kartu su finansinių technologijų kompanijomis.

Dalinio palūkanų kompensavimo didelis efektyvumas buvo patvirtintas ir EK užsakymu atliktame vertinime, kuriame buvo nagrinėjamos 26 intervencijos, taikytos Italijoje.¹²⁶ Lietuvoje verslas parodė ypatingą susidomėjimą šia priemone – prašomas finansavimas beveik 20 kartų viršijo suplanuotas lėšas.

Finansine priemone „**Portfelinės garantijos faktoringo sandoriams**“ siekiama sumažinti prekybos sandorių finansavimo riziką, suteikiant garantiją, ir taip pagerinti verslo galimybes naudotis privataus sektoriaus teikiamomis faktoringo paslaugomis. Lietuvos banko duomenimis, per 2018 m. tris ketvirčius bendras faktoringo portfelis sudarė daugiau nei 1,5 mlrd. Eur. Tradiciniai bankai faktoringo paslaugas daugiausia orientuoja į stambesnius verslus, todėl MVĮ sunkiau pasinaudoti šiuo finansiniu produktu.¹²⁷ Portfelinės garantijos daro MVĮ prekybos finansavimo sandorius patrauklesnius faktoringo paslaugų teikėjams ir gerina MVĮ finansavimo galimybes. Kita finansinių priemonių naujovė – **eksporto draudimas**. Finansinių produktų rinkoje ilgą laiką trūko eksporto draudimo, kuris aktualus Lietuvos verslui.¹²⁸ Nuo 2018 m. INVEGA pradėjo teikti šią paslaugą. **Programavimo periode po 2020 m. siūloma tęsti garantijų teikimą faktoringo sandoriams ir eksporto draudimą (svarstyti galimybę panaudoti grįžusias valstybės biudžeto lėšas ir ES SF lėšas), taip sudarant geresnes galimybes MVĮ vykdyti tarptautinę prekybą.**

ES SF intervencijos padarė reikšmingą teigiamą poveikį **rizikos kapitalo** rinkos vystymuisi Lietuvoje. Finansinės intervencijos buvo tinkamai papildytos reglamentavimu bei sėkmingu viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimu bei partneryste su tarptautinėmis finansinėmis institucijomis.¹²⁹ 2000–2016 m. Lietuvoje rizikos kapitalo finansavimo augimas buvo antras pagal dydį po Estijos.¹³⁰ Rizikos kapitalo fondų investicijos svarbios šalies ūkio konkurencingumui ne tik dėl papildomų finansavimo galimybių, bet ir dėl kompetencijų ir inovacijų, kurios ateina iš verslo vystymo profesionalų.

2017 m. Vyriausybės iniciatyva įsteigtas naujas parengiamojo etapo ir rizikos kapitalo fondas, taip pat bendrojo investavimo fondas. 2018–2019 m. įsteigti ir planuojami nauji rizikos kapitalo fondai, naudojant 2014–2020 m. ES SF lėšas ir 2007–2013 m. finansinių priemonių grįžtamąsias lėšas. Be to, siekiant pagerinti startuolių ir įmonių, esančių parengiamajame etape, galimybes gauti kapitalo, rizikos kapitalo fondams 2018 m. pradėta taikyti tokia pati apmokestinimo tvarka kaip ir kitiems investiciniais fondams.¹³¹ Visgi, išlieka teisinio reglamentavimo klausimų (pavyzdžiui, opcionų darbuotojams apmokestinimas), kuriuos išsprendus būtų sudarytos palankesnės sąlygos rizikos kapitalo fondų veiklai Lietuvoje ir padidintas šiais sričiai taikomų finansinių intervencijų efektyvumas.

¹²⁶ Counterfactual impact evaluation of Cohesion policy: impact and cost-effectiveness of investment subsidies in Italy, Associazione per lo Sviluppo della Valutazione e l'Analisi delle Politiche Pubbliche, 2012

¹²⁷ <https://www.smefinance.lt/naujienos/suklestejo-pasiule-tai-ka-bankai-uzmete-o-verslui-reikia/>

¹²⁸ Finansinių produktų Lietuvos rinkoje vertinimas, sudarant produktų pasiūlos žemėlapi, LR Finansų ministerija, VG Consult, 2017

¹²⁹ <http://vca.lt/research-and-analysis/regionine-analize-viesojo-sektoriaus-pastangos-kuriant-tinkama-ekosistema-rizikos-kapitalui-baltijos-salyse/>

¹³⁰ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

¹³¹ Europos Komisija (2018). Šalies ataskaita. Lietuva 2018

Rekomenduojama toliau tobulinti teisinę ir mokestinę bazę, taikomą rizikos ir privataus kapitalo veikimui Lietuvoje, kad ji atitiktų geriausią tarptautinę praktiką.

Planuojant finansines priemones siūloma atkreipti dėmesį į ekonominio nuosmukio riziką laikotarpyje nuo 2020 m., kuri greičiausiai kiltų dėl veiksnių užsienio rinkose. 2007–2013 m. finansinių priemonių verslui lėšos prisidėjo prie neigiamų finansinių ir ekonominių padarinių mažinimo, kurį sukėlė 2008–2009 m. ekonominė recesija. **Suvokiant ekonomikos cikliškumą, neatmetama nauja ekonomikos sulėtėjimo ar nuosmukio galimybė, todėl finansinių priemonių valdymo mechanizmai turėtų numatyti reikiamus resursus ir scenarijus veikti anticikliškai.**

3.4. PASIŪLYMAI DĖL PRIKLAUSOMYBĖS NUO ES SF FINANSAVIMO MAŽINIMO 2021–2027 M. LAIKOTAPRIU

Šiame poskyryje pateikiama analizė pagal šiuos vertinimo klausimus:

TS 9.3.5. Kokie būtų svarbiausi kriterijai 2020–2027 m. prioritetizuojant ir pasirenkant viešosios politikos sritis ir konkrečias investicijas finansuoti iš ES SF? Kokios turėtų būti priklausomybės nuo ES SF mažinimo kryptys kiekvienoje iš vertinimo objekte nurodytų viešosios politikos sričių?

TS 9.3.6. Kokios išorinės sąlygos (reguliacinės ir kitos intervencijos), atsižvelgiant į Lietuvos ekonominę – socialinę situaciją, vykdomas reformas ir demografines tendencijas turėtų lydėti ES SF investicijas, kad jų poveikis būtų didžiausias (būtinoms sėkmės sąlygoms)?

TS 9.3.7. Kuriose viešosios politikos srityse (detalizuoti pagal konkrečias investicijas) būtina tęsti ES SF finansavimą po 2021 m.? Kaip šios ES SF investicijos derėtų su kitais finansavimo šaltiniais, taip pat su kitomis valstybės ar ES intervencijomis, kad būtų užtikrintas maksimalus poveikis?

TS 9.3.8 Kuriose viešosios politikos srityse reikėtų atsisakyti ES SF investicijų po 2021 m.? Kokiomis kitomis valstybės ar ES intervencijomis, privačiu finansavimu ar vidiniais resursais (pagal pobūdį, finansavimo šaltinius ir formas) galima būtų pakeisti ES SF investicijas ir išlaikyti ekonomikos plėtrą bei socialinę gerovę?.

Nepaisant vieno sparčiausių Lietuvos ekonomikos augimo visoje ES, pagal sukuriama pridėtinę vertę per valandą atsilikimas nuo bendro ES vidurkio yra ženklus. Centrinės ir Rytų Europos kontekste, Lietuvos ekonomikos darbo našumas vienai dirbtai valandai geresnis nei Latvijos, Estijos ir Lenkijos, tačiau atsilieka nuo Čekijos, Slovakijos ir Slovėnijos, kurių ekonomikos funkcionuoja efektyviau.

Šalies ekonominių veiklų struktūra transformuojasi, tačiau užimtumas aukštą pridėtinę vertę kuriančiose ekonominėse veiklose vis dar yra mažesnis nei labiausiai išsivysčiusiose ES valstybėse. Be to, pridėtinės vertės augimą lėtina nepakankamas verslo įsitraukimas į pelningiausios vertės kūrimo grandinės dalis. Šiuos šalies iššūkius papildoma inovacijų ir švietimo politikų problemos – silpna šalies inovacinė aplinka ir emigracija bei reikalingų kompetencijų trūkumas.

Mažai šalies ekonomikai ypač svarbios eksporto rinkos ir tiesioginės užsienio investicijos. Šalies eksporto potencialas nėra išnaudotas, o eksporto sudėtyje dominuoja žemesnės pridėtinės vertės produkcija. Nepaisant sėkmingo investuotojų pritraukimo atskiruose segmentuose, ypatingai finansinių technologijų, tiesioginių užsienio investicijų lygis vienam gyventojui yra vienas žemiausių ES.

Ekonomikos augimą lydėjo spartus vidutinio darbo užmokesčio augimas, kas yra siektinas ekonominės ir socialinės politikos tikslas. Darbo užmokesčio augimas transformuoja šalies konkurencinius pranašumus – prarandami pranašumai dėl mažesnių darbo sąnaudų ir verslas turi ieškoti naujų konkurencinių veiksnių.

Šios ir kitos sisteminės šalies ekonomikos problemos pagrindžia poreikį dalį ES SF lėšų 2020–2027 m. nukreipti verslo sektoriaus problemoms spręsti ir skatinti spartesnę šalies ūkio transformaciją link didesnės pridėtinės vertės vienam dirbančiajam kūrimo. Visgi, mažėjanti

Lietuvai tenkanti ES SF lėšų apimtis, skatina ieškoti būdų mažinti verslo sektoriaus priklausomybę nuo ES SF. Be to, kaip rodo atlikta problemų analizė, **nemaža dalis verslo produktyvumo augimą ribojančių veiksnių spręstini ne verslo, bet kitose viešosios politikos srityse (švietimo, inovacijų, migracijos, socialinės (ekonominės) įtraukties, kt.)**. Kitose verslui svarbiose politikos srityse pasiektas progresas galėtų turėti esminį teigiamą poveikį ir verslo konkurencingumui bei pridėtinės vertės augimui.

Formuluojant pasiūlymus dėl galimybių mažinti intervencijų finansavimą ES SF lėšomis verslo sričiai, remiamasi šiais pagrindiniais kriterijais (bendras kriterijų sąrašas taikomas visoms VPS):

- Problema, kurios sprendimui šiuo laikotarpiu skiriamas finansavimas, jau yra išspręsta arba neaktuali dėl išorinių pokyčių;
- Finansuojamos intervencijos nekuria laukto rezultato, nepasiteisino;
- Finansavimo intervencijas galima keisti reguliacinėmis (nustatant prievolę) arba skatinant teigiamus pokyčius komunikacinėmis priemonėmis (kurios irgi kainuoja, bet mažiau);
- Identifikuota galimybė sudaryti sąlygas privačiam finansavimui – taikant viešojo-privataus partnerystės principą, perleidžiant privatiems fondams, verslui ar asmenims.

Šioje ataskaitoje įvardintos pagrindinės šalies ekonomikos problemos, kurioms skiriamas finansavimas, nėra išspręstos. Pirmiausia, **problemos yra sisteminės ir pokyčiai gali įvykti tik ilguoju laikotarpiu**. Antra, kiekvienais metais į šalies ekonomiką įsilieja naujos įmonės, o dalis veikusiųjų, tame tarpe ir pasinaudojusių intervencijomis, nutraukia veiklą. Todėl naujoms įmonėms aktuali dalis tų pačių tiesioginių intervencijų, kaip pavyzdžiui, darbuotojų mokymai, produktų rinkodara užsienio rinkose ir pan. Trečia, dėl ekonomikos cikliškumo ir išorinės aplinkos pokyčių dalis problemų kartojasi.

Kol kas anksti vertinti 2014–2020 m. VP pasiektus rezultatus, nes užbaigta tik maža dalis projektų ir priemonių lygmens darbo našumo ar pajamų padidėjimo rodiklių reikšmės dar nėra prieinamos. Lietuvoje taip pat mažai tyrimų ir vertinimų, kurie nustatytų intervencijų, nukreiptų į verslo įmones, poveikį, taikant kontrafaktinius vertinimo metodus. Ypatingai trūksta vertinimų, kurie būtų atlikti praėjus keletui metų po intervencijų pabaigos ir pateiktų išvadas apie intervencijų poveikį ilguoju laikotarpiu.

Lietuvoje atliktas vertinimas¹³² parodė, kad lengvatiniai investiciniai kreditai pasižymėjo statistiškai reikšmingu teigiamu ir ilgalaikiu poveikiu darbuotojų skaičiaus augimui, taigi ir veiklos apimčių didėjimui. Taip pat pažymima, kad finansinė priemonė turėjo ne mažesnę poveikį nei vertintos subsidijų priemonės. Italijoje atliktame vertinime¹³³ (nagrinėtos šios šalies intervencijos, taikant kontrafaktinį ir kitus poveikio vertinimo metodus) daroma išvada, jog mažos subsidijos sukūrė nedidelį poveikį, tačiau įvertinus nedideles šio poveikio pasiekimo sąnaudas, jos buvo efektyvesnės nei didelės apimties subsidijų teikimas. Taip pat šis vertinimas nustatė, kad lengvatiniai kreditai ir dalinis palūkanų kompensavimas buvo efektyvesnės investavimo formos nei negrąžinamosios subsidijos. Ypatingai pabrėžiamas dalinio palūkanų kompensavimo efektyvumas. Finansinės priemonės taip pat turėjo teigiamos įtakos darbo vietų kokybės gerėjimui (vertinama pagal darbo užmokesčio lygį), o negrąžinamųjų subsidijų atveju nustatytas darbo užmokesčio padidėjimas nebuvo statistiškai reikšmingas.

Verslo projektų generuojamos pajamos arba pasiekiami sutaupymai sudaro sąlygas taikyti finansines priemones bei tokiu būdu pritraukti privačias lėšas ir mažinti priklausomybę nuo ES SF. ES šalių praktika patvirtina didelį finansinių priemonių pritaikymo potencialą, vykdant į verslą nukreiptas

¹³² Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio smulkiajam ir vidutiniam verslui vertinimas, BGI Consulting, 2014

¹³³ Counterfactual impact evaluation of Cohesion policy: impact and cost-effectiveness of investment subsidies in Italy, Associazione per lo Sviluppo della Valutazione e l'Analisi delle Politiche Pubbliche, 2012

finansines intervencijas. ES šalių 2014–2020 m. ES SF veiksmų programose apie 50 proc. finansinių priemonių buvo skirtos mažoms ir vidutinėms įmonėms.¹³⁴

Priklausomybės nuo ES fondų mažinimo kryptis verslo srityje yra **didesnis finansinių priemonių panaudojimas, mažinant investavimą negražinamosiomis subsidijomis**. Kaip ir 2014–2020 m. programoje, siekiant koncentruoti paramos verslui lėšas, **finansines intervencijas siūloma taikyti tik smulkaus ir vidutinio verslo subjektams**.

Finansinių priemonių taikymas viešosiose intervencijose išsiskiria keliais privalumais¹³⁵:

- Tvarus ir efektyvus viešųjų finansų naudojimas. Finansinių priemonių lėšos yra sugrįžtančios ir naudojamos pakartotinai;
- Pritraukiamas privatus kapitalas ir taip padidinama intervencijų finansinė apimtis;
- Geresnė projektų kokybė, nes projektų vykdytojai gautas lėšas turi sugrąžinti;
- Platesnė priemonių įvairovė, privataus sektoriaus įtraukimas ir jo kompetencijų panaudojimas vykdant intervencijas.

Gausesnis finansinių priemonių panaudojimas **pagerintų prieinamumą prie finansavimo šaltinių** ir šia nauda galėtų pasinaudoti daugiau verslų nei subsidijų atveju. Finansinių resursų prieinamumas įvairiuose įmonės raidos etapuose yra vienas svarbiausių ekonomikos augimo katalizatorių.

Atsižvelgiant į finansinių priemonių efektyvumą, kitus jų privalumus ir poreikį mažinti priklausomybę nuo ES SF lėšų, **siūloma svarstyti galimybę naudoti finansines priemones visose verslui skirtose intervencijose, kurios remia įrangos įsigijimą, atnaujinimą bei kitus verslo įmonių technologinius pagerinimus ir šiose intervencijose atsisakyti investavimo subsidijų forma (išskyrus palūkanų kompensavimo subsidijas)**.

Atsižvelgiant į santykinai nedideles lėšas, skirtas „minkštosioms“ intervencijoms, ir dalinai amortizuojant infrastruktūrinių intervencijų pakeitimus į verslo požiūriu mažiau patrauklią formą (subsidijas pakeičiant finansinėmis priemonėmis), **„minkštųjų“ intervencijų investavimo formas rekomenduojama tęsti, kaip jos taikomos 2014–2020 m. veiksmų programoje**.

Tarptautinėje praktikoje gausu pavyzdžių, kuomet LEZ ir kitas pramonines teritorijas vysto privatus sektorius. **Siūloma atlikti privataus sektoriaus dalyvavimo LEZ infrastruktūros įrengime ir naujų pramoninių teritorijų plėtojime galimybių studiją**, kuri kompleksiskai išnagrinėtų sąnaudų, naudų ir rizikų pasiskirstymą tarp viešojo ir privataus sektorių. Jeigu galimybių studija parodytų, kad LEZ ir pramoninių zonų infrastruktūros įrengimą geriau vykdyti viešojo sektoriaus institucijoms, šias intervencijas siūloma finansuoti subsidijomis. Kita alternatyva – privačių investuotojų pritraukimas – leistų sumažinti priklausomybę nuo ES SF ir viešųjų finansų.

Verslo srityje gausesnis finansinių priemonių panaudojimas leistų sumažinti intervencijoms reikalingų viešųjų išteklių apimtį, nes būtų pritraukiama daugiau privačių lėšų ir finansiniai resursai panaudojami pakartotinai. **Dalį verslo srityje sutaupytų lėšų rekomenduojama skirti šalies žmogiškųjų išteklių iššūkiams spręsti**. Reikalingų kompetencijų trūkumas yra bene pagrindinis ilgalaikis ekonomikos augimą ir pridėtinės vertės didėjimą stabdantis veiksnys.

Siekiant šalies ekonomikos transformacijos link didesnės pridėtinės vertės ir koncentruojant resursus į didžiausią potencialą turinčius verslus, **finansinių priemonių sąlygas** (palūkanų norma, kitos produkto charakteristikos) **siūloma diferencijuoti į dvi kategorijas: itin palankios ir palankios. Itin palankias finansinių priemonių sąlygas rekomenduojame taikyti sumanios specializacijos kryptyse veikiančioms įmonėms ir kitoms labai perspektyvioms įmonėms**

¹³⁴ <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Tracking-progress-in-ESI-Funds-Financial-Instrument/dtw6-5akv>

¹³⁵ European Commission (2014). Financial instruments in ESIF programmes 2014-2020. A short reference guide for managing authorities

(pavyzdžiui, iš prioritetinių eksporto sektorių arba diegiančių perspektyvias technologijas ar kitu požiūriu), o **palankias sąlygas – kitiems verslams, nepatenkantiems į itin palankių sąlygų tikslinę grupę.**

Svarbi sąlyga intervencijų, įgyvendinamų finansinėmis priemonėmis, veikimui – **koordinavimas su kitomis verslui skirtomis intervencijomis, vengiant tai pačiai ar panašiai veiklai į tą pačią tikslinę grupę nukreiptų intervencijų dubliavimo skirtingomis paramos formomis (finansine priemone ir subsidija).** Koordinavimas apima ne tik konkretų prioritetą, bet visą ES SF programą ir nacionalines programas. Finansinių instrumentų intervencijos veikia prasčiau, jeigu tai pačiai ar panašiai veiklai rinkoje tuo metu yra arba planuojama finansavimo alternatyva subsidijomis.

Kita sąlyga, siekiant maksimalaus ES SF intervencijų poveikio – siekti **balanso tarp verslo aplinkos stabilumo ir nuoseklaus verslo reglamentavimo tobulinimo**, sudarant aplinką verslui efektyviai panaudoti resursus (administracinės naštos mažinimas, sąžiningos konkurencijos užtikrinimas ir kt.).

Be to, finansinių priemonių taikymas didele dalimi priklauso nuo privačių finansinių tarpininkų rinkos. Susijungus DNB bankui ir Nordea, o Danske bankui pranešus apie sprendimą pasitraukti iš Baltijos šalių, koncentracija bankų sektoriuje padidėjo. Dar ir prieš susijungimą, koncentracija bankiniame sektoriuje buvo viena didžiausių Europoje.¹³⁶ **Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas finansinių priemonių įgyvendinimui ir bendrai pagerinti verslo prieinamumą prie finansavimo šaltinių, rekomenduojama aktyviai skatinti naujų bankų atėjimą į Lietuvos rinką.**

Pagal finansinėms priemonėms 2014–2020 m. skirtą ES fondų lėšų dalį ir lėšų santykį vienam gyventojui Lietuva patenka tarp pirmaujančiųjų ES šalių narių.¹³⁷ Lietuvoje taikomos finansinės priemonės pristatomos kitose šalyse kaip gerosios praktikos pavyzdžiai.¹³⁸ Ši lyderystė šalyje suformavo stiprias finansinių priemonių planavimo ir įgyvendinimo kompetencijas, kurias būtų galima skleisti kitoms ES šalims ir šalims kandidatėms, **Lietuvą pristatant kaip finansinių priemonių kompetencijų centrą.** Be to, finansinių priemonių vystymasis Lietuvoje suteikia prielaidų **sinergijoms su finansinių technologijų sektoriumi Lietuvoje.**

Potencialo mažinti priklausomybę nuo ES SF suteikia ir administracinės naštos verslui mažinimas. 2018 m. administracinė našta verslui sumažėjo apie 100 mln. Eur.¹³⁹ ES SF finansavimo mažinimas tokia pačia apimtimi visiškai panaikintų naudą dėl administracinės naštos sumažinimo, todėl nebūtų racionalus, tačiau būtų galima dalimi šios sumos mažinti ES SF apimtis. Visgi, taikant tokią schemą, svarbu atkreipti dėmesį, kuriems verslams (ir kokia apimtimi) mažėja administracinė našta ir ES SF finansavimo mažinimą taikyti būtent šiems verslams.

¹³⁶ Lietuvos bankas (2018) Finansinio stabilumo apžvalga

¹³⁷ <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Tracking-progress-in-ESI-Funds-Financial-Instrument/dtw6-5akv>

¹³⁸ <https://www.fi-compass.eu/publication/case-studies/case-study-entrepreneurship-promotion-fund>

¹³⁹ <https://www.verslilietuva.lt/naujienos/nasta-verslui-pernai-sumazinta-1039-mln-euru/>

1 PRIEDAS. NPP RODIKLIŲ PASIEKIMAS

NPP Programos prioritetas	NPP tikslas	NPP uždavinys	Rodiklis	Duomenų šaltinis	Mato vnt.	2013 m.	2017 m.	2020 m.	Vykdytas 2017 m./2020 m.
1. VISUOMENĖS UGDYMAS, MOKSLAS IR KULTŪRA	1.3. SKATINTI KŪRYBIŠKUMĄ, VERSLUMĄ IR LYDERYSTĘ	1.3.3. Stiprinti lyderystę, vaikų ir jaunimo verslumą ir pasirengimą darbo rinkai	Verslumo ugdymo mokyklose teigiama įtaka, renkantis verslininko karjerą (dalis teigiamai atsakiusių mokinių)	Eurobarometras	procentai	60,00 (2012)	-	70,00	-
2. VEIKLI IR SOLIDARI VISUOMENĖ	2.3. DIDINTI GYVENTOJŲ KOKYBIŠKĄ UŽIMTUMĄ	2.3.1. Skatinti darbo jėgos paklausą kokybiškoms darbo vietoms	Pritrauktų užsienio investuotojų planuojamų sukurti darbo vietų vidutinės ir aukštos pridėtinės vertės sektoriuose skaičius per metus	Viešoji įstaiga „Investuok Lietuvoje“	kaupiamieji vienetai	1 198	4910	2 500	285%
			Savarankiškai dirbančių asmenų dalis	Lietuvos statistikos departamentas, Eurostatas	procentai	10,6	10,7	13	4%
3. EKONOMINIAM AUGIMUI PALANKI APLINKA	3.1. SUKURTI PALANKIAS VERSLUMO IR DARNIOS VERSLO PLĖTROS SĄLYGAS	3.1.1. Užtikrinti augimui palankią reguliacinę aplinką	Valstybės reguliavimo našta	Pasaulio ekonomikos forumo sudaromas pasaulio konkurencingumo indeksas	vieta (tarp vidutiniškai 140 šalių)	105	97	100	160%
			Elektroninių viešųjų pirkimų dalis	Viešųjų pirkimų tarnyba	procentai	87,2	-	93,0	-
		3.1.2. Skatinti verslumą ir verslo plėtrą, įskaitant	Veikiančios mažos ir vidutinės įmonės ir fiziniai asmenys, vykdančios	Lietuvos statistikos departamentas, Valstybinė mokesčių	skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų	70,7	-	90	-

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimo paslaugos:
Verslo skatinimas

NPP Programos prioritetas	NPP tikslas	NPP uždavinys	Rodiklis	Duomenų šaltinis	Mato vnt.	2013 m.	2017 m.	2020 m.	Vykdytas 2017 m./2020 m.
		tiesiogines užsienio investicijas	individualią veiklą (pagal verslo liudijimą ir pažymą)	inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos					
			Sukauptų tiesioginių užsienio investicijų pokytis, palyginti su praėjusiais metais	Lietuvos statistikos departamentas	procentai	5,12	6,4	6,5	93%
			Galimybės naudotis viešąja finansine parama, įskaitant garantijas	Eurobarometras	procentai respondentų, nurodžiusių pablogėjimą	8,7	-	6	-
		3.1.3. Diegti darnaus vystymosi principus versle	Remiantis tarptautiniais įmonių socialinės atsakomybės standartais parengtos įmonių socialinės atsakomybės strategijos ir ataskaitos	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Reikšmė	0	-	80	-
3.2. SUKURTI TVARIĄ IR EFEKTYVIĄ EKONOMINĘ INFRASTRUKTŪRĄ		3.2.4. Plėtoti turizmo infrastruktūrą, įskaitant kultūros ir gamtos paveldą	Pajamų iš turizmo pokytis, palyginti su praėjusiais metais	Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos bankas	procentai	0,9	4,7	4,7	

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimo paslaugos:
Verslo skatinimas

NPP Programos prioritetas	NPP tikslas	NPP uždavinys	Rodiklis	Duomenų šaltinis	Mato vnt.	2013 m.	2017 m.	2020 m.	Vykdymas 2017 m./2020 m.
4. Į AUKŠTĄ PRIDĖTINĘ VERTĘ ORIENTUOTA, INTEGRALI EKONOMIKA	4.1. SKATINTI Į PASAULINES RINKAS ORIENTUOTUS VERTĖS KŪRIMO TINKLUS	4.1.3. Skatinti eksportą	Lietuviškos kilmės prekių eksporto (išskyrus energinius produktus) pokytis, palyginti su praėjusiais metais	Lietuvos statistikos departamentas	procentai	3,2	15,6	8	258%
			Paslaugų eksporto pokytis, palyginti su praėjusiais metais	Lietuvos banko teikiama informacija apie paslaugų eksportą	procentai	12,5	22,8	7,1	-
			Prekių ir paslaugų eksporto į tikslines rinkas pokytis, palyginti su praėjusiais metais	Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos banko teikiama informacija apie paslaugų eksportą	procentai	0,3 (2014)	-	3	-
	4.2. SKATINTI VERSLO PRODUKTYVUMĄ IR INOVATYVAUS VERSLO PLĖTRĄ	4.2.2. Formuoti inovacijų paklausą, skatinti naujų inovatyvių produktų ir paslaugų kūrimą ir komercinimą	Inovatyvių viešųjų pirkimų dalis	Viešųjų pirkimų tarnyba	procentai	0,02	-	5	-
			Naujų rinkoje ir įmonėje produktų pardavimų dalis bendroje įmonių apyvartoje	Inovacijų sąjungos švieslentė	procentai	5,5 (2012)	8,57	10	68%

2 PRIEDAS. ES SF INVESTICIJOS, PRISIDEDANČIOS PRIE DIDESNIO VERSLO KONKURENCINGUMO IR SUKURIAMOS PRIDĖTINĖS VERTĖS

VP uždavinys	Priemonė	Fondas	Skirtas finansavimas, Eur.
Stiprinti žmogiškąjį kapitalą ugdant ir pritraukiant reikalingas kompetencijas			
3.1.1. Padidinti verslumo lygį	Verslo konsultantas LT	ERPF	6 000 000
9.4.3. Padidinti dirbančių žmonių išteklių konkurencingumą, užtikrinant galimybes prisitaikyti prie ūkio poreikių	Kompetencijų vaučeris	ESF	33 837 803
	Pameistrystė ir kvalifikacijos tobulinimas darbo vietoje	ESF	11 005 561
	Inomokymai LT	ESF	28 247
	Inostažuotė	ESF	1 419 853
	Kompetencijos LT	ESF	22 639 481
Skatinti verslo pridėtinės vertės didinimą ir inovatyvumą			
Technologijų modernizavimas ir technologinės inovacijos			
3.3.1. Padidinti MVĮ produktyvumą	„Regio invest LT + Invest FP	ERPF	72 010 406
	DPT pramonei LT +	ERPF	47 760 000
	Pramonės skaitmeninimas LT	ERPF	18 171 000
	Regio potencialas LT	ERPF	59 186 815
	Dalinis palūkanų kompensavimas	ERPF	20 344 514
			ERPF
			8 488 601
3.3.2. Padidinti MVĮ investicijas į ekoinovacijas ir kitas efektyviai išteklius naudojančias technologijas	Eco inovacijos LT +	ERPF	86 886 005
Verslo procesai ir netechnologinės inovacijos			
3.3.1. Padidinti MVĮ produktyvumą	E-verslas LT	ERPF	4 960 747
	Procesas LT	ERPF	932 198
	Dizainas LT	ERPF	2 900 000
3.3.2. Padidinti MVĮ investicijas į ekoinovacijas ir kitas efektyviai išteklius naudojančias technologijas	Eco konsultantas LT	ERPF	1 448 100
	Eco-inovacijos LT	ERPF	4 344 300
Investicijos verslo MTEPI veiklų vykdymui, verslo bendradarbiavimui su mokslininkais, viešojo sektoriaus vykdomas MTEPI populiarinimas ir konsultavimas, investicijos klasterių			

plėtrai, inovatyvių produktų ikiprekybiniai pirkimai, intervencijos išradimų patentavimui			
<i>Analizuojama MTI ataskaitoje</i>			
Užtikrinti augimui palankų verslo aplinkos teisinį reglamentavimą			
<i>Reguliacinės priemonės</i>			
Skatinti verslo potencialo eksporto rinkose panaudojimą			
3.2.1. Padidinti MVĮ tarptautiškumą	Naujos galimybės LT	ERPF	28 962 002
	Expo sertifikatas LT	ERPF	2 676 473
	Verslo klasteris LT	ERPF	13 032 901
	Expo konsultantas LT	ERPF	5 584 801
	Tarptautiškumas LT	ERPF	5 792 400
Skatinti vietines ir užsienio investicijas Lietuvoje			
9.4.3. Padidinti dirbančių žmonių išteklių konkurencingumą, užtikrinant galimybes prisitaikyti prie ūkio poreikių	Žmogiškieji ištekliai invest LT+	ESF	8 357 599
1.2.1. Padidinti mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų veiklą aktyvumą privačiame sektoriuje	SmartParkas LT	ERDF	24 000 000
	Smart FDI	ERDF	26 840 879
	SmartInvest LT	ERDF	7 122 000
3.1.1. Padidinti verslumo lygį	Verslumas FP	ERDF	128 720 000
	Verslo konsultantas LT	ERPF	6 000 000
	Verslumas LT	ERPF	1 000 000

Šaltinis: sudaryta autorių pagal www.esinvesticijos.lt informaciją